

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία έχει τίτλο «Ο Ρόλος της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Περιφερειακή Ανάπτυξη: Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης». Εκπονήθηκε στο πλαίσιο του σεμιναρίου Ειδικά Θέματα Περιφερειακής Πολιτικής, που έλαβε χώρα στο τμήμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης & Περιφερειακής Ανάπτυξης της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης, με διδάσκοντες τους κυρίους Α. Παπαδασκαλόπουλο και Ε. Χριστοφάκη. Για τη συγγραφή της χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφικό υλικό καθώς και υλικό από το Διαδίκτυο.

Σκοπός του θέματος η διερεύνηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας για περαιτέρω οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης. Η επιλογή της συγκεκριμένης Περιφέρειας προέκυψε από το ενδιαφέρον που παρουσιάζει ως ακριτική περιοχή, της οποίας η γεωγραφική θέση μπορεί να μετατραπεί από μειονέκτημα σε συγκριτικό πλεονέκτημα, αρκεί να υπάρξει κατάλληλος και μακροχρόνιος σχεδιασμός.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας εξετάζεται ο ρόλος που καλείται να παίξει η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην ανάπτυξη μιας μειονεκτικής περιφέρειας, όπως είναι η Περιφέρεια Α.Μ.Θ. Μελετάται, καταρχήν, ο ρόλος της παιδείας στις σύγχρονες οικονομίες και η συμβολή της εκπαίδευσης στην αναπτυξιακή διαδικασία και την αύξηση της απασχόλησης. Στη συνέχεια, περιγράφεται ο ρόλος των ελληνικών Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι., τα προβλήματα και οι αδυναμίες τους και η γεωγραφική κατανομή τους. Σε ξεχωριστή ενότητα παρουσιάζονται οι δυνατότητες και οι προοπτικές των περιφερειακών και μεθοριακών πανεπιστημίων.

Ακολουθεί εξέταση της εθνικής πολιτικής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση κατά τη διάρκεια των προγραμματικών περιόδων 1994-1999 και 2000-2006, καθώς και της περιφερειακής πολιτικής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, όπως αυτή σχεδιάστηκε μέσα από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του 2^{ου} και 3^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Κατόπιν μελετάται ο ρόλος, οι στόχοι και τα προβλήματα των δύο τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της περιοχής - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και Τ.Ε.Ι. Καβάλας - γίνονται προτάσεις για την ενίσχυση και αναβάθμισή τους και προσδιορίζονται οι επιπτώσεις στην ανάπτυξη της Περιφέρειας από τη λειτουργία τους.

Από την παρουσίαση των παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι είναι αναγκαίο να συνεχιστεί η αναμόρφωση και αναβάθμιση του Δ.Π.Θ. και του Τ.Ε.Ι. Καβάλας, καθώς μπορούν, και επιβάλλεται, να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

- Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης.
- Εκπαιδευτική Πολιτική για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.
- Εκπαίδευση και περιφερειακή ανάπτυξη.
- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

SUMMARY

Within the framework of this thesis we study the role of Tertiary Education in the growth of an underdeveloped region like the Region of Eastern Macedonia and Thrace. At first, the study concerns the role of education in modern economies and its contribution in the development process and the increase of employment. Following that, the study moves to the role of the Greek Higher Educational Institutions (A.E.I.) and Technological Educational Institutions (T.E.I.), their problems and weaknesses and their geographical distribution. In a separate section we present the potentialities and perspectives of the regional universities.

Then follows the study of the national policy regarding Tertiary Education within the context of the 2nd and 3rd Community Support Framework, as well as the regional policy for Tertiary Education in the Region of Eastern Macedonia and Thrace, as it has been designed according to the Regional Operational Programs of the 2nd and 3rd Community Support Framework. Following that we study the role, the targets and the problems of the two Tertiary Educational Institutions of the above mentioned area – Democritus University of Thrace and T.E.I. of Kavala – we make suggestions for their reinforcement and upgrade and we refer to the consequences in the development of the Region that derive from their operation.

From the presentation of the above we arrive to the conclusion that it is vital to continue the reformation and upgrade of the Democritus University of Thrace and T.E.I. of Kavala, as they can and should play a catalytic role in the financial, social and cultural development of the area.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ	3
SUMMARY	4
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ	9
1.1 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ	9
1.1.1 Οικονομία και παιδεία	9
1.1.2 Τεχνολογία και Παιδεία.....	10
1.1.3 Ανταγωνισμός και πανεπιστήμιο.....	12
1.2 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	15
1.3 ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	18
1.3.1 Ο ρόλος των Α.Ε.Ι. και των Τ.Ε.Ι.....	18
1.3.2 Προβλήματα & αδυναμίες των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στη χώρα μας.....	20
1.3.3. Παράγοντες που επιτάσσουν μία ανασυγκρότηση των προγραμμάτων σπουδών.....	26
1.3.4 Γεωγραφική κατανομή πανεπιστημίων και φοιτητικού πληθυσμού.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	34
2.1 ΤΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	34
2.1.1 Τα αναμενόμενα οφέλη για την Περιφέρεια εγκατάστασης	34
2.1.2. Ο νέος στρατηγικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	36
2.1.3 Ο ρόλος των περιφερειακών τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σήμερα	38
2.2 ΤΑ ΜΕΘΟΡΙΑΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ	42
2.2.1 Οι ειδικές σκοπιμότητες για τη λειτουργία των μεθοριακών πανεπιστημίων.....	42
2.2.2 Η μειονεκτική ανταγωνιστικότητα των μεθοριακών πανεπιστημίων	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	46
3.1 Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ Β΄ Κ.Π.Σ. 1994-1999.....	47
3.1.1 Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.....	47
3.1.2 Αποτελέσματα Β΄ ΚΠΣ: Διατιθέμενοι πόροι – Διάρθρωση προγραμμάτων	51
3.1.3 Πορεία υλοποίησης – Αποτελέσματα.....	53
3.2 Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2006.....	55
3.2.1 Στρατηγικές Κατευθύνσεις για την Εκπαίδευση μέσα από το Γ΄ Κ.Π.Σ.	55

3.2.2 Υλοποίηση της στρατηγικής για την Εκπαίδευση μέσα από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. του Γ'Κ.Π.Σ.....	60
3.2.3 Σύγκριση Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. (1994 – 1999) και Σχεδίου Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση (2000 – 2006).....	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ	68
4.1 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ Α.Μ.Θ.	68
4.1.1 Γεωμορφολογικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	68
4.1.2 Απασχόληση – Ανεργία – Περιφερειακό ΑΕΠ – Τομείς Παραγωγής	70
4.1.3 Υποδομές.....	73
4.1.4 Διανομαρχιακές Ανισότητες.....	74
4.1.5 Τα χαρακτηριστικά της μουσουλμανικής μειονότητας.....	75
4.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ & ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ Α.Μ.Θ.	78
4.2.1 Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 1994-1999.	78
4.2.2 Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 2000 – 2006.	83
4.3 ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Α.Μ.Θ.	87
4.3.1 Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.....	87
4.3.1.1 Αποστολή και στόχοι	87
4.3.1.2 Παρούσα Κατάσταση: αριθμός τμημάτων και φοιτητών	89
4.3.1.3 Αδυναμίες και Περιορισμοί του Δ.Π.Θ.....	93
4.3.1.4 Προτάσεις και Προοπτικές	99
4.3.2 Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας	103
4.3.2.1 Αποστολή & Στόχοι.....	103
4.3.2.2 Παρούσα Κατάσταση: αριθμός τμημάτων και σπουδαστών	106
4.3.2.3 Ελλείψεις – Ανάγκες.....	108
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ Δ.Π.Θ. ΚΑΙ ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ.....	115
5.1 ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ.....	115
5.2 ΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΒΑΛΑΣ	117
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	120
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	122

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του ρόλου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Περιφερειακή Ανάπτυξη και συγκεκριμένα στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Η γεωγραφική θέση της συγκεκριμένης Περιφέρειας, που θεωρείται ένας από τους βασικούς λόγους για την υπανάπτυξή της, την καθιστά ιδιαίτερα σημαντική τόσο εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Για τη συγγραφή του παρόντος χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφικό υλικό και ιστοσελίδες του Διαδικτύου. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο, αναλύεται ο ρόλος της παιδείας στις σύγχρονες οικονομίες, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο που διαμορφώνει η κοινωνία της πληροφόρησης και της καινοτομίας στον 21^ο αιώνα. Ακολουθεί η συμβολή της εκπαίδευσης στην αναπτυξιακή διαδικασία και την αύξηση της απασχόλησης, καθώς και η ελληνική πραγματικότητα για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Γίνεται αναφορά στο ρόλο των Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. καθώς και στην γεωγραφική κατανομή των πανεπιστημίων και του φοιτητικού πληθυσμού στην επικράτεια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η συμμετοχή της ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας στην περιφερειακή ανάπτυξη, με ιδιαίτερη αναφορά στα μεθοριακά πανεπιστήμια και τον ξεχωριστό ρόλο που, ως τέτοια, καλούνται να επιτελέσουν.

Στο επόμενο κεφάλαιο περιγράφεται η εθνική πολιτική για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως αυτή πραγματοποιήθηκε μέσα από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την Εκπαίδευση και την Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, και όπως σχεδιάζεται μέσα από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. της επικείμενης προγραμματικής περιόδου 2000-2006.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθενται τα βασικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης. Στη συνέχεια του ίδιου κεφαλαίου περιγράφεται ο περιφερειακός σχεδιασμός για τα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι., όπως διαμορφώθηκε στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 1994-1999 καθώς και στο Σχέδιο Π.Ε.Π. Α.Μ.Θ. για την περίοδο 2000-2006. Ακολουθεί αναφορά στα δύο τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα της Περιφέρειας, το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και το Τεχνολογικό Ίδρυμα Καβάλας. Η αναφορά περιλαμβάνει την αποστολή και τους στόχους τους, τον φοιτητικό πληθυσμό, τον αριθμό των τμημάτων και τον τρόπο που κάποια από αυτά συνδέονται με τις παραγωγικές και αναπτυξιακές ανάγκες της περιοχής, καθώς και προτάσεις για την άρση των προβλημάτων και των αδυναμιών τους.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι επιδράσεις στην ανάπτυξη της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. από τη λειτουργία των ανωτέρω εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο, παρατίθενται κάποια γενικά συμπεράσματα για τη συμβολή του Δ.Π.Θ. και του Τ.Ε.Ι. Καβάλας στην ανάπτυξη της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ

1.1 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

1.1.1 Οικονομία και παιδεία

Βρισκόμαστε σε μία ιστορική περίοδο, κατά την οποία η οικονομία και η παιδεία είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Και βέβαια η στενή σχέση των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την οικονομία μοιάζει να είναι περισσότερο από προφανής. Η γνώση αναδεικνύεται ως ένας συντελεστής από τους σημαντικότερους στην παραγωγή, σημαντικότερος ακόμα και από το κεφάλαιο, τους φυσικούς πόρους και την εργασία, ενώ η έρευνα και οι νέες τεχνολογικές εφαρμογές αναδιατάσσουν διαρκώς το σκηνικό γύρω μας. Η διαρκής μάθηση και η συνεχής κατάρτιση είναι συστατικά στοιχεία της νέας εποχής. Οι νέες βιομηχανίες αιχμής που δημιουργούνται στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα δεν είναι βιομηχανίες παραγωγής αλλά βιομηχανίες συσσώρευσης γνώσης.

Αυτή η εξέλιξη συνέβη κατά το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα και σηματοδοτεί τη μετάβαση από την οικονομία και τον πολιτισμό της βιομηχανικής στην οικονομία και τον πολιτισμό της μεταβιομηχανικής εποχής και της εποχής της πληροφόρησης. Κορυφώνεται, λοιπόν, η λεγόμενη «τρίτη βιομηχανική επανάσταση», με την εισαγωγή των υπολογιστών σε ολόκληρη την κλίμακα της οικονομικής και εκπαιδευτικής παραγωγής, αλλάζοντας εκ βάθρων την κοινωνία. Η «τρίτη βιομηχανική επανάσταση» είχε ως αποτέλεσμα την εισαγωγή της πληροφορικής σε όλη την παραγωγική διαδικασία - πνευματική, βιομηχανική, επιχειρησιακή, οικονομική κ.λ.π. – καθώς και τη δημιουργία του Διαδικτύου, την οπτικοακουστική επανάσταση και τη δημιουργία νέων Μ.Μ.Ε.

Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της νέας εποχής είναι η μετάθεση του όγκου της απασχόλησης από τον πρωτογενή και τον δευτερογενή στον τριτογενή τομέα παραγωγής. Επίσης, ο προσανατολισμός της γνώσης από τον εμπειρισμό του παρόντος

στην αφαίρεση του μέλλοντος και η μετάθεση του όγκου της παραγωγικής διαδικασίας από την ενέργεια στην πληροφορία¹.

Στη νέα πραγματικότητα εμπλέκεται περισσότερο το μυαλό στην παραγωγική διαδικασία. Δημιουργείται η οικονομία της γνώσης. Οι εργαζόμενοι στις νέες επιχειρήσεις απαιτείται να είναι μορφωμένοι πολύ περισσότερο συγκριτικά με το παρελθόν, ενώ θα πρέπει να εξασφαλίζουν ελαστικότητα και δυνατότητες για επαγγελματικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με τις ραγδαίες εξελίξεις. Καθώς σε πάρα πολλούς από τους βασικούς κλάδους της επιστήμης, που έχουν μεγάλη οικονομική σημασία οι γνώσεις ξεπερνιούνται μέσα σε μερικά χρόνια, η «δια βίου εκπαίδευση» προβάλλει ως το κλειδί για την εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα.

1.1.2 Τεχνολογία και Παιδεία

Στη βάση της νέας εποχής είναι η τεχνολογία, που σε κάθε περίπτωση ήταν αυτή που έκανε τις μεγάλες ανατροπές και συνέβαλε στη δημιουργία της νέας οικονομίας και την τεράστια διεθνοποίηση. Έτσι, βλέπουμε πως η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας επέτρεψε την οικονομική οργάνωση σε παγκόσμιο επίπεδο ξεπερνώντας τα εθνικά πλαίσια.

Συγχρόνως, οι νέες τεχνολογικές εφαρμογές, που στις περισσότερες των περιπτώσεων προήλθαν από την έρευνα για τη στρατιωτικοποίηση του Διαστήματος, δημιούργησαν νέες ευκαιρίες για την εξάπλωση της οικονομικο-τεχνολογικής κυριαρχίας των μεγάλων βιομηχανικών κρατών και των πολυεθνικών επιχειρήσεων². Αυτή η τελευταία εξέλιξη έφερε τις εν λόγω επιχειρήσεις μέσα στην καρδιά της σύγχρονης έρευνας και φυσικά επηρέασαν και τις κατευθύνσεις των πανεπιστημίων.

¹ Βλέπε Γ. Μαυρογιώργου και Ε. Σιάνου, *Τάσεις στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών*, Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.

Με την επικράτηση των μεγάλων βιομηχανικών κρατών και των διεθνών οργανισμών που ελέγχονται από αυτά, καθώς και των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων, αυξήθηκε τόσο ο έλεγχος πάνω στις μορφές της γνώσης όσο και στα προϊόντα της έρευνας. Ένας έλεγχος που εντείνει τις πιέσεις για την αναδιοργάνωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε ένα νέο ανταγωνιστικό μοντέλο.

Τέλος, η τεχνολογία συνέβαλε στο ραγδαίο πολλαπλασιασμό των Μ.Μ.Ε. (που ως γνωστόν αποτελούν παράγωγα της τεχνολογίας), με την εμφάνιση νέων μέσων που αναδιάταξαν σε όλες τις περιπτώσεις το επικοινωνιακό τοπίο. Αυτή η εξέλιξη, σε συνδυασμό με τη δημιουργία μιας νέας οικονομίας, οδήγησε στον πολλαπλασιασμό των ακροατηρίων. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, γνώση και πληροφορία έγιναν οι ίδιες μέρος της οικονομικής λειτουργίας. Μια νέα αγορά προϊόντων και υπηρεσιών πληροφόρησης δημιουργήθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο, που είχε μεγάλη επίδραση και στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Τα παραπάνω σηματοδοτούν σημαντικές εκφάνσεις του φαινομένου που αποκλήθηκε «παγκοσμιοποίηση». Με τον όρο αυτό εννοούμε τη ραγδαία διεθνοποίηση του δυτικού οικονομικού μοντέλου (απελευθέρωση των αγορών, ανταγωνισμός, κυριαρχία της οικονομίας της αγοράς, κ.λ.π.), την είσοδο στην κοινωνία της πληροφορίας, την εξάπλωση του Διαδικτύου και την κυριαρχία των οπτικοακουστικών Μ.Μ.Ε.

Μέσα από τις παραπάνω εξελίξεις ο χώρος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που ήταν ο κατεξοχήν χώρος παραγωγής και αναπαραγωγής της γνώσης, είδε να μετατοπίζεται το κέντρο βάρους της παιδείας, και έτσι να χάνει μεγάλο μέρος της δυναμικής αλλά και της κοινωνικής θέσης του μέσα στο νέο κοινωνικό γίγνεσθαι.

² Βλέπε Δ. Μπασαντή, *Το νέο διεθνές περιβάλλον και το πανεπιστήμιο*, Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.

1.1.3 Ανταγωνισμός και πανεπιστήμιο

Σε μια ιστορική περίοδο κατά την οποία, όπως προαναφέρθηκε, η γνώση αναδεικνύεται σε σημαντικότερο συντελεστή της παραγωγής, προβάλλεται η ανάγκη για μια όσο το δυνατόν μαζικότερη παιδεία. Πρόκειται για μία εξέλιξη που αφορά όλες τις χώρες, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες. Οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν ανάγκη τη μαζική ανώτατη εκπαίδευση, καθώς η γνώση και η πληροφορία αποκτά πολύ μεγάλη οικονομική σημασία μέσω της έρευνας και της καινοτομίας, οι οποίες αναδεικνύονται σε κύριους παραγωγικούς πόρους της σύγχρονης οικονομίας. Μιας οικονομίας που στηρίζεται στον ανταγωνισμό, τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και τη συνεχή διεθνοποίηση των αγορών.

Για να διατηρήσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα στο πεδίο της γνώσης οι ανεπτυγμένες χώρες άνοιξαν το χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις επιταγές της νέας οικονομίας με διάφορους τρόπους (ιδιωτικά ΑΕΙ, πανεπιστημιακή συνεχιζόμενη εκπαίδευση, τηλεεκπαίδευση, κ.λ.π.). Από την άλλη μεριά οι αναπτυσσόμενες χώρες, για να διατηρήσουν, έστω και υποτυπωδώς, την όποια διεθνή θέση τους, πριμοδότησαν ακόμα περισσότερο τις ανάγκες για μαζική ανώτατη εκπαίδευση. Μια μαζικότητα που την εντείνουν οι μεγάλες δημογραφικές πιέσεις στις εν λόγω κοινωνίες, οι οποίες τις αναγκάζουν να μεταφέρουν ολοένα και περισσότερους χρηματοδοτικούς πόρους, από τους περιορισμένους που έχουν, στη μαζική εκπαίδευση, μια προσπάθεια να διατηρήσουν – ή και να βελτιώσουν – τη θέση τους στη νέα διεθνή οικονομία.

Μεγάλο μέρος της έκφρασης του νέου ανταγωνισμού στο χώρο του πανεπιστημίου έχει να κάνει με τις πολύ μεγάλες ανάγκες για επανεκπαίδευση και κατάρτιση των εργαζομένων μέσα στις συνεχώς μεταλλασσόμενες συνθήκες, που έχουν την αφετηρία τους στην τεχνολογία. Η εκπαίδευση της νέας εποχής δεν μπορεί να ολοκληρώνεται μόνο με το τέλος των σπουδών. Ένα νέο ανταγωνιστικό πεδίο δημιουργείται, καθώς γνώση και πληροφορίες παλαιώνουν ταχύτατα στη νέα εποχή. Ένα νέο ανταγωνιστικό εκπαιδευτικό μοντέλο δημιουργείται με βάση τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Σήμερα δεν

αρκεί πλέον η απλή κατοχή της τεχνογνωσίας, αλλά η ανάπτυξη της ικανότητας μάθησης, γιατί έτσι μόνο επιστήμονες και εργαζόμενοι θα μπορούν να παρακολουθήσουν ένα κόσμο που αλλάζει συνέχεια.

Σε αυτό το νέο τοπίο, οι δυνάμεις της αγοράς εκφράζονται κυρίως από τις μεγάλες πολυεθνικές, οι οποίες έχουν ιδρύσει δικά τους ιδιωτικά πανεπιστήμια και έχουν προ πολλού μπει στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ο χώρος αυτός είναι από τους πιο δυναμικούς και ανερχόμενους οικονομικά. Για παράδειγμα, έχει υπολογιστεί πως σήμερα η αγορά της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στις ΗΠΑ φτάνει τα 60 δισ. δολάρια και είναι η δεύτερη αγορά ύστερα από αυτή της υγείας³.

Κάποια από τα μεγάλα πανεπιστήμια των κεντρικών χωρών προσπάθησαν και προσπαθούν να μουν δυναμικά σε αυτό το νέο ανταγωνιστικό πεδίο που δημιουργείται στο χώρο της εκπαίδευσης – π.χ. το Stanford, με τη δημιουργία εξ αποστάσεως ακαδημαϊκών τάξεων με τη χρήση του Διαδικτύου, τη δημιουργία ανοικτού πανεπιστημίου στο Διαδίκτυο κ.λ.π. Τα μεγάλα αυτά δυτικά πανεπιστήμια προσπαθούν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο να απαντήσουν με τη χρήση των νέων τεχνολογιών στις αυξανόμενες ανάγκες για μαζική μόρφωση και στην ένταση του πανεπιστημιακού ανταγωνισμού από τα νέα πανεπιστήμια των εταιρειών.

Συνοψίζοντας, πρέπει να πούμε πως είναι προφανές ότι η εκπαίδευση, η έρευνα και η γνώση αποτελούν συστατικά στοιχεία του νέου διεθνούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος. Ένα περιβάλλον που οδηγεί σε μια πρωτόγνωρη κλιμάκωση του πανεπιστημιακού ανταγωνισμού. Μια κλιμάκωση με αρκετά θετικά, αλλά και πολλά αρνητικά στοιχεία. Ανάμεσα στα αρνητικά θα μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει:

³ Βλέπε Δ. Μπασαντή, *Το νέο διεθνές περιβάλλον και το πανεπιστήμιο*, Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.

- ο Την περαιτέρω αποψίλωση των περιφερειακών χωρών και πανεπιστημίων από τους ικανούς επιστήμονες. Σε μια εποχή που η γνώση και η έρευνα θα παίζουν ακόμα μεγαλύτερο ρόλο στην κατοχύρωση της διεθνούς θέσης κάθε χώρας, αλλά και κάθε εκπαιδευτικού ιδρύματος, είναι προφανές ότι ο ανταγωνισμός θα οδηγήσει στην παραπέρα αύξηση του «γνωστικού χάσματος» μεταξύ πλουσίων και φτωχών κοινωνιών, αλλά και μεταξύ «εχόντων» και «μη εχόντων» κάθε κοινωνίας.
- ο Την εξάπλωση των πανεπιστημίων των μεγάλων χωρών στις μικρότερες χώρες και στις χώρες της περιφέρειας. Τέτοιο είναι το φαινόμενο της πανεπιστημιακής «κινητικότητας» (franchising). Έτσι, συχνά βλέπουμε πανεπιστήμια από μεγάλες χώρες να δημιουργούν παραρτήματά τους σε άλλες χώρες. Η επέκταση αυτή, που φτάνει τα όρια του «πανεπιστημιακού εποικισμού», δεν αποτελεί μόνο εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και πολιτισμική, καθώς, με τον τρόπο τους και στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους, τα ιδρύματα αυτά επιχειρούν και την οργάνωση της κουλτούρας των άλλων χωρών, βάσει συγκεκριμένων «αξιών» και «αρχών». Βέβαια, οι όποιες πολιτισμικές εντάσεις στο πεδίο αυτό δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερες για την ώρα, καθώς η κουλτούρα των περιφερειακών κοινωνιών έχει διαμορφωθεί μέσα σε μια μακράιωνη διαδικασία και δεν είναι εύκολα αναστρέψιμες οι ομογενοποιήσεις που έχουν λάβει χώρα και έχουν αποκρυσταλλωθεί στις τοπικές ή εθνικές ιδιαιτερότητες σε κάθε περίπτωση.

1.2 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.

Η εκπαίδευση είναι καταναλωτικό αγαθό που προσφέρει υπηρεσίες και επενδυτικό αγαθό που αυξάνει την παραγωγικότητα της εργατικής δύναμης. Ως επένδυση η εκπαίδευση αξιολογείται και με την αξία της απόδοσης που δημιουργεί. Οι ιδιωτικές «οικονομικές επιστροφές» από την εκπαίδευση είναι υψηλότεροι μισθοί και διεύρυνση των επαγγελματικών ευκαιριών. Τα κοινωνικά οφέλη που προκύπτουν από την εκπαίδευση είναι περισσότερο αποτελεσματικοί εργαζόμενοι, υψηλότερα εισοδήματα και υψηλότεροι φόροι, πληθυσμός σε καλύτερη κατάσταση υγείας, καθώς και εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, από μορφωμένα και εκπαιδευμένα άτομα με καλλιέργεια και δημιουργικότητα⁴.

Από τα χαρακτηριστικά «κλειδιά» της ανάπτυξης, είναι η συνύπαρξη διαφορετικών επιπέδων τεχνολογίας μεταξύ διαφόρων τομέων της οικονομίας και μεταξύ διαφόρων επιχειρήσεων στον ίδιο οικονομικό τομέα. Η «υψηλή τεχνολογία» είναι αποτέλεσμα έρευνας από επιχειρήσεις και ερευνητικά ινστιτούτα αλλά και μάθησης στο χώρο της εργασίας. Έτσι, η τεχνολογία επηρεάζεται από τις ιστορικές και οικονομικές συνθήκες του περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσεται. Η εισαγωγή, συνεπώς, τεχνολογίας από άλλες ανεπτυγμένες περιοχές, δεν λύνει οπωσδήποτε και το πρόβλημα της ανάπτυξης. Αντίθετα, η εξάρτηση από ξένα κέντρα μπορεί να δημιουργήσει πολλά προβλήματα, όπως είναι η αδυναμία των επιχειρήσεων να διαπραγματευτούν την εισαγόμενη τεχνολογία, ή η αδυναμία της εισαγόμενης τεχνολογίας να προσαρμοσθεί στις τοπικές συνθήκες.

Προβάλλεται, λοιπόν, η ανάγκη να αναπτυχθούν οι τεχνολογικές ικανότητες τοπικά, μέσω της κατάλληλης εκπαίδευσης, πράγμα που θα οδηγήσει στην γρήγορη ανάπτυξη και εκβιομηχάνιση. Χαμηλής στάθμης τεχνολογικές γνώσεις και δεξιότητες εξασθενούν

⁴ Βλέπε Ν. Ηλιάδη, *Οι νέες εκπαιδευτικές τάσεις και ο ρόλος της αγοράς*, Το πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.

την διαπραγματευτική θέση των περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών στην προσπάθειά τους να μεταφέρουν τεχνολογία από αλλού. Γενικά, οι επιλογές των τεχνολογιών που είναι διαθέσιμες στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι περιορισμένες και αυτό συνεπάγεται γι' αυτές, είτε ότι αναπτύσσονται τοπικά, είτε ότι εισάγονται συχνά ακατάλληλες τεχνολογίες.

Σήμερα στον ελληνικό χώρο εντοπίζονται ολοένα και περισσότερα κρίσιμα προβλήματα σε σχέση με την εκπαίδευση, την αγορά εργασίας και την ανάπτυξη. Παρά τις αναμενόμενες ριζικές αλλαγές σε πολλές πτυχές της ελληνικής κοινωνίας και της αγοράς εργασίας στη δεκαετία του 1990, σαν αποτέλεσμα της Ενιαίας Ευρωπαϊκής αγοράς, δεν γίνεται ακόμα ευρύτερα αντιληπτή η ανάγκη για στρατηγικές ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού σύμφωνα με τις σύγχρονες απαιτήσεις της μεταβιομηχανικής κοινωνίας. Το πρόβλημα αυτό γίνεται καθημερινά και οξύτερο, αφού το ανθρώπινο δυναμικό ποιότητας αποτελεί τον περισσότερο σημαντικό συντελεστή στην προσπάθεια μιας κοινωνίας να εξασφαλίσει ανταγωνιστικότητα στο διεθνοποιημένο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον της γνώσης και της πληροφόρησης.

Γενικά η οικονομική δομή στην Ελλάδα διαμορφώθηκε κατά τρόπο ώστε η παραγωγή να μη συνδέεται με την εκπαιδευτική δομή. Η προσφορά θέσεων εργασίας από το δημόσιο και τις επιχειρήσεις είναι ανεπαρκής για να απορροφήσει τον πληθυσμό τόσο των νέων επιστημόνων, όσο και των νέων χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων. Οι νέοι, συνεπώς, δέχονται σε μεγάλο βαθμό εργασίες που φαίνονται υποδεέστερες των τυπικών προσόντων τους, ενώ και αυτά τα προσόντα που τους έχει προσφέρει το εκπαιδευτικό σύστημα, δεν είναι πάντοτε εφαρμόσιμα στην αγορά εργασίας.

Επιπλέον, το χαμηλό επίπεδο λειτουργίας του τεχνολογικού και παραγωγικού περιβάλλοντος της Ελλάδας, εκτός από τις προφανείς επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα της χώρας και το Εθνικό Εισόδημα, δημιουργεί σειρά προβλημάτων στην αγορά εργασίας σε όλο το φάσμα των επαγγελματιών και ιδιαίτερα των τεχνικών. Στη χώρα μας, σε αντίθεση με ανεπτυγμένες χώρες όπως οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, το ποσοστό ανεργίας ατόμων χαμηλής εκπαίδευσης είναι κατά 0,8 φορές

μικρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας ατόμων υψηλής εκπαίδευσης, παρά τα όποια ποιοτικά προβλήματα παρουσιάζει η εκπαίδευση αυτή. Είναι προφανές, λοιπόν, ότι στο χαμηλής ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας εργασιακό περιβάλλον της Ελλάδας οι μορφωμένοι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες ένταξης στην αγορά εργασίας για αξιοποίηση των προσόντων τους συγκριτικά με τους ανεκπαιδευτους που, επιπλέον, δεν χάνουν και χρόνο για εκπαίδευση.

Τα ποσοστά ανεργίας στους νέους ποικίλλουν από χώρα σε χώρα, όμως γενικά μειώνονται όσο ανεβαίνει το επίπεδο μόρφωσης. Στους νέους ηλικίας 25-29 ετών των χωρών μελών του ΟΟΣΑ, οι μέσοι όροι των ποσοστών ανεργίας είναι 16,7% για αυτούς με γυμνασιακή μόρφωση, 9,6% για τους νέους με λυκειακή μόρφωση, 7,9% για τους νέους με τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση και 8,8% για τους νέους με τριτοβάθμια πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Στην Ελλάδα, για άλλη μια φορά, φαίνεται ότι δεν ακολουθούμε το μοντέλο. Συγκεκριμένα, το 1996 στην ηλικία μεταξύ 25-29 ετών, οι περισσότεροι μορφωμένοι παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας. Μετά τους Ισπανούς και τους Ιταλούς, οι Έλληνες νέοι των 25-29 ετών με πανεπιστημιακή μόρφωση παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας (22,4%). Επίσης, μεγάλο πρόβλημα ανεργίας παρουσιάζουν οι Έλληνες της ίδιας ηλικίας με τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή μόρφωση.

1.3 ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Όπως θα ήταν αναμενόμενο, οι προαναφερθείσες αλλαγές έχουν αρχίσει να μεταβάλλουν δραματικά το χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στην Ελλάδα. Ο εν λόγω χώρος αποτελείται από τα Πανεπιστήμια ή Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.) και τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.).

1.3.1 Ο ρόλος των Α.Ε.Ι. και των Τ.Ε.Ι.

Σε μία απόπειρα θεώρησης του ρόλου και των προτεραιοτήτων που έθετε η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση παραδοσιακά στη χώρα μας, θα επισημαίναμε κυρίως τα εξής:

- παροχή γενικών γνώσεων και ανύψωση του μορφωτικού επιπέδου,
- κοινωνικοποίηση των ατόμων μέσα από έναν δημοκρατικό τρόπο πρόσβασης που απευθύνεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα,
- στήριξη της βασικής και εφαρμοσμένης επιστημονικής έρευνας για την παραγωγή νέων γνώσεων σε διάφορους κλάδους,
- διαμόρφωση του κατάλληλου επιστημονικού δυναμικού για εξειδικευμένους κλάδους και
- εφοδιασμό των ενδιαφερομένων με εκείνους τους τίτλους σπουδών που εγγυώνται τα προσόντα τους και τους επιτρέπουν την είσοδό τους στην αγορά εργασίας.

Ειδικότερα μπορούμε να πούμε τα εξής⁵:

- Τα Α.Ε.Ι. δίνουν έμφαση στην παραγωγή, ανάπτυξη και μετάδοση της επιστήμης και της τεχνολογίας και στην έρευνα, που είναι εφαρμοσμένη στις μεταπτυχιακές σπουδές και την υψηλή θεωρητική και σφαιρική κατάρτιση του μελλοντικού επιστημονικού και ακαδημαϊκού δυναμικού της χώρας.
- Τα ΤΕΙ δίνουν έμφαση στην εκπαίδευση στελεχών εφαρμοσμένης υψηλής ποιοτικής στάθμης, τα οποία με την επιστημονική – θεωρητική και πρακτική – κατάρτισή τους θα αποτελέσουν συνδετικό κρίκο μεταξύ θεωρίας και πράξης και θα είναι σε θέση να εξειδικεύουν, να μεταφέρουν και να χρησιμοποιούν τα δεδομένα της επιστήμης και της τεχνολογίας στην εφαρμογή. Για την ανάπτυξη του σκοπού αυτού στα ΤΕΙ διεξάγεται εφαρμοσμένη έρευνα και αναπτύσσονται τεχνογνωσία και καινοτομίες.

Είναι σκόπιμο να αναφέρουμε σ' αυτό το σημείο κάποια ιστορικά στοιχεία για την ίδρυση των Τ.Ε.Ι. Αποτελούν μετεξέλιξη του θεσμού των Κέντρων Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Κ.Α.Τ.Ε.Ε.), ο οποίος εκπροσωπούσε στη χώρα μας τον κλάδο της Τριτοβάθμιας Ανώτατης εκπαίδευσης, που έχει εφαρμοσμένο χαρακτήρα και δεν ταυτίζεται με τους παραδοσιακούς πανεπιστημιακούς κλάδους. Με την ίδρυση των ΤΕΙ καταργήθηκε η αναχρονιστική και υποβαθμιστική ιεράρχηση του τριτοβάθμιου χώρου σε ανώτερη και ανώτατη και καθιερώθηκε για πρώτη φορά ο όρος της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ως χώρος που περιλαμβάνει ισότιμα τα ΑΕΙ και ΤΕΙ. Τα εν λόγω ιδρύματα από αποκεντρωμένες δημόσιες υπηρεσίες έγιναν Ν.Π.Δ.Δ. πλήρως αυτοδιοικούμενα. Απέκτησαν τα ακαδημαϊκά χαρακτηριστικά σχετικά με την εκπαιδευτική και διοικητική διάρθρωση, που είναι περίπου αντίστοιχη με αυτά των Πανεπιστημίων. Για την πρόσληψη του εκπαιδευτικού προσωπικού καθιερώθηκαν αξιοκρατικές διαδικασίες καθώς και υψηλά ακαδημαϊκά και επαγγελματικά προσόντα, αυξήθηκαν τα έτη σπουδών, προστέθηκε ποικιλία νέων ειδικοτήτων και μαθημάτων και

⁵ Βλέπε *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση* του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

κατοχυρώθηκαν στις περισσότερες ειδικότητες πλήρη επαγγελματικά δικαιώματα για τους πτυχιούχους.

1.3.2 Προβλήματα & αδυναμίες των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στη χώρα μας.

Αν επιχειρήσουμε να εξετάσουμε τις λειτουργίες του εκπαιδευτικού συστήματος και της ευρύτερης οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας στη χώρα μας, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τρεις ιδιοτυπίες που χαρακτηρίζουν την εξέλιξη και το ρόλο των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων⁶:

1. Από το 19^ο αιώνα το ελληνικό κράτος υπήρξε ο βασικός εργοδότης των πτυχιούχων του πανεπιστημίου, αφού ο δημόσιος τομέας κάλυπτε και εξακολουθεί εν μέρει να καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της ζήτησης εργασίας. Το πανεπιστήμιο ήταν αποκομμένο από τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα παραγωγής - τροφοδοτούσε μόνο με μικρά ποσοστά την βιομηχανία και κυρίως τον κατασκευαστικό τομέα που γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη κατά τις δεκαετίες του '60 και '70, και με ακόμα μικρότερα ποσοστά τον πρωτογενή.
2. Η υψηλή ζήτηση και ο μικρός αριθμός των εισαγομένων είχε ως αποτέλεσμα το σύστημα των εξετάσεων για την εισαγωγή στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να στηρίζεται στον ανταγωνισμό και να διασφαλίζει την αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων. Ο ανταγωνισμός αυτός έπαυε να υφίσταται στη συνέχεια, τόσο για τη φοίτηση, όσο και για την εξεύρεση εργασίας και την άσκηση του επαγγέλματος, αφού το σύστημα σπουδών παρείχε διευκολύνσεις και ο διορισμός ή η επαγγελματική εξέλιξη δε βασιζόταν σε διαδικασίες εξετάσεων, επιλογής και αξιολόγησης.

⁶ Βλέπε Γ. Μαυρογιώργου: Τάσεις στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, Το πανεπιστήμιο στον 21ο αιώνα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.

3. Τα ελληνικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν είχαν ποτέ, εξαιτίας ενός συνόλου ιστορικών παραγόντων, δυνατότητες ανάλογες με αυτές των αντίστοιχων ιδρυμάτων των ανεπτυγμένων χωρών για την ανάπτυξη της πρωτογενούς έρευνας και, συνεπώς, την παραγωγή και την ανανέωση της επιστημονικής γνώσης. Αποτελούσαν, στις περισσότερες περιπτώσεις, την καταληκτική βαθμίδα του εκπαιδευτικού συστήματος, που παρέτεινε τη φοίτηση σε ένα ανώτερο επίπεδο σπουδών και εξασφάλιζαν την ανοδική κοινωνική κινητικότητα και την επαγγελματική αποκατάσταση των διευρυμένων μικροαστικών στρωμάτων.

Τα ειδικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα τα ελληνικά **Α.Ε.Ι.** μπορούν να συνοψιστούν ως εξής⁷:

- i. Έλλειψη εθνικού σχεδιασμού σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη και τη χωροθέτηση του πανεπιστημιακού συστήματος, τόσο σε επίπεδο Πανεπιστημίων όσο και σε επίπεδο επιμέρους Τμημάτων.
- ii. Έλλειψη προγραμματισμού των ίδιων των Πανεπιστημίων σε ό,τι αφορά βασικά μεγέθη και βασικές λειτουργίες και δραστηριότητές τους, όπως είναι οι αριθμοί των φοιτητών τους, οι θέσεις του προσωπικού τους, η ανάπτυξη των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων, οι λειτουργικές τους δαπάνες, η ανάπτυξη της υποδομής τους σε χώρους, εγκαταστάσεις και εξοπλισμό και η ανάπτυξη της πολιτικής κοινωνικών παροχών προς τους φοιτητές.
- iii. Έλλειψη κριτηρίων βάσει των οποίων χρηματοδοτούνται τα πανεπιστήμια από το κράτος, σε ό,τι αφορά τις λειτουργικές τους δαπάνες, τις δαπάνες υποδομής και τις δαπάνες προσωπικού.

⁷ Βλέπε *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση* του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

- iv. Το ενιαίο θεσμικό πλαίσιο, που δημιουργεί σε ορισμένες περιπτώσεις προβλήματα λειτουργικότητας και ευελιξίας καθώς δεν έχει δυνατότητα προσαρμογής σε ιδιαιτερότητες Πανεπιστημίων ή και Τμημάτων ακόμη.
- v. Έλλειψη διαδικασίας ποιοτικής αξιολόγησης του πανεπιστημιακού μας συστήματος.
- vi. Εμφανής χαλάρωση στο εσωτερικό της πανεπιστημιακής λειτουργίας, γεγονός που οφείλεται στην έλλειψη μηχανισμών και διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου, και, κυρίως, αναζήτησης και καταλογισμού ευθυνών. Αυτά τα φαινόμενα χαλάρωσης παρουσιάζονται άλλοτε με περισσότερη και άλλοτε με λιγότερη ένταση, τόσο σε ό,τι αφορά τη στάση των φοιτητών στα θέματα σπουδών τους, όσο και σε ό,τι αφορά τη στάση του διδακτικού προσωπικού στα θέματα του ακαδημαϊκού – διδακτικού και ερευνητικού – έργου. Εξίσου συνηθισμένα είναι όμως τα φαινόμενα αυτά και σε ό,τι αφορά τη στάση όλων πλέον των παραγόντων της πανεπιστημιακής ζωής στα διάφορα συλλογικά όργανα (με ενδεικτικές περιπτώσεις τη μη ενεργό συμμετοχή στα συλλογικά όργανα λήψης αποφάσεων ή και τη φυσική απουσία από αυτά, όπως επίσης και τις συχνές περιπτώσεις μη αντικειμενικών και αξιοκρατικών κρίσεων στις εκλογές διδακτικού προσωπικού).
- vii. Η έλλειψη συστηματικά οργανωμένων μεταπτυχιακών σπουδών, που έχει καθηλώσει τα ελληνικά Πανεπιστήμια σε ένα παρωχημένο καθεστώς εκπόνησης διδακτορικών διατριβών. Η έλλειψη αυτή αφήνει ως μοναδική διέξοδο σοβαρών μεταπτυχιακών σπουδών τη φυγή του αξιόλογου νέου επιστημονικού μας δυναμικού στο εξωτερικό.
- viii. Η αρχή της δωρεάν παροχής συγγραμμάτων έχει κοντά στις θετικές πλευρές της και αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα σπουδών. Παράλληλα έχει υποβαθμιστεί η σημασία της ανάπτυξης των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών μέσω της υπαγωγής τους σε στόχους μακροπρόθεσμου χαρακτήρα.

- ix. Η ουσιαστική έλλειψη ενός ικανοποιητικού συστήματος υποτροφιών στερεί τους φοιτητές από ένα αποτελεσματικό κίνητρο βελτίωσης της απόδοσής τους και συντελεί ως ένα βαθμό στη διαμόρφωση του κλίματος χαλάρωσης.
- x. Το, κατά γενική ομολογία, χαμηλό επίπεδο των αποδοχών των πανεπιστημιακών, συγκρινόμενο με το αντίστοιχο επίπεδο των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συντελεί στην έλλειψη της αναγκαίας, για την ποιοτική αναβάθμισή του Πανεπιστημίου, διάθεσης για δημιουργικό έργο, ενώ παράλληλα ενισχύει τα φαινόμενα ετεροαπασχόλησης.
- xi.** *Ειδικό, τέλος, πρόβλημα με μεγάλη όμως εθνική σημασία αποτελεί η έλλειψη ουσιαστικής πολιτικής ανάπτυξης των νέων αλλά και των απομακρυσμένων από το κέντρο περιφερειακών Πανεπιστημίων. Η ανάπτυξη μέχρι τώρα επιχειρείται απλώς με αυξημένες χρηματοδοτήσεις και με δημιουργία νέων Τμημάτων, ενώ έχει παραμεληθεί ο ουσιαστικότερος παράγων ανάπτυξής τους, που είναι η επαρκής στελέχωσή τους και η οποία προϋποθέτει αποτελεσματικό σύστημα κινήτρων προσέλκυσης ανθρώπινου δυναμικού.*

Τα ειδικότερα προβλήματα που, παρά τις σοβαρές προσπάθειες αναβάθμισης, αντιμετωπίζουν σήμερα τα Τ.Ε.Ι., και τα οποία είτε δεν λύθηκαν με τη θεσμοθέτηση τους είτε παρουσιάστηκαν στην πορεία, είναι τα εξής⁸:

- i. Η μειωμένη κοινωνική αποδοχή του θεσμού των ΤΕΙ, που οδήγησε στην αντίληψη ότι οι σπουδές ανώτερου επιπέδου αποτελούν μια δεύτερη επιλογή και επηρέασε έτσι την όλη λειτουργία τους.
- ii. Η ασάφεια όσον αφορά το ενιαίο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, το ρόλο του θεσμού των Τ.Ε.Ι. καθώς και την ακαδημαϊκή φυσιογνωμία των ιδρυμάτων και του ακαδημαϊκού κύρους των τίτλων που αυτά απονέμουν.
Το αποτέλεσμα της επίσημης διγλωσσίας που θέλει τα Ιδρύματα να εντάσσονται στην Ανώτατη Εκπαίδευση χωρίς όμως να αναγνωρίζει τις συνέπειες είναι η σύγχυση. Ένας πτυχιούχος Τ.Ε.Ι. μπορεί σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια να πραγματοποιήσει μεταπτυχιακές σπουδές. Ο μεταπτυχιακός του τίτλος σπουδών αναγνωρίζεται στις χώρες της Κοινότητας αλλά δεν αναγνωρίζεται στην Ελλάδα. Ένας πτυχιούχος γερμανικού ή αγγλικού Τ.Ε.Ι. θα μπορούσε να ασκήσει επάγγελμα στην Ελλάδα, ενώ ο αντίστοιχος πτυχιούχος ελληνικού Τ.Ε.Ι. δεν θα μπορεί, εφόσον βέβαια πρόκειται για επάγγελμα για το οποίο απαιτείται ειδική αναγνώριση από την Πολιτεία.
- iii. Η άρνηση από πλευράς Πολιτείας, και μάλιστα παρά τις αποφάσεις των αρμόδιων γνωμοδοτικών οργάνων, χορήγησης πλήρων επαγγελματικών δικαιωμάτων σε πτυχιούχους ορισμένων ειδικοτήτων των Τ.Ε.Ι. (κυρίως μηχανικών), που έχει ως συνέπεια οι πτυχιούχοι αυτοί να έχουν και στην εσωτερική αγορά εργασίας αλλά και στην Ευρωπαϊκή αγορά εργασίας ελάχιστη επαγγελματική δυνατότητα σε σύγκριση με τους πτυχιούχους ομοειδών Ιδρυμάτων του εξωτερικού.

⁸ Βλέπε *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση* του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Από την καταγραφή αυτή προκύπτει ότι τα πραγματικά σημερινά προβλήματα των Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. της χώρας μας παρουσιάζουν μια πολυμορφία, ενώ παράλληλα προβάλλει επιτακτική η ανάγκη τα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα να λειτουργήσουν σε στενή συσχέτιση με το παραγωγικό και το κοινωνικό περιβάλλον τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό ή και σε τοπικό επίπεδο.

Η χώρα μας βρίσκεται αντιμέτωπη με την ανάγκη να προβεί σε ιδιαίτερα εντατικές προσπάθειες, αν θέλει να συμπεριλαμβάνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ουσιαστικό μέλος, με όλα τα προνόμια και τις υποχρεώσεις που κάτι τέτοιο συνεπάγεται. Χωρίς τον μετασχηματισμό της κοινωνικής, πολιτιστικής και παραγωγικής δομής της σύμφωνα με τις απαιτήσεις της νέας εποχής, είναι αδύνατο να αντιμετωπιστεί ο ανταγωνισμός στο διεθνοποιημένο οικονομικό περιβάλλον και να εξασφαλιστεί ένα αποδεκτό βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο. Το κοινωνικό σύνολο θα πρέπει να εκπαιδευτεί και να εξοικειωθεί άμεσα με τη νέα πραγματικότητα στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση και βάθος, ώστε να έχει τις ικανότητες που απαιτούνται προκειμένου να διαχειρισθεί αποτελεσματικά τη σύγχρονη πραγματικότητα.

1.3.3. Παράγοντες που επιτάσσουν μία ανασυγκρότηση των προγραμμάτων σπουδών

Κάτω από τις νέες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών σε παγκόσμιο επίπεδο, η πολιτική για την τυπική εκπαίδευση στη χώρα μας, από το εννιάχρονο δημοτικό σχολείο μέχρι τις μεταπτυχιακές σπουδές, επανεξετάζεται και επαναπροσδιορίζεται με βασικά κριτήρια τη συντελούμενη ανασυγκρότηση της παραγωγής και την αναδιάρθρωση της δομής της απασχόλησης. Το πανεπιστήμιο ειδικότερα, ως θεσμός συνδεδεμένος άμεσα με την παραγωγή της γνώσης και την εξέλιξη της τεχνολογίας, καλείται να αναπτύξει με ταχείς ρυθμούς στενότερες από το παρελθόν σχέσεις με τους φορείς της παραγωγικής διαδικασίας.

Η σύνδεση των πανεπιστημίων με την οικονομική ανάπτυξη και της επαγγελματικής αποκατάστασης των πτυχιούχων με την παρεχόμενη εκπαίδευση φέρνει, καθυστερημένα σε σύγκριση με άλλες χώρες, στο προσκήνιο το αίτημα της ανασυγκρότησης των προγραμμάτων σπουδών. Ένας από τους μείζονες σημασίας παράγοντες που επηρεάζει τη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι φορείς της εξουσίας τα ζητήματα της εκπαιδευτικής πολιτικής, και τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας τη σχέση πανεπιστημίου και αγοράς εργασίας.

Σύμφωνα με την πρώτη από τις δύο επικρατούσες τάσεις, τα πανεπιστήμια και συνεπώς τα προγράμματα σπουδών πρέπει να οργανώνονται με πρωταρχικό κριτήριο τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, ώστε το πανεπιστήμιο να προωθεί την οικονομική ανάπτυξη. Να λειτουργεί, δηλαδή, πρωτίστως ως προθάλαμος του κόσμου της εργασίας και να συνδέεται άμεσα με τις επιχειρήσεις, ώστε να καλύπτει τις απαιτήσεις της εργοδοσίας. Τούτο σημαίνει να προσφέρουν, κατά κύριο λόγο, εξειδικευμένη γνώση και πρακτική άσκηση με στόχο την καλλιέργεια ικανοτήτων και δεξιοτήτων που είναι αναγκαίες για την άσκηση μιας συγκεκριμένης απασχόλησης. Ωστόσο, ένας τέτοιος μονοδιάστατος προσανατολισμός, που θα απεμπολούσε τον ακαδημαϊκό χαρακτήρα της μάθησης,

παρεμποδίζει τη δυνατότητα της βαθύτερης θεωρητικής προσέγγισης των επιστημονικών κλάδων.

Σύμφωνα με τη δεύτερη τάση, πρωταρχικό κριτήριο για την οργάνωση των προγραμμάτων σπουδών πρέπει να είναι ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο προσανατολισμός, συνεπώς, των προγραμμάτων σπουδών και το περιεχόμενο των μαθημάτων οφείλουν να προσφέρουν υψηλού επιπέδου θεωρητική γνώση από το συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο και επαρκή υποδομή για την έρευνα. Η επικράτηση αυτής της τάσης διασφαλίζει μεν την παροχή υψηλού επιπέδου θεωρητικής γνώσης, αλλά αποσυνδέει την εκπαιδευτική διαδικασία από την επαγγελματική αποκατάσταση. Διευκολύνει όσους σκοπεύουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε μεταπτυχιακό επίπεδο, αφήνει όμως έκθετους αυτούς που σκοπεύουν να κλείσουν τον κύκλο των σπουδών τους και προέρχονται συνήθως από τα λιγότερο ευνοημένα κοινωνικά στρώματα⁹.

Η ανάλυση και αποτίμηση των δύο αυτών απόψεων δεν είχε απασχολήσει, στον αναμενόμενο βαθμό, ούτε την πανεπιστημιακή κοινότητα, ούτε τους φορείς εξουσίας, όχι μόνο γιατί είναι περιορισμένες οι σχετικές έρευνες, αλλά και γιατί η κοινωνική πίεση για την ανταλλακτική αξία των πτυχίων στην αγορά εργασίας, μέχρι προσφάτως, ήταν περιορισμένη. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η πολυσύνθετη αποστολή των πανεπιστημίων επιβάλλει τα προγράμματα σπουδών να μην αποβλέπουν μόνο στην παροχή εξειδικευμένων επιστημονικών γνώσεων, χρήσιμων για την καλλιέργεια ικανοτήτων και δεξιοτήτων που είναι αναγκαίες για την μελλοντική ένταξη στην αγορά εργασίας, αλλά επιπροσθέτως να επιδιώκουν τη μετάδοση γνώσεων και αξιών που συμβάλλουν στη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, υπεύθυνων πολιτών, και στην καλλιέργεια μιας γενικότερης θετικής, δημιουργικής στάσης απέναντι σε κάθε μορφής διανοητική δραστηριότητα. Ακόμη, στην εκμάθηση συγκεκριμένων τρόπων μεθοδικής και πειθαρχημένης αναζήτησης της γνώσης που διαρκώς μεταβάλλεται από

⁹ Πηγή: Γ. Μαυρογιώργος και Ε. Σιάνου *Τάσεις στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών*, Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.

τη ραγδαία εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και καθιστά αναγκαία τη διαβίου εκπαίδευση.

Η ανάγκη για μετασχηματισμό των λειτουργιών και επαναπροσδιορισμό των στόχων του ελληνικού πανεπιστημίου επιβάλλεται, πέρα από την αναντιστοιχία μεταξύ σπουδών και ευρύτερων οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών, τόσο από την προοπτική της ευρωπαϊκής ενοποίησης όσο και από την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.

Η προσπάθεια διαμόρφωσης ενός ενιαίου πλαισίου ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, καθώς επιταχύνεται η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση, έχει ως αποτέλεσμα το πανεπιστήμιο κάθε κράτους - μέλους να προσαρμόζεται σταδιακά στους στόχους της μακροχρόνιας ευρωπαϊκής, οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής και ο ρόλος του να επανεξετάζεται με διαφορετικά, σε σχέση με το παρελθόν, αλλά ενιαία για το μέλλον κριτήρια. Σύμφωνα με τα επίσημα κείμενα των οργάνων της Ε.Ε., στόχος είναι να διασφαλιστεί η παραγωγή νέας γνώσης, η χρήση της προηγμένης τεχνολογίας και να διαδοθεί η ευρωπαϊκή διάσταση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, προκειμένου να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην παγκόσμια ανταγωνιστική αγορά. Στο πλαίσιο αυτό προωθούνται αποφάσεις και υλοποιούνται προγράμματα που διευκολύνουν την κινητικότητα των φοιτητών και του διδακτικού προσωπικού, τη συνεργασία των ιδρυμάτων, την ανάδειξη και τη διάδοση του ευρωπαϊκού πολιτισμού, τον εμπλουτισμό των προγραμμάτων σπουδών με εξειδικευμένα αντικείμενα. Οι σχετικές ενέργειες εντάσσονται στις προσπάθειες να διευκολυνθεί η ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, κεφαλαίων και προσώπων, καθώς και στην ευρύτερη στρατηγική για την επίλυση του προβλήματος της ανεργίας που μαστίζει την Ε.Ε. Το ελληνικό πανεπιστήμιο δεν μπορεί να μείνει ανεπηρέαστο από αυτές τις αλλαγές και, προσπαθώντας να προσαρμοσθεί στη νέα πραγματικότητα, εγκαταλείπει την εσωστρέφεια, συνεργάζεται σε προγράμματα και ακολουθεί την πολιτική για την συγκρότηση του ευρωπαϊκού πανεπιστημίου¹⁰.

¹⁰ Πηγή: Γ. Μαυρογιώργος και Ε. Σιάνου *Τάσεις στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών*, Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, αποτέλεσμα της οποίας είναι η διαμόρφωση ενός γιγαντιαίου κυκλοφοριακού δικτύου που διοχετεύει τα κεφάλαια στις χρηματαγορές και, παράλληλα, διαμορφώνει ένα πλέγμα πολυσύνθετων οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, που αναπόφευκτα επηρεάζουν τις λειτουργίες του πανεπιστημίου, αποτελεί έναν άλλο παράγοντα που επιτάσσει αλλαγές στα προγράμματα σπουδών των ελληνικών πανεπιστημίων. Βασικός παράγοντας που ορίζει τις συντεταγμένες της παγκοσμιοποίησης είναι η ταχύτητα με την οποία εξελίσσεται ο προηγμένος καπιταλισμός, λόγω μιας απρόσμενης τεχνολογικής εξέλιξης, η οποία όμως συντελείται κατά κύριο λόγο στο πανεπιστήμιο ή τα μεγάλα ερευνητικά κέντρα που τροφοδοτούνται με επιστημονικό δυναμικό του. Πέραν της προώθησης του αιτήματος για αλλαγή των παραδοσιακών δομών και λειτουργιών του, η παγκοσμιοποίηση φέρνει στην ημερήσια διάταξη και την προοπτική δημιουργίας του "διεθνούς πανεπιστημίου", του οποίου η οργάνωση και οι στόχοι θα αποτελούν πρότυπο για την άσκηση της σχετικής κρατικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Η προοπτική αυτή αποτελεί ήδη, ως ένα βαθμό, πραγματικότητα, λόγω των ισχυρών πιέσεων που δέχεται το πανεπιστήμιο στις προηγμένες χώρες να ακολουθήσει κοινούς προσανατολισμούς και να οργανώσει τα προγράμματα σπουδών και τις μεθόδους διδασκαλίας με βάση ορισμένα κοινά κριτήρια.

1.3.4 Γεωγραφική κατανομή πανεπιστημίων και φοιτητικού πληθυσμού

Ο πανεπιστημιακός τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης περιλαμβάνει 18 πανεπιστήμια που κατανέμονται σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ	ΠΟΛΕΙΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΟΛΩΝ
1	Εθνικό και Καποδ/κό Παν/μιο	Αθήνα	29
2	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	Αθήνα	8
3	Οικονομικό Παν/μιο Αθηνών	Αθήνα	6
4	Πάντειο Παν/μιο	Αθήνα	7
5	Γεωπονικό Παν/μιο Αθηνών	Αθήνα	6
6	Παν/μιο Πειραιά	Αθήνα	7
7	Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών	Αθήνα	1
8	Χαροκόπειο Παν/μιο	Αθήνα	2
9	Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσσ/νίκης	Θεσσαλονίκη	37
		Φλώρινα	2
		Σέρρες	1
10	Παν/μιο Μακεδονίας	Θεσσαλονίκη	5
11	Παν/μιο Πατρών	Πάτρα	15
		Αγρίνιο	1
12	Παν/μιο Ιωαννίνων	Ιωάννινα	10
13	Δημοκρίτειο Παν/μιο Θράκης	Κομοτηνή	5
		Ξάνθη	3
		Αλεξανδρούπολη	3
14	Παν/μιο Κρήτης	Ηράκλειο	6
		Ρέθυμνο	8
15	Πολυτεχνείο Κρήτης	Χανιά	3
16	Παν/μιο Αιγαίου	Μυτιλήνη	3
		Χίος	1
		Σάμος	1
		Ρόδος	2
17	Παν/μιο Θεσσαλίας	Βόλος	6
		Λάρισα	1
		Τρίκαλα	1
		Καρδίτσα	1
18	Ιόνιο Παν/μιο	Κέρκυρα	4

Ωστόσο, όπως φαίνεται και από το διάγραμμα που ακολουθεί, η κατανομή δεν είναι ισόρροπη, καθώς τα οκτώ από αυτά - που περιλαμβάνουν το 42,5% του συνολικού φοιτητικού πληθυσμού και το 44,9 του συνολικού μόνιμου διδακτικού προσωπικού - βρίσκονται στην περιοχή της Αθήνας και του Πειραιά. Επιπλέον, υπάρχει ένας αριθμός ευρύτατων γεωγραφικών περιφερειών στην ελληνική επικράτεια χωρίς κανένα πανεπιστημιακό ίδρυμα. Τέτοιες είναι η κεντρική και νότια Πελοπόννησος, η δυτική Μακεδονία και τα νησιά του κεντρικού Αιγαίου.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, παρότι τα ελληνικά πανεπιστήμια έχουν συσταθεί ήδη από την τέταρτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, η περιφερειακή διασπορά τους πέρα από τα όρια των δύο μεγάλων αστικών κέντρων (της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης) ξεκίνησε μόλις το 1964 και η πραγματοποίησή αυτής της διασποράς, όπως τουλάχιστον καταγράφεται σήμερα, ολοκληρώθηκε το 1984. Σήμερα, υπάρχουν 8 Πανεπιστήμια εκτός Αθήνας και Θεσσαλονίκης (το 44,5% του συνολικού αριθμού των πανεπιστημίων) τα οποία έχουν μόνο το 28,0% του συνολικού πληθυσμού και το 25,6% του συνολικού μόνιμου διδακτικού προσωπικού¹¹.

Ακολουθώντας προς την άνιση κατανομή των ελληνικών πανεπιστημίων στο χώρο έχουμε και την αντίστοιχη άνιση κατανομή των φοιτητών στα εν λόγω εκπαιδευτικά ιδρύματα, η οποία φαίνεται στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθούν¹². Αξίζει να σημειώσουμε ότι ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα του Δ.Π.Θ. είναι το φαινόμενο των φοιτητών που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους προκειμένου να δώσουν για δεύτερη ή τρίτη φορά πανελλήνιες εξετάσεις και να εισαχθούν σε άλλη Σχολή (ακόμα και του ίδιου αντικειμένου), καθώς και εκείνων που καταφέρνουν να μετεγγραφούν σε κάποιο «κεντρικό» πανεπιστήμιο.

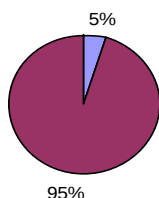
¹¹ Πηγή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, *ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΓΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ*, Ακαδημαϊκό έτος 1996-97.

¹² Τα στοιχεία είναι από το Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων και αφορούν στο ακαδημαϊκό έτος 1999-2000.

Ο ρόλος της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Περιφερειακή Ανάπτυξη :
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

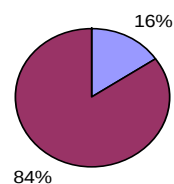
Α.Ε.Ι.	ΕΝΕΡΓΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ	ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ
ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ	34.968	88.222	5.394
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ	7.250	11.743	2.839
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	38.597	75.019	5.086
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ	5.183	12.621	592
ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ	1.804	4.611	69
ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ	777	889	17
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ	6.598	12.478	898
ΠΑΝ/ΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	6.406	15.402	340
ΠΑΝ/ΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ	4.011	11.454	261
ΠΑΝ/ΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ	9.687	15.500	1.644
ΠΑΝ/ΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	6.541	9.882	780
ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ	7.218	10.533	461
ΠΑΝ/ΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ	5.489	7.422	1.292
ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ	916	1.220	406
ΠΑΝ/ΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ	2.343	2.874	90
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ	932	1.524	69
ΠΑΝ/ΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	2.505	2.769	184
ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ	381	427	
ΣΥΝΟΛΟ	141.606	284.590	2.422

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΝΕΡΓΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ Δ.Π.Θ. ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

■ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ ■ ΣΥΝΟΛΟ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ Δ.Π.Θ. ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

■ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ ■ ΣΥΝΟΛΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1 ΤΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Παρότι τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τείνουν να λειτουργούν ικανοποιητικά στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, όπου υπάρχουν μια σειρά από εξωτερικές οικονομίες (βιβλιοθήκες, ερευνητικά κέντρα κλπ.), θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως καταλύτες για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας περιφέρειας. Διεθνώς υπάρχουν πολλά επιτυχημένα παραδείγματα περιοχών που στήριξαν την ανάπτυξή τους στην ύπαρξη κάποιου πανεπιστημίου ή ερευνητικού κέντρου, με πιο επιτυχημένη, ίσως, περίπτωση αυτή της Silicon Valley στις ΗΠΑ.

2.1.1 Τα αναμενόμενα οφέλη για την Περιφέρεια εγκατάστασης

Οι πολυπρόσωποι οργανισμοί του δημοσίου - επαγγελματικές σχολές, σχολές νηπιαγωγών, γυμναστικές και παιδαγωγικές ακαδημίες, Τ.Ε.Ι., πανεπιστήμια, στρατόπεδα, νοσοκομεία, οικοτροφεία, κλπ - είναι σημαντικοί για την ανάπτυξη μιας περιοχής, γιατί αυξάνουν την ενεργό ζήτηση και τονώνουν έτσι άμεσα μια σειρά από οικονομικές δραστηριότητες, όπως είναι η αγορά κατοικιών, τροφίμων, ενδυμάτων και άλλων υπηρεσιών, ενώ οι έμμεσες επιδράσεις τους καλύπτουν επίσης πολλές οικονομικές δραστηριότητες.

Η ίδρυση ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αναμένεται, επιπλέον, να έχει μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα με τη δημιουργία ικανότερου και επιδεξιότερου εργατικού δυναμικού. Εξάλλου, ένα πανεπιστήμιο μπορεί να συντελέσει με το διδακτικό και ερευνητικό προσωπικό του, καθώς και με τις πάγιες εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό του, στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων που θέτει η τοπική κοινωνία. Έτσι, μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην επιτυχία εκείνης της πλευράς της ανάπτυξης, που συναρτάται με τη δυναμική και τη

συνεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών, να συμβάλει στην ανάπτυξη των τεχνών και των γραμμάτων και στην καλλιέργεια ατμόσφαιρας ελεύθερης πολιτιστικής δημιουργίας, πέραν των όσων προσφέρει στον τομέα αυτό με τις στενά εκπαιδευτικές δραστηριότητές του. Τα παραπάνω συντελούν στη διαμόρφωση μιας δυναμικής πολιτιστικής ταυτότητας, που αποτελεί σημαντικό στοιχείο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των τοπικών κοινωνιών, και ιδιαίτερα των παραμεθόριων.

Τέλος, η παρουσία του πανεπιστημίου σε μία μικρή επαρχιακή πόλη μπορεί να συντελέσει σημαντικά στην άρση του «επαρχιωτισμού» της. Απαραίτητη, βέβαια, προϋπόθεση γι' αυτό είναι να υπάρχει μία «κρίσιμη μάζα», ένας ελάχιστος αριθμός δηλαδή μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας (φοιτητών και διδασκόντων) σχετικά μεγάλος, τόσο σε απόλυτους αριθμούς όσο και ως ποσοστό στο σύνολο του πληθυσμού της πόλης, ώστε να διασφαλίζεται ο βαθμός πολυπλοκότητας, πολυμέρειας και αλληλοκάλυψης που μπορεί να εγγυηθεί, τόσο στο οργανωτικό – διοικητικό όσο και στο ακαδημαϊκό και στο κοινωνικό επίπεδο, μια σχετικά αυτόνομη και ολοκληρωμένη επιστημονική και κοινωνική λειτουργία και μια δυναμική ένταξη στον οικιστικό ιστό και στις παραγωγικές ανάγκες της περιοχής. Όταν υπάρχει αυτή η «κρίσιμη μάζα» των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας, τότε αναπόφευκτα οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι και οι φοιτητές δημιουργούν μια κοινότητα που εξ αντικειμένου ζωογονεί και μεταμορφώνει ραγδαία τους ρυθμούς ζωής της πόλης.

2.1.2. Ο νέος στρατηγικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η σπουδαιότητα της γνώσης για την μελλοντική εξέλιξη των περιφερειών, των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιβεβαιώθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας (23-24/6/2000), όπου και τέθηκε ως στρατηγικός στόχος για το 2010 η *οικονομία της γνώσης*¹³. Αυτός ο νέος στρατηγικός στόχος εξειδικεύεται σε τρεις επιμέρους κατευθύνσεις:

- ✓ αειφόρος οικονομική ανάπτυξη,
- ✓ περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας,
- ✓ μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή.

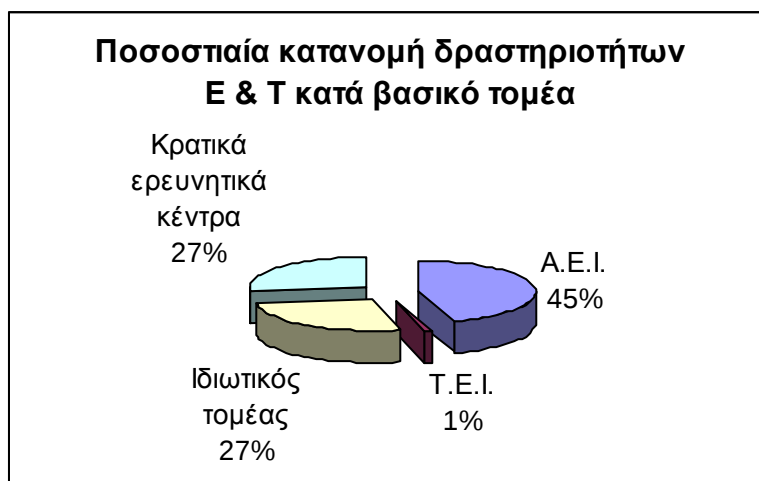
Και στις τρεις αυτές κατευθύνσεις ο ρόλος των Τριτοβάθμιων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, όσον αφορά στην εκπαίδευση και την έρευνα, είναι ουσιώδης. Η νέα στρατηγική που καθιερώνεται έρχεται, στην ουσία, να ακολουθήσει τους ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης της αμερικανικής οικονομίας και να συντονίσει ολόκληρο το οικονομικό ευρωπαϊκό γίγνεσθαι προς αυτή την πορεία. Τα βασικά μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι:

- η κοινωνία της πληροφορίας,
- η ενίσχυση της έρευνας,
- οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις,
- ο εκσυγχρονισμός του κοινωνικού μοντέλου,
- η προσαρμογή των μακροοικονομικών πολιτικών.

Τα παραπάνω στοιχεία συνεπάγονται μια σημαντική αλλαγή του ρόλου των Πανεπιστημίων και των Τεχνολογικών Ιδρυμάτων σε περιφερειακό επίπεδο. Καθοριστικής σημασίας στον αναπτυξιακό ρόλο των εν λόγω οργανισμών είναι η καθιέρωση και η ένταση των διαδικασιών συνέργειας μεταξύ των εκπαιδευτικών και

ερευνητικών λειτουργιών του και της εφαρμοσμένης έρευνας, της επιχειρηματικής δράσης και της τοπικής οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Στη συνέργεια μεταξύ τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και λοιπών οικονομικών και κοινωνικών φορέων βασίζεται η νέα μορφή ανάπτυξης, που, στηριγμένη στη γνώση και την υψηλή τεχνολογία, κυριαρχεί σήμερα στην Ευρώπη.

Στο πλαίσιο αυτό, η αλληλεπίδραση Τριτοβάθμιων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Ερευνητικών Κέντρων και Επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική. Τα στοιχεία της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας, που ακολουθούν, αποδεικνύουν την υστέρηση του ελληνικού ιδιωτικού τομέα σ' αυτό το πεδίο, με τα πανεπιστήμια να διεξάγουν το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας ¹⁴:

Το πράγμα γίνεται ακόμα πιο προβληματικό για τον ιδιωτικό τομέα, καθώς το 27% της ερευνητικής του συνεισφοράς απέχει πάρα πολύ από το 64%, που είναι ο μέσος όρος των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ¹⁵.

¹³ Βλέπε Κ. Παπαγιαννόπουλου «Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και οι επιπτώσεις στην ανάπτυξή της»: Διπλωματική εργασία για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών του τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Φεβρουάριος 2000.

¹⁴ Βλέπε Ενημερωτικό δελτίο ΤΕΕ – Μάιος 2000).

¹⁵ Βλέπε Γ. Τσαμασφύρου, «Η έρευνα στο σύγχρονο πανεπιστήμιο», Το πανεπιστήμιο στον 21ο αιώνα.

2.1.3 Ο ρόλος των περιφερειακών τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σήμερα

Ο ρόλος ενός περιφερειακού τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος σήμερα είναι:

➤ *Κοινωνικός*

Το πανεπιστήμιο παρέχει γνώσεις και επαγγελματικά εφόδια στους νέους πολίτες, συμβάλλει στην αντιμετώπιση της ανεργίας και στη συγκράτηση του ηλικιακά νέου πληθυσμού στη περιφέρεια και, κατ' αυτόν τον τρόπο, τονώνει την περιφερειακή συνείδηση.

➤ *Οικονομικός*

Τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα έχουν άμεση επίπτωση στην τοπική οικονομία, με την δημιουργία θέσεων εργασίας, την κατανάλωση που δημιουργούν και τη συνεργασία με τις τοπικές επιχειρήσεις. Αποτελούν ισχυρό οικονομικό φορέα, που επενδύει, αγοράζει, πληρώνει και απασχολεί.

➤ *Ενίσχυση της Έρευνας και Ανάπτυξης*

Το πανεπιστήμιο έχει επίσης σημαντική έμμεση επίπτωση στην τοπική οικονομία, μέσω της διαδικασίας Έρευνας και Ανάπτυξης και Συνέργειας που προωθεί. Αποτελεί βασικό παράγοντα ενίσχυσης της ενδοπεριφερειακής παραγωγής και προσφοράς νέων τεχνολογιών, ιδιαίτερα για τις ΜΜΕ, που δεν διαθέτουν οικονομικές και τεχνολογικές δυνατότητες.

➤ *Καινοτομικός*

Μέσα στο νέο οικονομικοκοινωνικό πλαίσιο που διαμορφώνεται στον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο χώρο, ο ρόλος της καινοτομίας και των σύγχρονων μεθόδων παραγωγής και οργάνωσης καθίσταται πρωταρχικός. Η προώθηση της έρευνας και της τεχνολογίας και

η διάχυση καινοτομικού know how στις επιχειρήσεις, ιδιαίτερα τις ΜΜΕ, καθίσταται αδύνατη χωρίς την ύπαρξη κέντρων παραγωγής καινοτομικών γνώσεων. Το πανεπιστήμιο αποτελεί τον κύριο φορέα παραγωγής καινοτομικών γνώσεων και διάχυσης καινοτομιών στο περιφερειακό και τοπικό παραγωγικό κύκλωμα. Παράλληλα, κινητοποιεί τις τοπικές επιχειρηματικές δυνάμεις αποτελώντας μόνιμη πηγή πληροφοριών για τις εθνικές και παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις.

Είναι προφανές, λοιπόν, ότι εκεί που οι επιχειρήσεις διστάζουν ή βρίσκουν πολύ δύσκολο να επενδύσουν, τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μπορούν να διεξάγουν έρευνα, τα οφέλη της οποίας μπορούν να διαχυθούν στο χώρο, ενισχύοντας την αναπτυξιακή διαδικασία¹⁶.

➤ *Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός της Περιφερειακής Διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης*

Το πανεπιστήμιο συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό της Περιφερειακής Διοίκησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στην πληροφόρηση και συνεργασία των στελεχών τους και στην αποτελεσματικότερη ενεργοποίηση των τοπικών φορέων.

➤ *Πολιτιστικός και ψυχολογικός*

Τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν επίσης σημαντική συμμετοχή στην πολιτιστική ανάπτυξη, καθώς και την ψυχολογική στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής στην οποία λειτουργεί¹⁷.

Έτσι, θα λέγαμε ότι η εγκατάσταση και λειτουργία Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. σε περιφερειακό επίπεδο, μαζί με τα κέντρα Έρευνας ή Τεχνολογικά Πάρκα που συνδέονται με αυτά, οδηγεί:

¹⁶ Βλέπε Γ.Τσαμασφύρος: *Η έρευνα στο σύγχρονο πανεπιστήμιο*. Το Πανεπιστήμιο στον 21ο αιώνα.

¹⁷ Βλέπε Μελέτη Ίδρυσης Πανεπιστημίου στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας. Πρόγραμμα RIS, Ι.Π.Α., 1998.

- ❑ στην παροχή υψηλής τεχνολογίας στις Μ.Μ.Ε. της Περιφέρειας,
- ❑ στον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό των παραδοσιακών κλάδων,
- ❑ στην παροχή κοινωνικών εξυπηρετήσεων στην ευρύτερη περιοχή χωροθέτησής τους.

Δίνεται, λοιπόν, η δυνατότητα στην Περιφέρεια, στα όρια της οποίας είναι εγκατεστημένο ένα Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι. να ακολουθήσει το νέο αναπτυξιακό πρότυπο, στηριζόμενη στα νέα μέσα περιφερειακής πολιτικής και ταυτόχρονα να αναδιαρθρώσει τους παραδοσιακούς κλάδους που φθίνουν.

Η παρουσία ενός τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος σε μία Περιφέρεια οδηγεί στην καλύτερη αξιοποίηση του στελεχιακού δυναμικού της, αφού βοηθά στη συνεχή κατάρτιση όχι μόνο των νεοεισερχομένων στην παραγωγή, αλλά και των ήδη εργαζομένων. Το στελεχιακό αυτό δυναμικό, πέραν της άμεσης χρησιμοποίησής του στην παραγωγή, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στη διοικητική στελέχωση της Περιφέρειας.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες λειτουργούν ελκτικά για τις νέες επιχειρήσεις, οι οποίες είναι προσανατολισμένες στις νέες τεχνολογίες, ενισχύοντας έτσι το επιχειρηματικό περιβάλλον της Περιφέρειας, και δίνοντας με τη σειρά τους νέα ώθηση στην αναπτυξιακή διαδικασία. Επιτυγχάνεται, έτσι, η στρατηγική της *ολοκληρωμένης ανάπτυξης* που στηρίζεται στο συμμετοχικό σχεδιασμό, την ενεργοποίηση των τοπικών παραγόντων και τις αυξημένες ανάγκες για ειδικευμένο δυναμικό και σύγχρονη τεχνολογία.

Τέλος, η συμβολή ενός Περιφερειακού Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι. δεν εξαντλείται στην ανάπτυξη της συγκεκριμένης Περιφέρειας, αλλά επεκτείνεται σε εθνικό επίπεδο¹⁸. Ειδικότερα, σε εθνικό επίπεδο τα Περιφερειακά Πανεπιστημιακά και Τεχνολογικά Ιδρύματα συμβάλλουν:

- στην ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας,
- στην άμβλυνση των ανισοτήτων με τα μεγάλα αστικά κέντρα,
- στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής του εθνικού χώρου και
- στην αποσυμφόρηση των κεντρικών Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. και, κατ' επέκταση στη βελτίωση της ποιότητας συνολικά των παρεχόμενων σπουδών.

¹⁸ Πηγή: Κ. Παπαγιαννόπουλος «Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και οι επιπτώσεις στην ανάπτυξή της»: Διπλωματική εργασία για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών του τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Φεβρουάριος 2000.

2.2 ΤΑ ΜΕΘΟΡΙΑΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

2.2.1 Οι ειδικές σκοπιμότητες για τη λειτουργία των μεθοριακών πανεπιστημίων

Η εστίαση της παρούσας εργασίας στην περίπτωση της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης κάνει σκόπιμη την αναφορά στον ρόλο των μεθοριακών πανεπιστημίων στη χώρα μας.

Στην Ελλάδα, λοιπόν, τα μεθοριακά πανεπιστήμια (Θράκης και Αιγαίου) ιδρύθηκαν για να εξυπηρετήσουν τρεις διακεκριμένες σκοπιμότητες, επιπλέον πέρα από τον προφανή εκπαιδευτικό και επιστημονικό τους σκοπό:

- να συμβάλουν στη συμπλήρωση, εξυγίανση και διατήρηση του κοινωνικού ιστού των περιοχών τους,
- να συμβάλλουν στην αναβάθμιση και συντήρηση της εθνικής κουλτούρας, στο πλαίσιο μιας αμυντικής πολιτικής έναντι άμεσων ή έμμεσων εξωτερικών επιβουλών,
- να προσθέσουν παραγωγική και καταναλωτική ισχύ στο περιφερειακό εισοδηματικό κύκλωμα των αντίστοιχων περιοχών.

Γίνεται φανερό ότι η εξυπηρέτηση αυτών των ειδικών σκοπιμοτήτων καθιστά τα πανεπιστήμια της κατηγορίας αυτής αντικείμενα ειδικής πολιτικής και αντίστοιχης μεταχείρισης, σε σχέση με τα υπόλοιπα ΑΕΙ της χώρας. Το ερώτημα είναι: πώς μπορεί να προσδιοριστεί αυτή η ειδική πολιτική με τρόπο που να τη συσχετίζει με το πλαίσιο της γενικότερης αναπτυξιακής και περιφερειακής πολιτικής που ασκεί η Πολιτεία;

2.2.2 Η μειονεκτική ανταγωνιστικότητα των μεθοριακών πανεπιστημίων

Τα μεθοριακά πανεπιστήμια, προκειμένου να μπορέσουν να ανταγωνιστούν τα υπόλοιπα πανεπιστήμια σε ποιότητα παρεχομένων υπηρεσιών, πρέπει να εξασφαλίσουν ίσους όρους σε ό,τι αφορά τέσσερις βασικούς συντελεστές της λειτουργίας τους:

1. το ακαδημαϊκό και διοικητικό προσωπικό,
2. την υλικοτεχνική υποδομή,
3. τη λειτουργικότητα των συστημάτων στήριξης,
4. το φοιτητικό δυναμικό τους.

Στην έναρξη της λειτουργίας τους, τα μεθοριακά πανεπιστήμια υστερούν σχεδόν εξ ορισμού και στους τέσσερις συντελεστές. Αν, όμως, υποστηριχθούν σωστά, τα πανεπιστήμια αυτά είναι σε θέση να ξεπεράσουν τις περισσότερες από τις μειονεξίες που αναφέρονται στους παραπάνω συντελεστές, ενώ αν καθυστερήσει η στήριξή τους, οι μειονεξίες ενδέχεται να γίνουν χρόνιες και δομικές. Σε μια τέτοια περίπτωση, τα μεθοριακά πανεπιστήμια θα καταδικαστούν σε περιθωριοποίηση. Γι' αυτό, η αποτελεσματικότητα της στήριξής τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο έγκαιρα θα ληφθούν τα σχετικά μέτρα.

Οι μειονεξίες που αφορούν στους παραπάνω τέσσερις συντελεστές πηγάζουν από ειδικές δυσκολίες που η μεθοριακή ζώνη εμφανίζει για τις τρεις κύριες όψεις του πανεπιστημίου¹⁹:

➤ *Για το πανεπιστήμιο ως θεσμό*

Το μεθοριακό πανεπιστήμιο είναι υποχρεωμένο να αναπτυχθεί μέσα σε ένα υποβαθμισμένο διοικητικοοργανωτικό περιβάλλον μικρών πόλεων ή κωμοπόλεων. Ως λήπτης υπηρεσιών από ένα τέτοιο περιβάλλον θα υπο-εξυπηρετείται, αν δεν έχει τη

¹⁹ Πηγή: Κ. Μ. Σοφούλη, ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, Κριτική και ένα Σχέδιο, εκδ. τυπωθήτω, Αθήνα 2000.

δυνατότητα να αναπληρώσει με δικά του μέσα την ποιότητα και την ποικιλία των υπηρεσιών που χρειάζεται. Η αναπλήρωση αυτή συνεπάγεται αυξημένες δαπάνες και εγκαταστάσεις, εξοπλισμό και λειτουργικό κόστος. Η ανάγκη αυτή υφίσταται σε ό,τι αφορά τόσο τις εκπαιδευτικές και ερευνητικές δραστηριότητες, όσο και τις διοικητικές του λειτουργίες.

➤ *Για το προσωπικό του πανεπιστημίου*

Οι συνθήκες εργασίας και διαβίωσης σε περιφερειακά μικρά αστικά κέντρα είναι γενικά δυσμενέστερες σε σχέση προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την ποιότητα και ποικιλία των υπηρεσιών που μπορεί να προσφέρει η τοπική αγορά, αλλά, ειδικά για το ακαδημαϊκό και το διοικητικό προσωπικό αυξημένων επαγγελματικών προσόντων, επιπρόσθετο βάρος έχει η υστέρηση των επαρχιακών πόλεων σε υψηλής ποιότητας υπηρεσίες αναψυχής και πολιτισμού, καθώς και ο αποτρεπτικός ρόλος που παίζει η γνωστή ιδιάζουσα ατμόσφαιρα που περιρρέει την κοινωνική ζωή σε μια μικρή επαρχιακή πόλη.

Ορισμένες από τις μειονεξίες αυτής της κατηγορίας μπορεί να αντισταθμιστούν με επιδότηση των αποδοχών του προσωπικού. Άλλες, όμως, αντιμετωπίζονται μόνο με άμεσες παρεμβάσεις της Πολιτείας για την υποκατάσταση από μέρους της των μη προσφερόμενων από την τοπική αγορά ή για τη δημιουργία συνθηκών που αντισταθμίζουν όσες ελλείψεις δεν είναι πρακτικά δυνατόν να καλυφθούν αυτές καθεαυτές.

Η μειονεκτικότητα των συνθηκών, σε συνδυασμό με την αθρόα ίδρυση νέων Τμημάτων στα πανεπιστήμια που εδρεύουν σε μεγάλα αστικά κέντρα, μειώνουν τον ανταγωνισμό των μεθοριακών πανεπιστημίων, σε ό,τι αφορά την προσέλκυση υψηλής επιστημονικής και επαγγελματικής ποιότητας προσωπικού.

➤ *Για τους φοιτητές*

Πέρα από το υψηλό κόστος που φέρουν όλοι οι φοιτητές που φοιτούν σε πανεπιστήμια μακριά από την οικογενειακή τους εστία, και πέρα από το γεγονός ότι, για προφανείς λόγους, το ποσοστό των «εκτός οικογενειακής εστίας» φοιτητών στα μεθοριακά πανεπιστήμια είναι πολύ μεγαλύτερο από τον μέσο όρο των άλλων πανεπιστημίων, οι φοιτητές των μεθοριακών πανεπιστημίων αντιμετωπίζουν επιπλέον έντονο πρόβλημα απομόνωσης. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη ποικιλίας ευκαιριών αναψυχής, κοινωνικών επαφών και εξωπανεπιστημιακών πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Η έλλειψη αυτή μπορεί να αντισταθμιστεί σε σημαντικό βαθμό με την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων με πρωτοβουλία του ίδιου του πανεπιστημίου, πράγμα, βέβαια, που συνεπάγεται αντίστοιχες δαπάνες εγκαταστάσεων και λειτουργίας τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οι πόροι που διατίθενται για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, όσον αφορά εν γένει στην εκπαίδευση και αρχική επαγγελματική κατάρτιση περιλαμβάνονται αφενός, και κυρίως, στα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» (ΕΠΕΑΕΚ) του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και του Σχεδίου Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000 – 2006 του Γ΄ Κ.Π.Σ., και αφετέρου στα επιμέρους Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ). Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε την εθνική πολιτική για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως αυτή περιγράφεται στο ΕΠΕΑΕΚ του Β΄ ΚΠΣ, και στο υπό έγκριση Σχέδιο ΕΠΕΑΕΚ του Γ΄ ΚΠΣ.

3.1 Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ Β΄ Κ.Π.Σ. 1994-1999.

3.1.1 Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης

Το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. του Β΄ Κ.Π.Σ. θέτει τους εξής γενικούς στόχους για την εκπαιδευτική πολιτική των ετών 1994 – 1999:

- να αποκτήσουν όλοι οι νέοι ηλικίας 15 – 20 ετών πρόσβαση στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση,
- να ενισχυθεί, να αναμορφωθεί και να αναπτυχθεί η εκπαίδευση και η αρχική επαγγελματική κατάρτιση, ώστε να αποκτήσει μεγαλύτερη ευελιξία, να προσελκύσει τους σπουδαστές και να λάβει υπόψη τις πρόσφατες εξελίξεις και ανάγκες της αγοράς,
- να βελτιωθούν οι υποδομές - συμπεριλαμβανομένων των βιβλιοθηκών και του εκπαιδευτικού εξοπλισμού – που είναι απαραίτητες για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων.

Σε ότι αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, και σύμφωνα προς τα προαναφερθέντα προβλήματα και αδυναμίες που παρουσιάζει ο συγκεκριμένος χώρος στην Ελλάδα²⁰, το εν λόγω Επιχειρησιακό Πρόγραμμα δίνει προτεραιότητα στην ανάπτυξη και αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, δεδομένου του εξέχοντος ρόλου της για την ανταγωνιστικότητα. Στη βελτίωση της διαχείρισης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, στην αναμόρφωση των πανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών, ώστε να λαμβάνονται περισσότερο υπόψη οι τρέχουσες ανάγκες της αγοράς, στην προώθηση σύντομων μεταπτυχιακών τμημάτων προσανατολισμένων προς την αγορά, στην ανάπτυξη μεταπτυχιακών σπουδών και της με αυτές συνδεδεμένης πανεπιστημιακής έρευνας, καθώς

²⁰ Βλέπε ανωτέρω, κεφάλαιο 1.2.2 Προβλήματα και αδυναμίες των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας.

και στην ανάπτυξη βιβλιοθηκών και στη βελτίωση των εκπαιδευτικών υποδομών και εξοπλισμού.

Το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. του Β΄ Κ.Π.Σ. εξειδικεύει τη δράση για τους παραπάνω γενικούς στόχους σε τέσσερα Υποπρογράμματα. Για την τριτοβάθμια εκπαίδευση υπάρχει ένα ιδιαίτερο υποπρόγραμμα, στο οποίο εντάσσονται όλες οι δράσεις που την αφορούν. Πρόκειται για το **Υποπρόγραμμα 3**, που περιλαμβάνει τα εξής **μέτρα**:

1. Αναμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Στο μέτρο αυτό εντάσσονται ενέργειες που αφορούν:

- Στον εκσυγχρονισμό του περιεχομένου προγραμμάτων σπουδών και των συγγραμμάτων πολλαπλής βιβλιογραφίας, καθώς και τη βελτίωση του οργανωτικού πλαισίου αλλά και της μεθοδολογίας των προπτυχιακών σπουδών, ώστε να εξασφαλιστεί η αναγκαία ποιοτική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και η εναρμόνισή του με τις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.
- Στον εμπλουτισμό των βιβλιοθηκών σε βιβλία και συγγράμματα, τον εκσυγχρονισμό της λειτουργίας τους και τη διασύνδεσή τους με δίκτυα σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Στην επέκταση της πληροφορικής και των πολυμέσων στην εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε να δημιουργηθούν νέοι τρόποι διδασκαλίας που θα συντείνουν στη μεγαλύτερη παραγωγικότητα της εκπαίδευσης και στη διεύρυνση των ερευνητικών δραστηριοτήτων.
- Στην εκπαίδευση από απόσταση για ευρύτερο κοινό (μαθητές – σπουδαστές – εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων και γενικά φυσικά πρόσωπα και οργανισμοί) που επιθυμεί μόρφωση/ επιμόρφωση, χωρίς την ένταξή του στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας.

2. Μεταπτυχιακά – Έρευνα – Υποτροφίες.

Στο μέτρο αυτό περιλαμβάνονται ενέργειες που αφορούν:

- Στην θεσμοθέτηση κανονισμού των προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών στα ΑΕΙ/ ΤΕΙ και την εξειδίκευση ανθρώπινου δυναμικού σε στρατηγικής σημασίας γνωστικές περιοχές, με σύγχρονη ενδυνάμωση του ερευνητικού ιστού της χώρας.
- Στην ανάπτυξη της ερευνητικής δραστηριότητας ώστε να επιτευχθεί η παραγωγή νέων γνώσεων, η δημιουργία νέου επιστημονικού προσωπικού και η ανάπτυξη νέων μεθόδων για τεχνολογικές εφαρμογές στην παραγωγική διαδικασία.
- Στην ενίσχυση των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών υποτροφιών και την αναμόρφωση των υποτροφιακών προγραμμάτων σύμφωνα με τις αναπτυξιακές ανάγκες.

3. Υποδομές – Εκπαιδευτικός εξοπλισμός.

Το μέτρο αυτό αποσκοπεί στη βελτίωση, συμπλήρωση και τον εκσυγχρονισμό της υλικοτεχνικής υποδομής της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, γεγονός που θα συμβάλει σημαντικά στην εξάλειψη των δυσλειτουργιών και στην αναβάθμιση των σπουδών.

Περιλαμβάνονται ενέργειες που αφορούν:

- Στην κατασκευή κτηρίων και εργαστηρίων Τμημάτων Α.Ε.Ι./ Τ.Ε.Ι.
- Στην επέκταση και αναμόρφωση των κτηρίων κεντρικών βιβλιοθηκών και βιβλιοθηκών Τμημάτων.
- Στην αναβάθμιση της υποδομής των τμημάτων πληροφορικής.
- Στη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής για εκπαίδευση από απόσταση.
- Στην ανάπτυξη των Ερευνητικών Ινστιτούτων και την υποδομή για το Εθνικό Κέντρο Έρευνας.
- Στη δημιουργία υποδομών για τη λειτουργία Γραφείων Σταδιοδρομίας στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα και τη σύνδεση, μέσω αυτών, εκπαίδευσης – παραγωγής.

- Στην προμήθεια του απαραίτητου εξοπλισμού για τις ερευνητικές και τεχνολογικές δραστηριότητες των ΑΕΙ/ ΤΕΙ, τη δικτύωση για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης από απόσταση, την αυτοματοποίηση των βιβλιοθηκών, την επέκταση της πληροφορικής και των πολυμέσων.

4. Σύνδεση εκπαίδευσης και παραγωγής.

Οι κυριότερες επιδιώξεις του μέτρου αυτού είναι η ανάπτυξη και εφαρμογή Γραφείων Σταδιοδρομίας στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Έτσι θα δημιουργηθούν δύο βάσεις δεδομένων (για τις επιχειρήσεις και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα) με σκοπό την αμφοτερόπλευρη πληροφόρηση για τις ανάγκες της αγοράς και τις δυνατότητες των αποφοίτων. Επίσης, θα χρηματοδοτηθούν ενέργειες που αφορούν στην πρακτική άσκηση των φοιτητών/ σπουδαστών, καθώς και εφαρμογές – μελέτες περιπτώσεων που διεξάγονται με τη συνεργασία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων. Τέλος, θα χρηματοδοτηθούν προγράμματα που στοχεύουν στη συμπληρωματική εκπαίδευση και απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας ατόμων που πρόκειται να ενταχθούν στο παραγωγικό σύστημα της χώρας, ή είναι ενταγμένα σ' αυτό και επιθυμούν να καταρτιστούν σε νέες ειδικότητες και τεχνολογίες.

3.1.2 Αποτελέσματα Β' ΚΠΣ: Διατιθέμενοι πόροι – Διάρθρωση προγραμμάτων

Το σύνολο των διατιθέμενων πόρων για την *εκπαίδευση και αρχική επαγγελματική κατάρτιση*, στο πλαίσιο του Β' Κ.Π.Σ. ανέρχεται περίπου σε 2,200 εκατ. EURO δημόσια δαπάνη, εκ των οποίων τα 1,745 εκατ. περιλαμβάνονται στο Τομεακό Πρόγραμμα (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.) και τα υπόλοιπα 455 εκατ. EURO περίπου περιλαμβάνονται στα Π.Ε.Π. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω στοιχεία, ο κύριος όγκος χρηματοδότησης των παρεμβάσεων στην εκπαίδευση και αρχική επαγγελματική κατάρτιση περιλαμβάνεται στο Τομεακό Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. (ποσοστό 80% του συνόλου) και μόνο το 20% στα Π.Ε.Π. Οι παρεμβάσεις που αφορούν στα Π.Ε.Π. συγχρηματοδοτούνται αποκλειστικά από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.) και αναφέρονται σε δημιουργία, βελτίωση και επέκταση υποδομών της Δευτεροβάθμιας ή και Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ οι παρεμβάσεις που περιλαμβάνονται στο Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. συγχρηματοδοτούνται τόσο από το Ε.Τ.Π.Α. όσο και από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ.). Η κατανομή των κονδυλίων δημόσιας δαπάνης μεταξύ των δύο διαρθρωτικών ταμείων στο Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. είναι 461,5 εκατ. euro, τα οποία συγχρηματοδοτεί το Ε.Τ.Π.Α., και τα υπόλοιπα 1.238,6 εκατ. euro, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από το Ε.Κ.Τ. Έτσι, το σύνολο της δημόσιας δαπάνης στην οποία συμμετέχει το Ε.Τ.Π.Α. για την εκπαίδευση και αρχική επαγγελματική κατάρτιση συνολικά στο Β' Κ.Π.Σ. (τομεακό & περιφερειακό σκέλος), ανέρχεται περίπου σε 915 εκατ. euro, ενώ η αντίστοιχη δημόσια δαπάνη που συγχρηματοδοτεί το Ε.Κ.Τ. ανέρχεται περίπου σε 1.285 εκατ. euro (το 58,77% των συνολικών διατιθέμενων δημόσιων κονδυλίων για την εκπαίδευση και αρχική επαγγελματική κατάρτιση στο πλαίσιο του Β' Κ.Π.Σ.).

Η κατανομή των παραπάνω πόρων ανά κατηγορία δράσης και βαθμίδας εκπαίδευσης έχει ως εξής:

- Στα Π.Ε.Π. το 30% των πόρων διατίθενται για τον εκσυγχρονισμό, βελτίωση και επέκταση των υποδομών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι.), περίπου 130 εκατ. EURO. Τα υπόλοιπα 325 εκατ. EURO διατίθενται για τη δημιουργία, βελτίωση και εκσυγχρονισμό των υποδομών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσια και Λύκεια).
- Η κατανομή των πόρων του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ., έχει ως εξής:
 - Υποπρογράμμα 1, με δράσεις *εκσυγχρονισμού και βελτίωσης του επιπέδου παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών στη Γενική και Τεχνική Εκπαίδευση*: 616 εκατ. EURO (35,31% του συνολικού προϋπολογισμού του Ε.Π.).
 - Υποπρόγραμμα 2, με δράσεις που αφορούν στην *αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση που προσφέρεται από φορείς εποπτείας του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και άλλων Υπουργείων*: 544,12 εκατ. EURO (31,18% του συνολικού προϋπολογισμού του Ε.Π.).
 - Υποπρόγραμμα 3, με δράσεις ***εκσυγχρονισμού και διεύρυνσης της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Α.Ε.Ι. – Τ.Ε.Ι.) και σύνδεσής της με το χώρο της εργασίας (31,18%*** του συνολικού προϋπολογισμού του Ε.Π.).
 - Υποπρογράμμα 4, στο οποίο προβλέπονται δράσεις *αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού του διοικητικού μηχανισμού του εκπαιδευτικού συστήματος και στήριξη της εφαρμογής του Επιχειρησιακού Προγράμματος*: 40,67 εκατ. EURO (2,33 % του συνολικού προϋπολογισμού του Ε.Π.).

Παρατηρούμε ότι, με εξαίρεση το Υποπρόγραμμα 4 που έχει ιδιαίτερα χαμηλό προϋπολογισμό, στα υπόλοιπα τρία Υποπρογράμματα οι πόροι σχεδόν ισοκατανέμονται.

3.1.3 Πορεία υλοποίησης – Αποτελέσματα

Μέχρι το τέλος του 1999 είχε υλοποιηθεί το μεγαλύτερο μέρος του προβλεπόμενου φυσικού αντικειμένου που αναφέρεται σε παρεμβάσεις βελτίωσης και εκσυγχρονισμού των υποδομών σε δέκα (10) Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι.), ενώ προβλεπόταν να έχουν ολοκληρωθεί πλήρως όλες οι προγραμματισμένες παρεμβάσεις μέχρι το τέλος του 2000, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων, για τις οποίες δεν θα επαρκούσε ο κατανεμημένος σε αυτές προϋπολογισμός.

Το εθνικό σκέλος του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.) αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα ως προς την πορεία υλοποίησής του, τα οποία οφείλονται κυρίως στην πολυπλοκότητα των δράσεων του σε συνδυασμό με τις αναγκαίες διαδικασίες τεχνικής και διοικητικής ωρίμανσης των δράσεων – όπως απαιτεί το σύστημα διαχείρισης του Β' Κ.Π.Σ. – και, κυρίως, σε συνδυασμό με την έλλειψη σχετικής εμπειρίας του υπεύθυνου εθνικού φορέα διαχείρισης του Προγράμματος και την έλλειψη των κατάλληλων διοικητικών και διαχειριστικών δομών και μηχανισμών. Με τα δεδομένα αυτά, το Πρόγραμμα άρχισε να λειτουργεί το 1996, και μέχρι το τέλος του 1998 οι ρυθμοί υλοποίησης του φυσικού και οικονομικού του αντικειμένου ήταν χαμηλοί, φθάνοντας το 52% περίπου των δαπανών επί του συνολικού προϋπολογισμού του.

Με τη διοικητική και τεχνική ωρίμανση των έργων του κατά το έτος 1998 και τη βελτίωση και ενδυνάμωση των διαχειριστικών και διοικητικών δομών του Προγράμματος, οι ρυθμοί υλοποίησης επιταχύνθηκαν σημαντικά, με αποτέλεσμα τον Ιούλιο του 1999 να εμφανίζει απορρόφηση των κονδυλίων του κατά 63,3%. Πάντως, η έντονη επίσπευση των διαδικασιών υλοποίησης είχαν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση αδυναμιών στον έλεγχο της αποδοτικότητας των ενεργειών.

Ο ρυθμός υλοποίησης δεν είναι ο ίδιος για όλες τις ενέργειες του Επιχειρησιακού Προγράμματος, αλλά ούτε και για όλα τα Υποπρογράμματα. Συγκεκριμένα τη μεγαλύτερη απορρόφηση του προϋπολογισμού του Προγράμματος παρουσιάζει το

Υποπρόγραμμα 2, το οποίο αναφέρεται σε δράσεις υπέρ της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (79%). Ακολουθεί το Υποπρόγραμμα 3 που αφορά στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, με απορρόφηση της τάξης του 60,9% της δαπάνης του προϋπολογισμού. Το Υποπρόγραμμα 1, που αναφέρεται στη Γενική και Τεχνική Εκπαίδευση παρουσιάζει απορρόφηση κατά 53,3% του συνολικού προϋπολογισμού, ενώ τη μικρότερη απορρόφηση παρουσιάζει το Υποπρόγραμμα 4 (35%), το οποίο περιλαμβάνει δράσεις τεχνικής βοήθειας αλλά και ενέργειες εκσυγχρονισμού του διοικητικού μηχανισμού του εκπαιδευτικού συστήματος.

Ως προς τα έργα που έχουν υλοποιηθεί, και σε ότι αφορά την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση που μας απασχολεί στην παρούσα εργασία, επισημαίνονται τα εξής:

- ο Υλοποιούνται 140 έργα αναβάθμισης προγραμμάτων σπουδών και παραγωγής συγγραμμάτων.
- ο Υλοποιούνται 32 έργα δημιουργίας και λειτουργίας βιβλιοθηκών.
- ο Υλοποιούνται 37 έργα ανάπτυξης δικτυακής υποδομής.
- ο Συνεχίζεται η υλοποίηση 100 περίπου προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών.
- ο Υλοποιούνται 31 έργα Γραφείων Διασύνδεσης και 112 έργα πρακτικής άσκησης αποφοίτων Α.Ε.Ι. – Τ.Ε.Ι.

3.2 Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000 – 2006

3.2.1 Στρατηγικές Κατευθύνσεις για την Εκπαίδευση μέσα από το Γ΄ Κ.Π.Σ.

Οι νέες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η ελληνική οικονομία και κοινωνία με την ανατολή του 21^{ου} αιώνα προσδιορίζουν τη στρατηγική ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, όσον αφορά στην εκπαίδευση και την αρχική επαγγελματική κατάρτιση για την περίοδο 2000 – 2006, και θέτουν δύο **γενικούς στρατηγικούς στόχους**²¹:

- Ο πρώτος στρατηγικός στόχος αποσκοπεί στην ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση, με την αύξηση της δυνατότητας συμμετοχής στο εκπαιδευτικό σύστημα όλων των νέων, σε όλες τις εκπαιδευτικές μονάδες κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας. Αποβλέπει, δηλαδή, στην αύξηση της ζήτησης για εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα και στη δυνατότητα κάλυψης της αυξημένης ζήτησης από το εκπαιδευτικό σύστημα.
- Ο δεύτερος στρατηγικός στόχος αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, σε όλα τα επίπεδα και σχολικές μονάδες του εκπαιδευτικού συστήματος, ως βασική προϋπόθεση για να καλυφθούν τα υφιστάμενα ποιοτικά κενά αλλά και για να ανταποκριθεί το εκπαιδευτικό σύστημα στις νέες ανάγκες της εκπαίδευσης. Η βελτίωση αυτή υπηρετεί ταυτόχρονα το στόχο της μόρφωσης των πολιτών και την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου του συνόλου της ελληνικής κοινωνίας, αλλά και το στόχο της αύξησης της απασχολησιμότητας όλων των ηλικιών και ιδιαίτερα των νέων.

²¹ Βλέπε Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 – 2006, τομεακό σκέλος, Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση.

Σύμφωνα με το Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 – 2006, ο πρώτος στρατηγικός στόχος λειτουργεί απόλυτα συμπληρωματικά ως προς το δεύτερο, αφού η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης δεν θα αποφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα όσο μια σημαντική μερίδα νέων δε συμμετέχει στο σύστημα ή το εγκαταλείπει πρόωρα, ενώ παράλληλα η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης συντελεί σε σημαντικό βαθμό στην αύξηση της ζήτησης για εκπαίδευση.

Και οι δύο στρατηγικοί στόχοι μπορούν να θεωρηθούν, σε μεγάλο βαθμό, ως συνέχεια του Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. , αφού τα μεγάλα αρχικά κενά δεν ήταν δυνατόν να καλυφθούν στο πλαίσιο ενός Επιχειρησιακού Προγράμματος διάρκειας μιας εξαετίας – δεδομένης και της προαναφερθείσας καθυστέρησης που σημειώθηκε σ' αυτό. Παράλληλα όμως τα νέα δεδομένα και οι εξελίξεις που έχουν συντελεστεί στο διάστημα που μεσολάβησε από τον σχεδιασμό του Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. μέχρι σήμερα, επιβάλλουν κάποιες πρόσθετες παρεμβάσεις, με ποιοτικές διαφοροποιήσεις.

Παρακάτω καταγράφονται οι **επιχειρησιακοί στόχοι**, που αποτελούν ένα πλέγμα αλληλεπιδράσεων και εξυπηρετούν συμπληρωματικά τους γενικούς/ στρατηγικούς στόχους. Εκτενέστερη αναφορά γίνεται στον στόχο 7, καθώς αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση:

1. Καταπολέμηση της σχολικής διαρροής και αποτυχίας, καθώς και του λειτουργικού αναλφαριθμητισμού.
2. Ενίσχυση της δια βίου μάθησης – σύνδεση εκπαίδευσης και παραγωγής.
3. Συμβολή στην ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας.
4. Βελτίωση της ποιότητας της προσφερόμενης εκπαίδευσης.
5. Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός των υποδομών των σχολικών μονάδων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όλων των βαθμίδων.
6. Αναβάθμιση της Αρχικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης.
7. *Διεύρυνση και αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης:*

Σύμφωνα με το «Σχέδιο Ανάπτυξης 2000-2006 για την Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση», η υλοποίηση του στόχου 7 αποτελεί προϋπόθεση για την ελεύθερη πρόσβαση των νέων στα Α.Ε.Ι. και στα Τ.Ε.Ι., και αποτελεί θεμελιακό στόχο της πρόσφατης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στη χώρα. Η ποσοτική διεύρυνση, με τη δημιουργία νέων Τμημάτων σπουδών στα υφιστάμενα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου, θα συνοδεύεται και από ποιοτική αναβάθμιση της προσφερόμενης εκπαίδευσης, με την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών.

Η υλοποίηση αυτού του επιχειρησιακού στόχου άρχισε στο πλαίσιο του Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. με τη δημιουργία 83 νέων τμημάτων στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. της χώρας. Σημαντική παρέμβαση αποτελεί η παράλληλη προώθηση και διεύρυνση των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών και των Διατμηματικών Προγραμμάτων Σπουδών.

Ειδικοί Στόχοι – Προτεραιότητες

Στους επιμέρους ειδικούς στόχους και κατηγορίες δράσεων προβλέπονται έργα και ενέργειες που αναφέρονται στη δημιουργία, εκσυγχρονισμό και βελτίωση των υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης (κτηριακά και εξοπλισμός), ενώ παράλληλα προβλέπονται παρεμβάσεις βελτίωσης της ποιότητας και διεύρυνση της εκπαίδευσης από ένα πλέγμα ενεργειών, οι οποίες αναφέρονται κυρίως στην αναβάθμιση των προγραμμάτων σπουδών και στη βελτίωση των προσόντων των εκπαιδευτικών.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι σε κάθε επιχειρησιακό στόχο αναφέρονται δράσεις που αφορούν και στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης. Οι ειδικοί στόχοι, οι οποίοι προσδιορίζουν τους επιχειρησιακούς και αναφέρονται σε είδη δράσεων, εξυπηρετούν την επίτευξη των γενικών/ στρατηγικών στόχων του τομέα. Στη συνέχεια, θα περιγραφούν οι **ειδικοί στόχοι** των αντίστοιχων επιχειρησιακών, μόνο κατά το μέρος που αφορούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση:

Επιχειρησιακός Στόχος 2: «Ενίσχυση της δια βίου μάθησης και σύνδεση εκπαίδευσης - παραγωγής»

α. Διεύρυνση και επέκταση της δια βίου μάθησης.

Ο στόχος αυτός αποσκοπεί στη δυνατότητα πρόσβασης όλου του ελληνικού πληθυσμού στη συνεχή μάθηση - σε επίπεδο κυρίως ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης - μέσα από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο και τα προγράμματα εκπαίδευσης από απόσταση.

Επιχειρησιακός Στόχος 4: «Βελτίωση της ποιότητας της προσφερόμενης εκπαίδευσης»

γ. Αναμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Ο στόχος αυτός καλείται να συμπληρώσει και να ολοκληρώσει την προσπάθεια που ξεκίνησε στο Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. και αναφέρεται σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Αντικειμενικός σκοπός η προσαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις σύγχρονες ανάγκες εκπαίδευσης και η σύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, ιδιαίτερα για την αρχική επαγγελματική κατάρτιση.

Επιχειρησιακός Στόχος 5: «Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός των υποδομών των σχολικών μονάδων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όλων των βαθμίδων».

α. Ολοκλήρωση του συστήματος βιβλιοθηκών.

Ο στόχος αυτός συμπληρώνει και ολοκληρώνει την αντίστοιχη προσπάθεια που κατεβλήθη στο πλαίσιο του Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. Με την αξιοποίηση της αποκτηθείσας εμπειρίας και με βάση τα αποτελέσματα του Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ., θα συνεχιστεί η προσπάθεια με την ολοκλήρωση και ποιοτική αναβάθμιση των βιβλιοθηκών στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι.

γ. Βελτίωση – επέκταση κτηριακών υποδομών.

Απαιτείται η ολοκλήρωση των υπάρχουσών, και η δημιουργία νέων, κτηριακών υποδομών στη τριτοβάθμια εκπαίδευση για να καλυφθούν οι ανάγκες που προκύπτουν από τη διεύρυνσή της.

Επιχειρησιακός Στόχος 7: «Διεύρυνση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης».

***α.** Ολοκλήρωση της διεύρυνσης – επέκτασης των τμημάτων στη τριτοβάθμια εκπαίδευση.*

Ο στόχος αυτός έρχεται να συμπληρώσει και να ολοκληρώσει αντίστοιχη ενέργεια του Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ., για δημιουργία νέων τμημάτων στα τριτοβάθμια ιδρύματα, με παράλληλη αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, σύμφωνα με τις εξελίξεις της επιστήμης, του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

***β.** Προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών.*

Η ανάπτυξη των μεταπτυχιακών σπουδών εντάσσεται στο στόχο της ποιοτικής διεύρυνσης αλλά και της ποιοτικής αναβάθμισης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την έννοια της παροχής αυξημένων δυνατοτήτων για επιστημονική έρευνα και εξειδίκευση σε μεταπτυχιακό επίπεδο.

3.2.2 Υλοποίηση της στρατηγικής για την Εκπαίδευση μέσα από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. του Γ'Κ.Π.Σ.

Οι παραπάνω στρατηγικές κατευθύνσεις του Σχεδίου Ανάπτυξης για την Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση υλοποιούνται μέσα από το υπό έγκριση Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000-2006.

Η εκπαιδευτική στρατηγική που διέπει το προτεινόμενο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα αποσκοπεί στην υλοποίηση δύο γενικών και επτά ειδικών στόχων. Οι στόχοι αυτοί είναι οι εξής:

Γενικοί Στόχοι

1. Αύξηση της συμμετοχής στο εκπαιδευτικό σύστημα όλων των νέων έτσι ώστε να υλοποιηθεί ο στόχος της ισότητας των εκπαιδευτικών ευκαιριών προς όλους.
2. Αναβάθμιση και βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης.

Ειδικοί Στόχοι

1. Καταπολέμηση της σχολικής διαρροής και αποτυχίας.
2. Δια βίου μάθηση και κατάρτιση, σύνδεση εκπαίδευσης - παραγωγής και καταπολέμηση του λειτουργικού αναλφαριθμητισμού.
3. Βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης.
4. Διεύρυνση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
5. Αναβάθμιση της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.
6. Αναβάθμιση της υλικοτεχνικής υποδομής των σχολικών μονάδων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όλων των βαθμίδων.
7. Τεχνική βοήθεια.
8. Συμβολή στην ανάπτυξη της κοινωνίας των πληροφοριών²².

Ειδικοί Στόχοι και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Η άσκηση πολιτικής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν υλοποιείται μόνο μέσα από τον Ειδικό Στόχο 4 για την *διεύρυνση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Στη συνέχεια, παρατίθενται οι ειδικοί στόχοι που την αφορούν, καθώς και οι ενέργειες που συμβάλλουν στην υλοποίηση της γενικότερης στρατηγικής γι' αυτήν τη βαθμίδα εκπαίδευσης.

²² Βλέπε Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος του ΥΠΕΠΘ «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000 – 2006, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Νοέμβριος 1999.

2. *Δια βίου μάθηση και κατάρτιση – Σύνδεση εκπαίδευσης και παραγωγής και καταπολέμηση του λειτουργικού αναλφαριθμητισμού.*

Οι ενέργειες που προτείνονται για την υλοποίηση του επιχειρησιακού αυτού στόχου καλύπτουν τόσο το τυπικό όσο και το άτυπο εκπαιδευτικό σύστημα.

Ενέργεια 1: Ανοιχτό Πανεπιστήμιο.

Η υποστήριξη για την ανάπτυξη του θεσμού του Ανοιχτού Πανεπιστημίου από το Β' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. θεωρείται επιβεβλημένη αφού το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, ως θεσμός, αποτελεί σε όλες τις χώρες της Ε.Ε., αλλά και αλλού, το κατεξοχήν σύστημα δια βίου εκπαίδευσης σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Το ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο από την ίδρυσή του ενισχύθηκε από το Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. και συνεχίζει να βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη και ανάπτυξη.

Ενέργεια 2: Εναλλακτικές μορφές δια βίου εκπαίδευσης.

Στην ενέργεια αυτή εντάσσονται τα Προγράμματα Σπουδών Επιλογής, ως συμπληρωματικό σύστημα δια βίου εκπαίδευσης, τα προγράμματα συμπληρωματικής εκπαίδευσης και τα προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, τόσο στα Α.Ε.Ι. όσο και στα Τ.Ε.Ι. Τα προγράμματα αυτά, που ενισχύθηκαν από το Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ., έχουν προσαρμοστεί στις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας, και η αποκτηθείσα εμπειρία θα εξασφαλίσει την αποτελεσματική συνέχισή τους.

Ενέργεια 3: Πρακτική Άσκηση και Γραφεία Διασύνδεσης.

Η ενέργεια αυτή, που έχει υποστηριχθεί από το Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ., αποβλέπει, αφενός, στην ανάπτυξη και διεύρυνση του θεσμού της πρακτικής άσκησης σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες που πρόσκεινται στην αγορά εργασίας και, αφετέρου, στην υποστήριξη των νέων που εγκαταλείπουν το εκπαιδευτικό σύστημα για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας και να εξασφαλίσουν – με τη βοήθεια ενός ανεπτυγμένου δικτύου πληροφοριών – μια θέση εργασίας.

3. Βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Ενέργεια 3: Αναμόρφωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Η προσπάθεια αναμόρφωσης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που ενισχύθηκε από το Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. προτείνεται να συνεχιστεί, ώστε στο τέλος της προγραμματικής περιόδου 2000 – 2006 τα εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των βαθμίδων να εξομοιωθούν με τα αντίστοιχα των άλλων χωρών της Ε.Ε.

4. Διεύρυνση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η ποσοτική διεύρυνση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί προϋπόθεση για την υλοποίηση του στόχου της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, για ελεύθερη πρόσβαση των νέων στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. μετά την κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων, καθώς και του ευρύτερου στόχου της ισότητας ευκαιριών σε όλους.

Η ποσοτική αυτή διεύρυνση θα επιχειρηθεί στο μεν προπτυχιακό επίπεδο με τη δημιουργία νέων Τμημάτων αλλά και νέων περιφερειακών Πανεπιστημίων, στο δε μεταπτυχιακό επίπεδο με την αύξηση των προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών. Η ενίσχυση των μεταπτυχιακών σπουδών διευκολύνει και την προώθηση της έρευνας.

Ενέργεια 1: Ολοκλήρωση της διεύρυνσης και αναμόρφωσης των προγραμμάτων σπουδών.

Η ενέργεια αυτή, που ξεκίνησε περιορισμένα ήδη από το Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ., στοχεύει στην υλοποίηση ενός από τους βασικούς στόχους της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Η διεύρυνση θα επιτευχθεί με τη δημιουργία νέων τμημάτων στα υπάρχοντα Πανεπιστήμια και με τη δημιουργία και ανάπτυξη νέων περιφερειακών Πανεπιστημίων, που αναμένεται να συμβάλουν στην εν γένει Περιφερειακή ανάπτυξη (πολιτιστική και οικονομική) της χώρας.

Ενέργεια 2: Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών – Έρευνα - Υποτροφίες.

Η διεύρυνση θα επιχειρηθεί και στο μεταπτυχιακό επίπεδο, με τη δημιουργία νέων μεταπτυχιακών προγραμμάτων αλλά και την ποιοτική αναβάθμιση των παλαιών. Η ποιοτική αυτή ανάπτυξη των μεταπτυχιακών προγραμμάτων θα υποστηριχθεί τόσο με ερευνητικά προγράμματα όσο και με υποτροφίες.

Τα ερευνητικά προγράμματα, που θα είναι περιορισμένης εκτάσεως και συμπληρωματικά αυτών που χρηματοδοτούνται από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (Γ.Γ.Ε.Τ.), θα επεκταθούν και στα Τ.Ε.Ι. και τον εξειδικευμένο φορέα τους, τα Κέντρα Εκπαιδευτικής Έρευνας. Επιπροσθέτως, θα υποστηριχθεί η καθαρά εκπαιδευτική έρευνα που δεν χρηματοδοτείται από την Γ.Γ.Ε.Τ.

6. Αναβάθμιση της υλικοτεχνικής υποδομής των σχολικών μονάδων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όλων των βαθμίδων.

Ο ειδικός αυτός στόχος ενσωματώνει το σύνολο της υλικοτεχνικής υποδομής (κτήρια – εργαστήρια). Η προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή στο Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ήταν αρκετά περιορισμένη σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες, λόγω των περιορισμένων κονδυλίων από το Ε.Τ.Π.Α. Στο προτεινόμενο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα η προσπάθεια θα επικεντρωθεί στην ολοκλήρωση των έργων του Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. και στην επέκτασή τους. Οι προτεινόμενες ενέργειες που αφορούν και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι οι εξής:

Ενέργεια 1: Ολοκλήρωση ενός πλήρους συστήματος βιβλιοθηκών στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Στο Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ., έγινε μια πρωτοποριακή προσπάθεια δημιουργίας βιβλιοθηκών τόσο στα Α.Ε.Ι. – Τ.Ε.Ι. όσο και στα Λύκεια. Η προσπάθεια αυτή, αξιοποιώντας την αποκτηθείσα εμπειρία, προτείνεται στο Σχέδιο

Επιχειρησιακού Προγράμματος (Σ.Ε.Π.) να συνεχιστεί για την ολοκλήρωση και ποιοτική αναβάθμιση των βιβλιοθηκών των Α.Ε.Ι. – Τ.Ε.Ι.

Ενέργεια 3: Κτηριακές Υποδομές.

Σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες υπάρχει σοβαρό πρόβλημα έλλειψης σχολικής στέγης. Το πρόβλημα αυτό γίνεται σοβαρότερο στα αστικά κέντρα. Στο Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. εντάχθηκε ένας σημαντικός αριθμός εκπαιδευτικών κτηρίων, που όμως αποτελεί ένα μικρό μέρος των συνολικών αναγκών. Στο Σ.Ε.Π. προτείνεται η προσπάθεια να ενταθεί για την ολοκλήρωση των υπαρχουσών και τη δημιουργία νέων κτηριακών υποδομών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με στόχο την κάλυψη των αναγκών από τη διεύρυνσή της και τη στήριξη των νέων περιφερειακών Πανεπιστημίων.

3.2.3 Σύγκριση Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. (1994 – 1999) και Σχεδίου Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση (2000 – 2006)».

Το προτεινόμενο Σ.Ε.Π. από τη μια μεριά επιχειρεί την υλοποίηση συγκεκριμένων εκπαιδευτικών ειδικών στόχων και, από την άλλη, τη συμπλήρωση και επέκταση αυτών που πραγματοποιήθηκαν στο Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.

Στο Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. έχουν γίνει σοβαρές και πολύπλευρες παρεμβάσεις τόσο στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση όσο και στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση. Οι παρεμβάσεις αυτές συνετέλεσαν ώστε να μουν οι βάσεις για την ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, επικεντρώνοντας τις επιμέρους δράσεις στην αναβάθμιση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραμμάτων, στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών, στην υλικοτεχνική υποστήριξη με δημιουργία νέων βιβλιοθηκών, εργαστηρίων και κτηρίων, στην εισαγωγή και ενίσχυση του θεσμού των Γραφείων Διασύνδεσης και της πρακτικής άσκησης, στην εισαγωγή νέων θεσμών (Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, εξ αποστάσεως προγράμματα, προγράμματα συμπληρωματικής εκπαίδευσης και Προγράμματα Σπουδών Επιλογής), στην ενίσχυση του θεσμού των υποτροφιών, στην εισαγωγή καινοτομικών δράσεων. Αυτές οι δράσεις, σε ότι αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, είναι συγκεντρωμένες σε ένα μόνο υποπρόγραμμα. Το Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. στόχευσε στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών βαθμίδων.

Αντίθετα, και σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το προτεινόμενο Σ.Ε.Π. της περιόδου 2000 – 2006 στοχεύει σε συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους που θα υλοποιηθούν με δράσεις από μία ή περισσότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες²³. Επιπλέον, στο εν λόγω Σ.Ε.Π., οι δράσεις που αφορούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διαχέονται σε περισσότερους του ενός επιχειρησιακούς

²³ Βλέπε Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος του ΥΠΕΠΘ «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000 – 2006, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Νοέμβριος 1999.

στόχους, κάτι που αποδεικνύει την αλληλεπίδραση που υφίσταται μεταξύ των διαφορετικών βαθμίδων εκπαίδευσης.

Τέλος, να επισημάνουμε ότι ανάμεσα στους γενικούς στόχους που θέτει το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. του Β΄ Κ.Π.Σ. αναφέρεται και η βελτίωση των υποδομών, πράγμα που δείχνει την αυξημένη σημασία που αυτές είχαν κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο. Η ανάγκη για υποδομές υφίσταται και στο Σ.Ε.Π. 2000 – 2006, αλλά δεν είναι κυρίαρχη. Σε αυτό κυριαρχεί περισσότερο η ανάγκη για καινοτομία, στο πλαίσιο της κοινωνίας των πληροφοριών που επιτάσσει η νέα διεθνοποιημένη οικονομία της γνώσης.

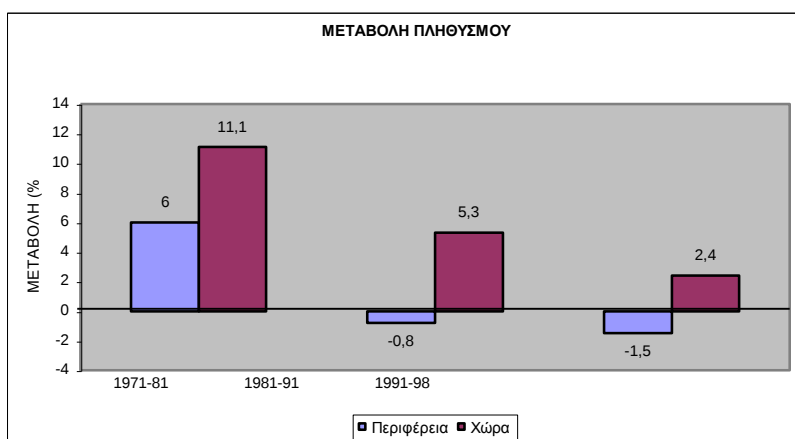
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ

4.1 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ Α.Μ.Θ.

4.1.1 Γεωμορφολογικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης αποτελείται από τους νομούς Καβάλας, Δράμας, Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου, έχει συνολική έκταση 14.154 km² και καλύπτει το 10,7% της έκτασης της χώρας. Διαθέτει πλούσιο φυσικό περιβάλλον, ιδιαίτερα σημαντικό ορυκτό πλούτο, μεγάλους ποταμούς και πολλές λίμνες.

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. ανέρχεται σε 561.838 κατοίκους²⁴ και αντιπροσωπεύει το 5,3% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ποσοστιαία μεταβολή του πληθυσμού σε σύγκριση με τη χώρα στις περιόδους 1971 - 81, 1981 - 91 και 1991 - 98.

Πηγή: Οικονομικός Ταχυδρόμος – Ι.Π.Α. 2000.

²⁴ Πηγή: ΕΣΥΕ, 1998.

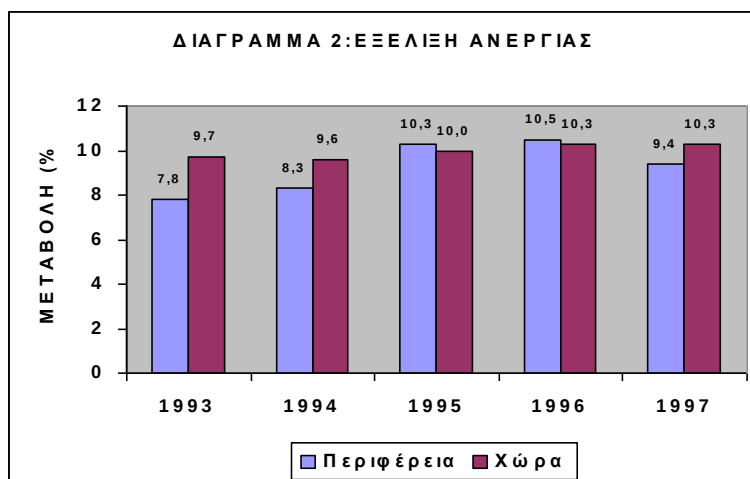
Την τελευταία πενταετία, ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού της Περιφέρειας γίνεται οριακά θετικός, παραμένοντας ωστόσο χαμηλότερος του ρυθμού της επικράτειας. Ο αστικός πληθυσμός της Περιφέρειας ανέρχεται σε ποσοστό 40% του συνολικού πληθυσμού (1991) και παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, ο αγροτικός πληθυσμός ανέρχεται σε 43% του συνολικού και παρουσιάζει πτώση σε σχέση με το 1981, ενώ ο ημιαστικός πληθυσμός σταδιακά αυξάνεται και ανέρχεται σε 17% του συνόλου.

4.1.2 Απασχόληση – Ανεργία – Περιφερειακό ΑΕΠ – Τομείς Παραγωγής

Απασχόληση – Ανεργία

Το εργατικό δυναμικό της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης ανέρχεται σε 254.500 άτομα, ενώ οι απασχολούμενοι είναι 230.500 (1997). Η διαχρονική εξέλιξη του ενεργού πληθυσμού και της απασχόλησης τα τελευταία χρόνια (1993-97) παρουσιάζεται φθίνουσα, όπως και ο πληθυσμός της Περιφέρειας. Το 40,1% των απασχολούμενων βρίσκεται στον πρωτογενή τομέα, το 17,9% στο δευτερογενή και το 42,1% στον τριτογενή.²⁵ Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται τάση ενίσχυσης του τριτογενούς και μείωσης του πρωτογενούς τομέα, ενώ ο δευτερογενής παραμένει περίπου στο ίδιο επίπεδο.

Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια φθάνει το 9,4% και είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο εθνικό, που ανέρχεται σε ποσοστό 10,25% (1997). Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανεργίας στην Α.Μ.Θ. διαφέρουν από τα εθνικά. Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας το 1997 ήταν 51%²⁶, ενώ τα ποσοστά ανεργίας στις γυναίκες (14,3%) και στους νέους (30%) ήταν μικρότερα στην Περιφέρεια από ό,τι στη χώρα²⁷. Η διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας στην Α.Μ.Θ., όπως φαίνεται στο διάγραμμα που ακολουθεί, παρουσιάζει τάσεις αύξησης μέχρι το 1996 και μικρή πτώση το 1997.

Πηγή: Οικονομικός Ταχυδρόμος – Ι.Π.Α. 2000.

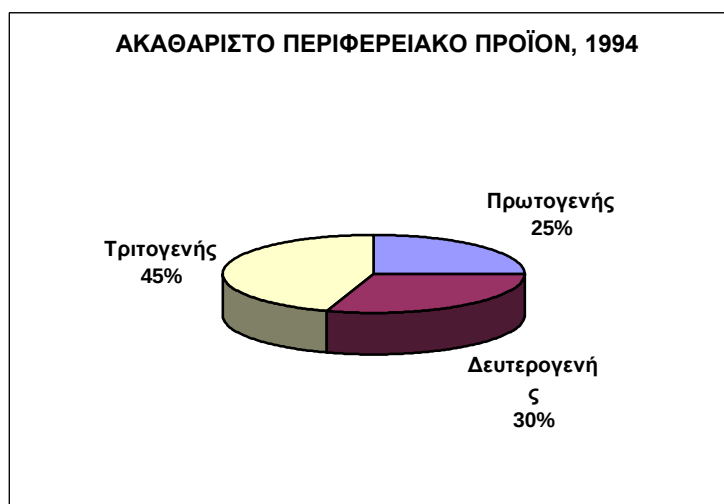
²⁵ Τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά είναι 19,8%, 22,5% και 57,7% (1997).

²⁶ Στη χώρα 57,1%.

²⁷ 15,9 και 32,3 αντίστοιχως.

Περιφερειακό ΑΕΠ – Τομείς Παραγωγής.

Η Περιφέρεια παράγει το 4,8% του συνολικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας. Στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 25%, στο δευτερογενή το 30% και στον τριτογενή τομέα το 45% του Περιφερειακού ΑΕΠ (1994)²⁸.

Πηγή: Οικονομικός Ταχυδρόμος – Ι.Π.Α. 2000.

Κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του 90 παρατηρείται στροφή της περιφερειακής οικονομίας προς τον τριτογενή τομέα, με αύξηση της συμμετοχής του τομέα αυτού στο συνολικό Περιφερειακό ΑΕΠ και μικρή κάμψη του πρωτογενούς και δευτερογενούς. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης είναι χαμηλότερο του αντίστοιχου μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας²⁹.

Ως προς τον *πρωτογενή τομέα*, οι αγροτικές εκτάσεις καλύπτουν περίπου το 96% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας, με το 35,2% να καλύπτεται από γεωργική γη, το 37,7% από δάση, το 15% από δασικές εκτάσεις, το 8% από βοσκότοπους και το

²⁸ Τα αντίστοιχα ποσοστά όσον αφορά στη χώρα είναι 15%, 25% και 60%.

²⁹ Η Ανατολική Μακεδονία & Θράκη, το 1986 βρισκόταν στην εικοστή θέση μεταξύ των είκοσι πέντε φτωχότερων Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ να φθάνει μόλις το 56% του μέσου όρου της Ε.Ε., ενώ το 1996 η συγκριτική θέση της Περιφέρειας χειροτέρευσε και περιήλθε στη δέκατη όγδοη θέση, αλλά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας ανήλθε σε ποσοστό 61% του μέσου όρου της Ε.Ε. (Πηγή: Οικονομικός Ταχυδρόμος – Ι.Π.Α. 2000).

υπόλοιπο 2% από άγονες εκτάσεις. Η Περιφέρεια εξειδικεύεται σε εντατικές βιομηχανικές καλλιέργειες.

Όσον αφορά στον *δευτερογενή τομέα*, στην Α.Μ.Θ. η κύρια ώθηση προέρχεται από την μέχρι πρότινος εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου του Θρακικού πελάγους και του σημαντικού ορυκτού πλούτου, την κατασκευαστική δραστηριότητα και την μεταποίηση. Η εξέλιξη στη μεταποίηση τα τελευταία χρόνια είναι φθίνουσα, ενώ η κατασκευαστική δραστηριότητα εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς από τα μέσα της τρέχουσας δεκαετίας.

Στον *τριτογενή τομέα*, το εμπόριο κατέχει σημαντική θέση, αφού δημιουργεί το 10% της απασχόλησης. Κατά την περίοδο 1982-1995 οι εξαγωγές υπερκαλύπτουν τις εισαγωγές, προάγοντας τη συμβολή της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Στην Α.Μ.Θ. συγκεντρώνεται το 5,3% του συνόλου των ερευνητικών κέντρων και ινστιτούτων της χώρας (1993), ενώ έχουμε σημαντικά Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η υφιστάμενη τουριστική δραστηριότητα εκτιμάται ότι δεν αντιστοιχεί στους αξιόλογους φυσικούς και ανθρωπογενείς πόρους που συγκεντρώνει η Περιφέρεια, οι οποίοι ευνοούν την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

4.1.3 Υποδομές

Αναπτυξιακές

Το κύριο οδικό δίκτυο της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. έχει συνολικό μήκος 2.847 χλμ. Τμήμα της Εγνατίας οδού την διασχίζει σε μήκος περίπου 258 χλμ.. Η σιδηροδρομική γραμμή διασχίζει τέσσερις νομούς, σε συνολικό μήκος δικτύου περίπου 400 χλμ.. Επίσης έχουμε τη λειτουργία δύο κρατικών πολιτικών αεροδρομίων, της Καβάλας και της Αλεξανδρούπολης, και οκτώ λιμάνια εθνικής και τοπικής σημασίας³⁰.

Οι ανάγκες της Α.Μ.Θ. σε ενέργεια καλύπτονται σήμερα από τους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ που βρίσκονται εκτός Περιφέρειας³¹.

Η Περιφέρεια ιστορικά παρουσίαζε από τους χαμηλότερους δείκτες στο σύνολο της χώρας όσον αφορά το πλήθος των τηλεφωνικών συνδέσεων και των συσκευών νέας τεχνολογίας, κάτι που αποτελεί σοβαρό αντικίνητρο για τη διεύρυνση του φάσματος των βιώσιμων παραγωγικών δραστηριοτήτων σ' ένα από τα πιο αραιοκατοικημένα τμήματα της ελληνικής επικράτειας.

Κοινωνικές

Σύμφωνα με στοιχεία του 1997, τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση η αναλογία μαθητών ανά αίθουσα βρίσκεται σε καλύτερα επίπεδα στην Περιφέρεια Α.Μ.Θ. σε σύγκριση με τη χώρα.

Αντίθετα, όσον αφορά στην Υγεία, ο αριθμός των κλινών των θεραπευτηρίων αλλά και των γιατρών που αναλογούν στους κατοίκους βρίσκεται σε καλύτερα επίπεδα στη χώρα σε σύγκριση με την Ανατολική Μακεδονία & Θράκη.

²⁹ Εθνικής σημασίας έχουν χαρακτηριστεί τα νέα εμπορικά λιμάνια της Αλεξανδρούπολης και της Καβάλας, ενώ τοπικής σημασίας έχουν χαρακτηριστεί δύο στον ηπειρωτικό χώρο, τρία στη Θάσο και ένα στη Σαμοθράκη.

³¹ Με εξαίρεση τη νήσο Σαμοθράκη, που ηλεκτροδοτείται από αυτόνομο σταθμό παραγωγής.

Βιομηχανικές

Η βιομηχανική υποδομή της Περιφέρειας θεωρείται επαρκής, αφού σ' αυτήν λειτουργούν πέντε Βιομηχανικές Περιοχές, μία σε κάθε νομό. Οι παράγοντες που επηρέασαν την αρχική χωροθέτηση των βιομηχανιών στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ήταν οι πρώτες ύλες, οι τηλεπικοινωνίες και η πρόσβαση σε πελάτες. Η πρόσβαση σε πρώτες ύλες παραμένει και το 1994 ο σημαντικότερος παράγοντας χωροθέτησης για την Περιφέρεια, ακολουθούμενος από το κόστος μεταφοράς, το κόστος παραγωγής και την εξασφάλιση πρόσβασης σε οδικό δίκτυο³².

4.1.4 Διανομαρχιακές Ανισότητες

Οι διανομαρχιακές ανισότητες της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία του νομού Καβάλας, που είναι ο πιο ανεπτυγμένος νομός. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η κυριαρχία αυτή φαίνεται να φθίνει και να υπάρχει μείωση των διανομαρχιακών ανισοτήτων. Ωστόσο, οι ενδοπεριφερειακές αναπτυξιακές ανισότητες εξακολουθούν να υπάρχουν και μάλιστα συμπληρώνονται και από τις υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες, που σχετίζονται άμεσα με την παρουσία της μουσουλμανικής μειονότητας³³.

³² Πηγή: Νικ. Ι. Κόνσολας, Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997.

³³ Πηγή: Οικονομικός Ταχυδρόμος – Ι.Π.Α. 2000.

4.1.5 Τα χαρακτηριστικά της μουσουλμανικής μειονότητας

Η πληθυσμιακή συγκρότηση της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με τις λοιπές Περιφέρειες της χώρας, εξαιτίας της ύπαρξης της θρησκευτικής μειονότητας των μουσουλμάνων. Κρίνεται, λοιπόν, σκόπιμο σε αυτό το σημείο να γίνει μία σύντομη αναφορά στο μουσουλμανικό στοιχείο, το οποίο αποτελεί το 1/3 περίπου (31%) του συνολικού πληθυσμού της Α.Μ.Θ.

Ο πληθυσμός αυτός διαφοροποιείται αισθητά ως προς τη φυλετική καταγωγή και τη γεωγραφική διασπορά του. Κατανέμεται κυρίως στις πρωτεύουσες και στις ορεινές ζώνες των νομών Ξάνθης και Ροδόπης. Το 48% περίπου του συνόλου των μουσουλμάνων είναι τουρκογενείς, το 35% είναι πομακικής καταγωγής και το 17% είναι αθίγγανοι.

Στα 75 περίπου χρόνια από την ενσωμάτωση της Θράκης στην ελληνική επικράτεια η μουσουλμανική μειονότητα που κατοικεί στην περιοχή έχει περάσει από πολλές διαδοχικές φάσεις ως προς τον τρόπο της εσωτερικής της συγκρότησης, τη στάση της απέναντι στη διοίκηση, το βαθμό οικονομικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης, τις σχέσεις της με τον χριστιανικό πληθυσμό της περιοχής, καθώς και τις σχέσεις της με την Τουρκία.

Συνοπτικά θα λέγαμε ότι το επίπεδο των οικονομικών δραστηριοτήτων των μειονοτικών πληθυσμών είναι χαμηλό και ο βαθμός ενσωμάτωσής τους στην τοπική οικονομία πολύ περιορισμένος. Το μεγαλύτερο ποσοστό του εν λόγω πληθυσμού απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, ενώ στο δευτερογενή δεν υπάρχουν σημαντικές επενδύσεις.

Η διαφορετική θρησκεία και γλώσσα αποτελούν τους κατεξοχήν παράγοντες που επιδρούν αρνητικά στην προοπτική κοινωνικής ένταξης της μουσουλμανικής μειονότητας στην τοπική κοινωνία. Επιπλέον, η χωροταξική συγκέντρωση της έγγειας

ιδιοκτησίας των μουσουλμάνων σε «συμπαγείς» περιοχές και η έλλειψη «μεικτών» επιχειρήσεων με τους χριστιανούς επιτείνουν την έλλειψη ουσιαστικής επαφής μεταξύ των δύο θρησκευτικών κοινοτήτων και λειτουργούν ανασταλτικά στην κοινωνική ένταξη των μουσουλμάνων.

Η σταδιακή ομογενοποίηση των μουσουλμάνων «φυλετικά» (πομάκοι, τουρκογενείς, αθίγγανοι), γλωσσικά (υποχρεωτική εκμάθηση της τουρκικής ως «λόγιας» και γραπτής γλώσσας από τους πομάκους) και πολιτικά (μειονοτικό κόμμα), κατέληξε στην κοινωνική συγκρότηση της μειονότητας ως ενιαίου συνόλου, και στην απομόνωσή του από τον υπόλοιπο χριστιανικό πληθυσμό.

Οι ιδιαιτερότητες της μειονότητας στην εκπαίδευση

Τα αριθμητικά δεδομένα σε ότι αφορά εν γένει την εκπαίδευση του μουσουλμανικού πληθυσμού της Θράκης είναι τα ακόλουθα³⁴:

	Ξάνθη	Ροδόπη	Έβρος
<i>Πρωτοβάθμια εκπαίδευση</i>			
Μειονοτικά Σχολεία	76	135	21
Μαθητές	4.054	4.519	751
Διδάσκοντες	281	433	56
<i>Δευτεροβάθμια εκπαίδευση</i>			
Σχολεία	5	2	
Μαθητές	1.228		

Στα παραπάνω σχολεία ορισμένα μαθήματα διδάσκονται στην ελληνική (αρχαία, νέα, ιστορία, γεωγραφία, αγωγή) και τα υπόλοιπα στα τούρκικα. Οι διδάσκοντες είναι κατά πλειοψηφία μουσουλμάνοι.

Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση οι μουσουλμάνοι μαθητές στη μεν Ξάνθη αποτελούν το 47% του συνόλου, ποσοστό λίγο μεγαλύτερο της πληθυσμιακής αναλογίας, στη δε Ροδόπη αποτελούν το 54%, ποσοστό που συμπίπτει με την πληθυσμιακή αναλογία.

Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα αντίστοιχα ποσοστά δεν ακολουθούν τη φυσική αναλογία. Ένας σημαντικός αριθμός μαθητών, τελειώνοντας την υποχρεωτική εκπαίδευση, διακόπτει τις σπουδές του ή τις συνεχίζει στην Τουρκία, πιθανότατα λόγω ελλειπών γνώσης της ελληνικής γλώσσας.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η εικόνα είναι μάλλον απογοητευτική. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στις πανελλήνιες εξετάσεις του 1992 παρουσιάστηκαν μόνο 12 μουσουλμάνοι μαθητές. Μολονότι το σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων δεν αποτρέπει κανέναν έλληνα πολίτη απόφοιτο λυκείου να δώσει εξετάσεις για την εισαγωγή του στο πανεπιστήμιο, ελάχιστοι έλληνες μουσουλμάνοι συνεχίζουν τις σπουδές τους σ' αυτό. Πολλοί από αυτούς οδηγούνται σε πανεπιστήμια της Τουρκίας, όπου, πέραν του πλεονεκτήματος της γλώσσας που τους προσφέρουν, εισάγονται χωρίς εξετάσεις.

³⁴ Οι αριθμοί αναφέρονται στο εκπαιδευτικό έτος 1991- 1992.

4.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ & ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ Α.Μ.Θ.

Όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο 3, η χρηματοδότηση των παρεμβάσεων που αφορούν εν γένει στην εκπαίδευση, περιλαμβάνεται κυρίως στο Τομεακό Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ., και κατά ένα μικρότερο μέρος στα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Στην παρούσα ενότητα, λοιπόν, θα περιγραφεί η περιφερειακή πολιτική για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Περιφέρεια Α.Μ.Θ., όπως αυτή ασκήθηκε εντός ορίων του Π.Ε.Π. Α.Μ.Θ. του Β' Κ.Π.Σ., και όπως σχεδιάζεται να υλοποιηθεί στην επικείμενη προγραμματική περίοδο 2000-2006, στο πλαίσιο του Γ' Κ.Π.Σ.

4.2.1 Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 1994-1999.

Στο εισαγωγικό κεφάλαιο του Π.Ε.Π. Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 1994-1999 αναφέρεται ότι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση απαιτείται η ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων του Τ.Ε.Ι. Δράμας, καθώς και η συμπλήρωση και ολοκλήρωση του δικτύου των πανεπιστημιακών μονάδων στη Θράκη και ο κατάλληλος επιστημονικός εξοπλισμός τους. Ως βασικό πρόβλημα, που καλύπτει το σύνολο της παραγωγικής δραστηριότητας της Περιφέρειας, θεωρείται η έλλειψη επαρκώς καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού σε όλες τις βαθμίδες εργασίας, καθώς και η δυσκολία προσέλκυσής του³⁵. Το πρόβλημα αυτό, όπως επισημαίνεται, αυξάνει σημαντικά το κόστος παραγωγής των παραγόμενων πάσης φύσεως προϊόντων.

Στη συνέχεια περιγράφονται οι πέντε άξονες που συνθέτουν το Π.Ε.Π. Α.Μ.Θ. για την περίοδο 1994-1999 μαζί με τη χρηματοδότησή τους. Επιπλέον, αναγράφονται τα μέτρα του άξονα 5, στον οποίο εντάσσονται και οι δράσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

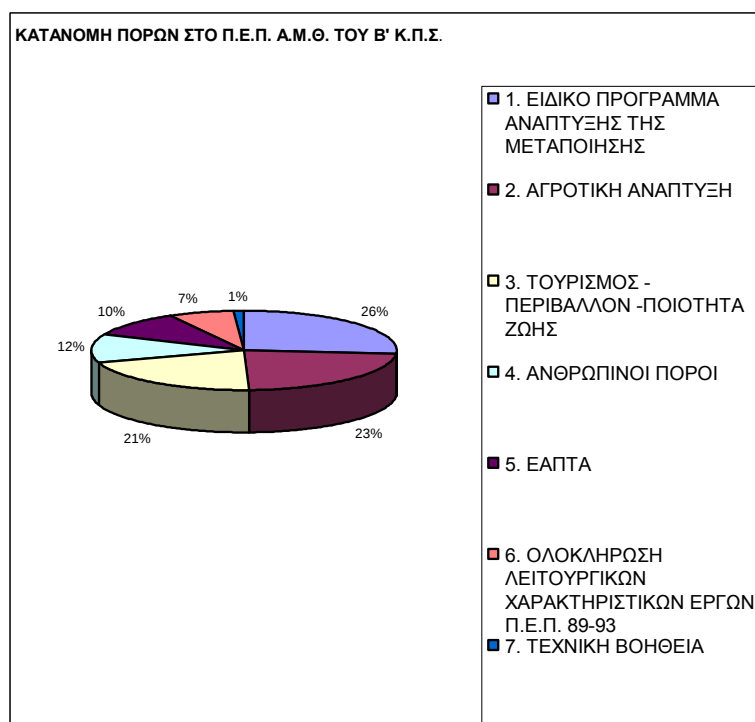
³⁵ Επισημαίνεται ότι η περιοχή παρουσιάζει υψηλά ποσοστά αναλφάβητων, καθώς και ατόμων που δεν τελείωσαν την κατώτερη εκπαίδευση.

Ο ρόλος της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Περιφερειακή Ανάπτυξη :
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ/ ΜΕΤΡΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ		ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ			
		χιλ. Ecu	%	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ		ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
				χιλ. Ecu	%	χιλ. Ecu	%
1. Ειδικό πρόγραμμα ανάπτυξης της μεταποίησης	181.744	13.780	7,58%	125.949	69,30%	42.016	23,12%
2. Αγροτική ανάπτυξη	157.996	9.184	5,8%	111.612	70,6%	37.204	23,5%
3. Τουρισμός – Περιβάλλον – Ποιότητα Ζωής	143.451	6.900	4,8%	102.414	71,4%	34.139	23,8%
4. Ανθρώπινοι πόροι	80.346	0	0,0%	60.260	75,0%	20.088	25,0%
4.1 Υποδομές και εξοπλισμός εκπαίδευσης	47.931	0	0,0%	35.948	75,0%	11.983	25,0%
4.2 Συνεχιζόμενη κατάρτιση για την καταπολέμηση της ανεργίας	19.654	0	0,0%	14.741	75,0%	4.914	25,0%
4.3 Καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού	7.243	0	0,0%	5.432	75,0%	1.811	25,0%
4.4 Υποδομή δομών κατάρτισης & ενεργειών κοινωνικού αποκλεισμού	5.518	0	0,0%	4.139	75,0%	1.380	25,0%
5. ΕΑΠΤΑ	70.345	0	0,0%	52.760	75,0%	17.587	25,0%
6. Ολοκλήρωση λειτουργικών χαρακτηριστικών έργων Π.Ε.Π. 89-93	47.586	0	0,0%	35.690	75,0%	11.897	25,0%
7. Τεχνική βοήθεια	7.496	0	0,0%	5.622	75,0%	1.874	25,0%
ΣΥΝΟΛΟ	688.964	29.864	4,3%	494.307	71,7%	164.805	23,9%

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι ο άξονας 4, που αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό υπολείπεται, ως προς τη χρηματοδότησή του, των άλλων υποπρογραμμάτων, που έχουν σαφή κλαδικό προσανατολισμό. Κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου 1994 – 1999 η συγκεκριμένη Περιφέρεια είχε να αντιμετωπίσει προβλήματα, όπως σημαντικές ανεπάρκειες στο δίκτυο των μεταφορών, εξάρτηση από παραδοσιακές καλλιέργειες στον πρωτογενή τομέα, χαμηλό επίπεδο τεχνικών και κοινωνικών υποδομών και υστέρηση στον τομέα της μεταποίησης. Ήταν, λοιπόν, αναμενόμενο να δοθεί έμφαση, βάσει της κατανομής του προϋπολογισμού, στους τομείς της βασικής και παραγωγικής υποδομής και στην ορθολογικότερη οργάνωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων στο χώρο.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή των πόρων στο Π.Ε.Π. Α.Μ.Θ. του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης ανά υποπρόγραμμα.

Στο επόμενο διάγραμμα εμφανίζεται η κατανομή των πόρων ανάμεσα στα διαφορετικά μέτρα του υποπρογράμματος για το ανθρώπινο δυναμικό. Ενδιαφέρον για την παρούσα εργασία παρουσιάζει το μέτρο 4.1, για τις Υποδομές και τον Εξοπλισμό της Εκπαίδευσης, το οποίο καταλαμβάνει το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό του 60% της χρηματοδότησης.

Το μέτρο αυτό καλύπτει το σύνολο του δυναμικού της Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σε ό,τι αφορά την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, περιλαμβάνει έργα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, και στοχεύει στην συμπλήρωση της υποδομής και των κτηριακών εγκαταστάσεων για τη στέγαση των Τμημάτων (Νομικό Τμήμα στην Κομοτηνή, βιβλιοθήκες Νομικής και Πολυτεχνικής κ.α.).

Σύμφωνα με την Β' Απολογιστική Έκθεση Αξιολόγησης για το Π.Ε.Π. Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης³⁶ το μέτρο 4.1, από αναπτυξιακή άποψη, παρουσιάζει μικρή συμμετοχή έργων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, *τομέα στον οποίο οι επενδύσεις έχουν υψηλά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα τόσο από άποψη μεγεθών όσο και εκσυγχρονισμού της φυσιογνωμίας της Περιφέρειας*. Αντίθετα, οι σχεδιαζόμενες παρεμβάσεις στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι σημαντικές και ως προς το πλήθος και ως προς το μέγεθός τους.

³⁶ Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Ιούνιος 1999.

Αναφορικά με το οικονομικό αντικείμενο του μέτρου 4.1, η συνολική απορρόφηση ανέρχεται στο 54% του προϋπολογισμού. Το ποσοστό απορρόφησης, κατά τη διάρκεια εκπόνησης της προαναφερθείσας Απολογιστικής Έκθεσης Αξιολόγησης, μείωναν αισθητά δύο μεγάλα, σε οικονομικούς όρους, έργα στο νομό Ξάνθης, των οποίων η υλοποίηση καθυστέρουσε: η ανέγερση κεντρικής βιβλιοθήκης στην Πανεπιστημιούπολη Ξάνθης, με ποσοστό απορρόφησης 40% και οι κτηριακές εγκαταστάσεις του τμήματος Ιατρικής του Δ.Π.Θ., του οποίου η κατασκευή δεν είχε ακόμα ξεκινήσει³⁷ αλλά είχε ήδη δημοπρατηθεί.

4.2.2 Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 2000 – 2006.

Καθώς τα διαρθρωτικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά μεταβάλλονται από τη μια προγραμματική περίοδο στην επόμενη με σχετικά αργούς ρυθμούς, οι αναγκαίες τροποποιήσεις ως προς τις βασικές κατευθύνσεις του προγραμματικού σχεδιασμού του Π.Ε.Π. της περιόδου 2000 – 2006 δεν προκύπτουν από ριζική αλλαγή των προϋποθέσεων επί των οποίων βασίστηκε η επιλογή τους, αλλά απορρέουν από την ενδιάμεση και σταδιακή μείωση των αναγκών παρέμβασης.

Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζονται οι πέντε άξονες προτεραιοτήτων και η αντίστοιχη κατανομή των πόρων, που θέτει το υπό έγκριση Π.Ε.Π.

³⁷ Τον Ιούνιο του 1999.

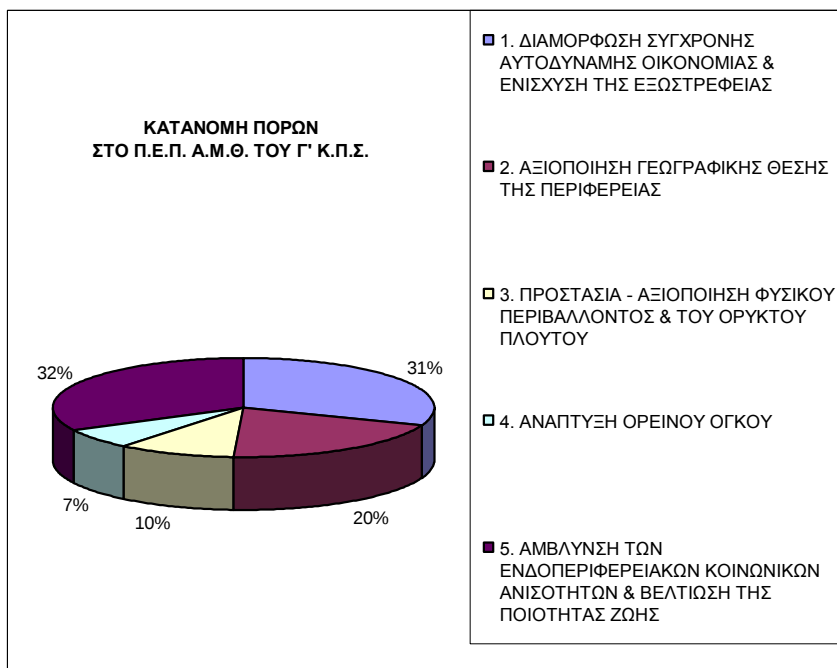
Ο ρόλος της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Περιφερειακή Ανάπτυξη :
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ/ΜΕΤΡΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ		ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ			
				ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ		ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	
	(εκατ. Euro)	(εκατ. Euro)	%	(εκατ. Euro)	%	(εκατ. Euro)	%
1. Διαμόρφωση σύγχρονης αυτοδύναμης οικονομίας & ενίσχυση της εξωστρέφειας	337,94	88,506	26,19%	187,081	55,36%	62,353	18,45%
2. Αξιοποίηση γεωγραφικής θέσης της περιφέρειας	217,088	11,854	5,46%	153,925	70,90%	51,308	23,63%
3. Προστασία – αξιοποίηση φυσικού περιβάλλοντος & του ορυκτού πλούτου	109,172	9,961	9,12%	74,408	68,16%	24,803	22,72%
4. Ανάπτυξη ορεινού όγκου	72,023	16,162	22,44%	41,882	58,15%	13,979	19,41%
5. Άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών κοινωνικών ανισοτήτων & βελτίωση της ποιότητας ζωής	355,132	10,988	3,09%	257,897	72,62%	86,247	24,29%
5.1 Ολοκλήρωση συνδυασμένων μεταφορικών υποδομών	137,885	0,000	0,0%	103,414	75,0%	34,471	25,0%
5.2 Υποδομές υγείας-πρόνοιας	45,045	0,000	0,0%	33,784	75,0%	11,261	25,0%
5.3 Υποδομές πολιτιστικών δραστηριοτήτων	25,789	0,000	0,0%	19,342	75,0%	6,447	25,0%
5.4 Ανάπτυξη - αναβάθμιση εκπαιδευτικών μηχανισμών	61,893	0,000	0,0%	46,420	75,0%	15,473	25,0%
5.5 Κοινωνική & οικονομική ένταξη ειδικών ομάδων πληθυσμού	84,52	10,988	13,0%	54,938	65,0%	18,594	22,0%
ΣΥΝΟΛΟ	1.091,355	137,471	12,60%	715,194	65,53%	238,690	21,87%

Από τους παραπάνω άξονες μας ενδιαφέρει στην παρούσα μελέτη ο πέμπτος, που αναφέρεται στην *άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής*.

Σε σχέση με το χρηματοδοτικό μερίδιο και την βαρύτητα κάθε άξονα προτεραιότητας, παρατηρείται ότι το Π.Ε.Π. 2000 – 2006 επικεντρώνει το μεγαλύτερο τμήμα των πόρων του στον εν λόγω άξονα , δηλαδή στην κοινωνική διάσταση της αναπτυξιακής εξέλιξης στην Α.Μ.Θ., συμβάλλοντας στη σταδιακή εξάλειψη των κοινωνικοοικονομικών

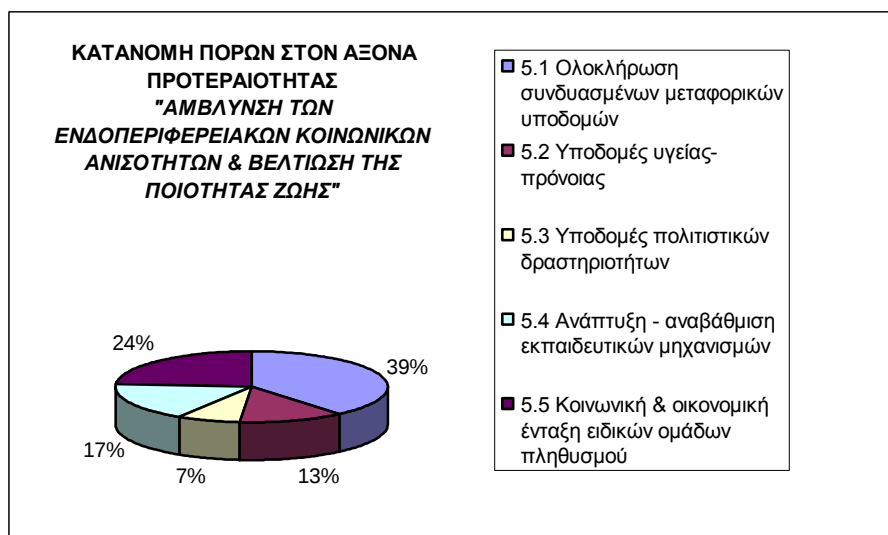
ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων που έχουν διαπιστωθεί. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή των πόρων στο Π.Ε.Π. Α.Μ.Θ. σύμφωνα με τους προτεινόμενους χρηματοδοτικούς πίνακες.

Μέσα από τον πέμπτο άξονα προτεραιότητας, το Π.Ε.Π. Α.Μ.Θ. της περιόδου 2000-2006 επιδιώκει τη στήριξη του ρόλου όλων των βαθμίδων της δημόσιας εκπαίδευσης, την κτήση γνώσεων και την βελτίωση των ευκαιριών για τη δια βίου εκμάθηση, την ενεργοποίηση και την προληπτική δράση των περιφερειακών και τοπικών υπηρεσιών απασχόλησης για την προώθηση της απασχολησιμότητας των νέων και των μακροχρόνιων ανέργων, των μειονεκτούντων ατόμων και των γυναικών, και τέλος, την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για την ανάπτυξη της προσαρμοστικότητας και επιχειρηματικότητας του ανθρώπινου δυναμικού³⁸.

³⁸ Βλέπε Σχέδιο Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης 2000-2006.

Οι διαθέσιμοι πόροι του άξονα 5 κατανέμονται ανά ομάδα ομοειδών δράσεων ως εξής:

Το Γ΄ Π.Ε.Π. επικεντρώνει τις δράσεις του σε έργα υποδομών με σκοπό, πέραν όλων των άλλων, τη βελτίωση των δυνατοτήτων και της αποτελεσματικότητας των δομών και των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Το μέτρο 5.4 για την *ανάπτυξη και αναβάθμιση των εκπαιδευτικών μηχανισμών* αφορά στην βελτίωση και επέκταση των εγκαταστάσεων της ανώτατης και ανώτερης βαθμίδας της παιδείας (επέκταση Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, Τ.Ε.Ι.) και την ενίσχυση των υποδομών και του εξοπλισμού της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το μέτρο αυτό αποβλέπει στην διεύρυνση της πρόσβασης στην κτήση γνώσεων και την βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης στοχεύοντας στην κατασκευή των αναγκαίων υποδομών και μηχανισμών και στον άρτιο εξοπλισμό τους, ούτως ώστε, πέραν της παροχής στους πολίτες της Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης των απαιτούμενων βασικών και ειδικών γνώσεων, να υποστηριχθεί με σαφήνεια η διασύνδεση της βασικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με τη βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς εργασίας και την απασχολησιμότητα του ατόμου, με άμεση συνέπεια την ριζική αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας του ανθρώπινου δυναμικού.

4.3 ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Α.Μ.Θ.

Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που λειτουργούν είναι το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας.

4.3.1 Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

4.3.1.1 Αποστολή και στόχοι

Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Δ.Π.Θ.) ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1973 με το Νομοθετικό Διάταγμα 87/73, και ξεκίνησε την λειτουργία του το ακαδημαϊκό έτος 1974-1975. Πρόκειται για ένα τυπικό περιφερειακό πανεπιστήμιο και, επομένως, ένας από τους βασικούς στόχους του είναι η δημιουργική και αποτελεσματική αλληλεπίδραση με το περιφερειακό του περιβάλλον σε πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Αυτή η αλληλεπίδραση αφορά τόσο στο πανεπιστήμιο ως θεσμό, όσο και στις σχολές του που είναι αποκεντρωμένες. Οι Σχολές και οι άλλες μονάδες του Πανεπιστημίου (ερευνητικά ιδρύματα, άλλα επιστημονικά κέντρα, κ.α.) έχουν διαφορετική αλλά εξίσου σημαντική επίδραση στην περιοχή.

Το Δ.Π.Θ. πρέπει να επωφεληθεί του πλεονεκτήματος που του παρέχει η μοναδική και ευαίσθητη γεωγραφική του θέση, σε ένα κρίσιμο πολιτιστικό σταυροδρόμι ανάμεσα στη δύση (Ευρωπαϊκή Ένωση) και την ανατολή (Τουρκία και Μέση Ανατολή), και μεταξύ βορρά (Βαλκάνια, Κεντρική & Ανατολική Ευρώπη και Μαύρη Θάλασσα) και νότου (Μεσόγειος Θάλασσα). Επιπλέον, το Δ.Π.Θ. πρέπει να αναλάβει εκείνες τις πρωτοβουλίες και δραστηριότητες και να καθιερώσει τις κατάλληλες λειτουργίες, μηχανισμούς και διαδικασίες - τόσο εσωτερικές όσο και εξωτερικές - που θα επιτρέψουν τη βελτίωση του ειδικού και διακεκριμένου ρόλου του ανάμεσα στα άλλα ελληνικά πανεπιστήμια, καθώς και την ενίσχυση της διεθνούς θέσης και την αναβάθμιση της διεθνούς φήμης του.

Οι παραπάνω βασικοί στόχοι πρέπει να προσαρμοστούν στις νέες προοπτικές που προβάλλουν παγκοσμίως για τα πανεπιστήμια, οι οποίες βασίζονται στην έννοια της κοινωνίας της πληροφορίας και της δια βίου εκπαίδευσης, προκαλώντας μία νέα ανταγωνιστικότητα για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, με νέους ρόλους και χαρακτηριστικά.

Η αλληλεπίδραση του Δ.Π.Θ. με την ευρύτερη περιοχή πρέπει ταυτόχρονα να στοχεύει στην οικονομική, κοινωνική και ιδιαίτερη ανάπτυξη της περιοχής. Επομένως, η επίδραση του Πανεπιστημίου πρέπει να εκτείνεται στους ακόλουθους βασικούς άξονες:

- Επίτευξη της κοινωνικής συνοχής.
- Βελτίωση του πολιτιστικού και εκπαιδευτικού επιπέδου του πληθυσμού.
- Κοινωνική ανάπτυξη.
- Τεχνολογική εξέλιξη και οικονομική ανάπτυξη.

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι το Δ.Π.Θ. πρέπει να ξεπεράσει τον παραδοσιακό παθητικό ρόλο του, που περιορίζεται στο να αποτελεί απλώς – άμεσα ή έμμεσα – μία πρόσθετη οικονομική πηγή για την περιοχή. Είναι προφανές ότι η αλληλεπίδραση του Πανεπιστημίου με την ευρύτερη περιοχή θα εξαρτηθεί, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, από τη φύση των Σχολών που το αποτελούν και τις λειτουργίες που αυτές επιτελούν.

4.3.1.2 Παρούσα Κατάσταση: αριθμός τμημάτων και φοιτητών

Στο Δ.Π.Θ. λειτουργούν σήμερα δύο Σχολές και δεκαοχτώ Τμήματα σε τέσσερις πόλεις της Θράκης – επτά στην Κομοτηνή, πέντε στην Ξάνθη, τέσσερα στην Αλεξανδρούπολη και δύο στη Ορεστιάδα. Η παρούσα κατάσταση του ακαδημαϊκού προφίλ του Δ.Π.Θ. δεν προκύπτει από κάποιον κεντρικό και συνολικό σχεδιασμό του Πανεπιστημίου ή του Υπουργείου Παιδείας. Φυσικά, μπορούμε να διακρίνουμε κάποιους ιδιαίτερους στόχους και αναγκαιότητες, στις οποίες ανταποκρίνονται πολλά τμήματα του Δ.Π.Θ., αλλά κάτι τέτοιο απέχει από την ιδέα ενός σχεδίου ανάπτυξης.

Στη συνέχεια ακολουθεί πίνακας με τα τμήματα του Δ.Π.Θ., την χωροθέτησή τους στην ευρύτερη περιοχή της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και τον φοιτητικό πληθυσμό (προπτυχιακό και μεταπτυχιακό). Τα στοιχεία προέρχονται από καταστάσεις του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και αφορούν στο ακαδημαϊκό έτος 1999 – 2000. Γι' αυτό, δεν υπάρχουν δεδομένα για τα νεοσύστατα τμήματα της Γλώσσας Φιλολογίας & Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, της Μοριακής Βιολογίας & Γενετικής και των Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης.

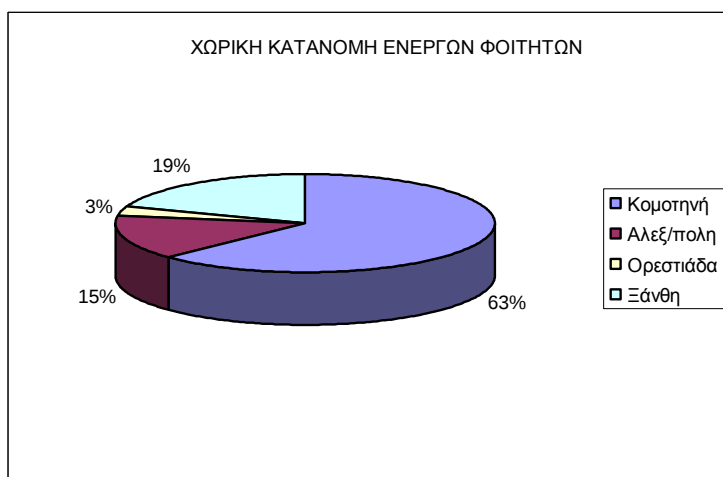
Ο ρόλος της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Περιφερειακή Ανάπτυξη :
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

ΤΜΗΜΑ	ΕΔΡΑ	ΕΝΕΡΓΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ	ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ
Ελληνικής φιλολογίας	Κομοτηνή	383	411	0
Γλώσσας Φιλολογίας & Πολιτισμού Παρευξείνιων χωρών	Κομοτηνή			
Ιστορίας & Εθνολογίας	Κομοτηνή	411	470	0
Νομικής	Κομοτηνή	2.359	4.275	167
Κοινωνικής Διοίκησης	Κομοτηνή	434	434	0
Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων & Ανάπτυξης	Κομοτηνή	143	161	0
Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού	Κομοτηνή	800	1.118	147
Ιατρικής	Αλεξ/πολη	437	563	5
Μοριακής Βιολογίας & Γενετικής	Αλεξ/πολη			
Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης	Αλεξ/πολη	290	400	0
Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών	Αλεξ/πολη	337	405	0
Δασολογίας & Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων	Ορεστιάδα	85	85	0
Αγροτικής Ανάπτυξης	Ορεστιάδα	132	132	0
Πολιτικών Μηχανικών	Ξάνθη	660	1.034	39
Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Μηχανικών Η/Υ	Ξάνθη	466	764	90
Μηχανικών Περιβάλλοντος	Ξάνθη	206	206	13
Αρχιτεκτόνων Μηχανικών	Ξάνθη	75	75	0
Μηχανικών Παραγωγής & Διοίκησης	Ξάνθη			

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει ότι, πέρα από τα παραδοσιακά τμήματα που συναντάει κανείς στα ελληνικά πανεπιστήμια, στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο υπάρχει σαφής προσανατολισμός σε τομείς που επιβάλλουν τόσο η γεωγραφική θέση του, όσο και η σύγχρονη ανάγκη για προώθηση της καινοτομίας και σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή.

Έτσι, επιτυγχάνεται η εκπαίδευση επιστημόνων ικανών να ανταποκριθούν σε σύγχρονα προβλήματα, όπως η μελέτη και γενική κατάσταση του περιβάλλοντος στον βαλκανικό χώρο, η μελέτη των υδροβιότοπων της περιοχής και η προβολή ήπιων μορφών τουρισμού (τμήμα Μηχανικών Περιβάλλοντος, Δασολογίας & Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων). Προωθείται ο εκσυγχρονισμός της πρωτογενούς παραγωγής και της μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων (τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης, Μοριακής Βιολογίας & Γενετικής) καθώς και η ανάπτυξη της καινοτομίας και η εφαρμογή νέων τεχνολογιών (τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Μηχανικών Η/Υ, Μοριακής Βιολογίας & Γενετικής). Υλοποιείται η τάση να αποτελέσει η χώρα μας τον συνδετικό κρίκο της Ε.Ε με τα Βαλκάνια και τις Παρευξείνιες χώρες, (τμήμα Ιστορίας & Εθνολογίας, Γλώσσας Φιλολογίας & Πολιτισμού Παρευξείνιων χωρών, Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Ανάπτυξης).

Στα διαγράμματα που ακολουθούν εμφανίζεται σχηματικά η κατανομή των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών στα διάφορα αστικά κέντρα της Περιφέρειας και επισημαίνεται η κυρίαρχη θέση της πόλης της Κομοτηνής, που αποτελεί και το διοικητικό κέντρο της περιοχής.

Ο ρόλος της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Περιφερειακή Ανάπτυξη :
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Όπως φαίνεται από τον πίνακα που προηγείται, μεταπτυχιακά προγράμματα λειτουργούν μόνο σε πέντε τμήματα (Νομικής, Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού, Ιατρικής, Πολιτικών Μηχανικών, Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Μηχανικών Η/Υ και Μηχανικών Περιβάλλοντος). Καθώς οι μεταπτυχιακές σπουδές θεσμοθετήθηκαν στη χώρα μας μόλις το 1992, είναι εύλογο να είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες στο Δ.Π.Θ., παρά την προφανή συμβολή τους στην συγκράτηση νέων επιστημόνων στην περιοχή.

4.3.1.3 Αδυναμίες και Περιορισμοί του Δ.Π.Θ

Μέχρι σήμερα το Δ.Π.Θ., όπως εξάλλου τα περισσότερα περιφερειακά πανεπιστήμια της χώρας, αντιμετώπισε αρκετά προβλήματα για μια σειρά από λόγους που αναφέρονται στη συνέχεια.

1. Άρνηση παραμονής διδασκόντων και φοιτητών στη Θράκη.

Μεγάλο μέρος των διδασκόντων του Δ.Π.Θ. δεν διαμένει στην περιοχή αλλά είναι «ιπτάμενο», γεγονός που δεν μπορεί παρά να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στη λειτουργία του. Αυτό είναι ένα πρόβλημα που το αντιμετωπίζουν, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, όλα τα περιφερειακά πανεπιστήμια, ακόμα και αυτά της Θεσσαλονίκης, των Πατρών και των Ιωαννίνων. Για παράδειγμα, στη Νομική Σχολή του Δ.Π.Θ. μόνο το 13% των μελών του Δ.Ε.Π. – κυρίως των χαμηλότερων βαθμίδων – διαμένουν στην Κομοτηνή. Υπάρχουν μία σειρά λόγοι που πιθανώς θα μπορούσαν να ερμηνεύσουν την άρνηση του Δ.Ε.Π. να μένει στη Θράκη:

- Από πλευράς πληροφόρησης, οι πανεπιστημιακοί προτιμούν τη ζωή της μεγαλούπολης. Παράλληλα, οι δυνατότητες για έρευνα στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη είναι πολλαπλάσιες, μια και εκεί γίνονται σεμινάρια, είναι συγκεντρωμένες οι βιβλιοθήκες και τα ερευνητικά κέντρα και, επίσης, υπάρχουν επιστήμονες για ανταλλαγή προβληματισμών.
- Για τους μη ντόπιους πανεπιστημιακούς λειτουργεί ανασταλτικά η «φιλολογία» που υπάρχει γύρω από τον κυρίαρχο ρόλο της μουσουλμανικής μειονότητας καθώς και η υπανάπτυξη της Θράκης.
- Η μισθολογική κατάσταση των διδασκόντων δημιουργεί πρόβλημα επιβίωσης σε όσους δεν διαθέτουν συμπληρωματικό οικογενειακό εισόδημα. Έτσι, καθαρά επαγγελματικοί λόγοι τους οδηγούν στην Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα, όπου οι οικονομικές δυνατότητες που τους προσφέρονται είναι

πολλαπλάσιες και δεν στιγματίζονται γι' αυτό ούτε «απειλούνται» από την τοπική κοινωνία.

- Οι δυνατότητες που προσφέρονται σε κάποιον καθηγητή πανεπιστημίου στην Αθήνα για την ανάδειξή του σε «αξιώματα» εθνικής ακτινοβολίας (π.χ. σύμβουλος σε υπουργείο, πρόεδρος οργανισμού, τράπεζας, ερευνητικού ινστιτούτου, νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, διευθυντής νοσοκομειακής κλινικής, κ.α.) είναι σημαντικές, γιατί εκεί είναι συγκεντρωμένα τα κέντρα της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας της χώρας.
- Η «ποιότητα ζωής» είναι, από πολλές απόψεις, πολύ υψηλότερη στις μεγαλουπόλεις. Έτσι, τα παιδιά σχολικής ηλικίας της οικογένειας έχουν τη δυνατότητα καλύτερης εκπαίδευσης. Υπάρχει πολύ μεγαλύτερος αριθμός ατόμων από όπου μπορεί να επιλέξει κανείς τις κοινωνικές συναναστροφές του. Υπάρχει ικανοποιητικό δίκτυο πολιτιστικών δραστηριοτήτων, ασχέτως αν δεν το χρησιμοποιεί κανείς πάντοτε. Το επίπεδο της αγοράς, τέλος, είναι πολύ υψηλότερο.

Αυτή η τάση μετακίνησης των πανεπιστημιακών στο Δ.Π.Θ. δεν αποτελεί ένδειξη κινητικότητας στην αγορά εργασίας του πανεπιστημίου. Εξάλλου, δεν υπάρχει η αντίστροφη τάση, δηλαδή μετακίνηση καθηγητών από τα πανεπιστήμια της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης προς κάποια περιφερειακά πανεπιστήμια. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι μετακινήσεις αυτές συνοδεύονται από «υποβιβασμό» (σε χαμηλότερη βαθμίδα στο κεντρικό πανεπιστήμιο) καθώς και από «εκπτώσεις» ως προς το ερευνητικό αντικείμενο³⁹.

Όλο το ακαδημαϊκό προσωπικό, σχεδόν όλοι οι φοιτητές (92%) και ένα πολύ σημαντικό τμήμα (71%) του διοικητικού προσωπικού είναι μετανάστες στη Θράκη. Ο υψηλός αριθμός μετακινήσεων και η άρνηση διαμονής στη Θράκη των διδασκόντων

και των φοιτητών του Δ.Π.Θ. οφείλεται αφενός στην έλξη που ασκούν η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη και αφετέρου στην απόθεση που ασκούν η Ξάνθη, η Κομοτηνή, και η Αλεξανδρούπολη κυρίως με την έννοια της χαμηλής ποιότητας διαβίωσης που προσφέρουν.

Επιπλέον υπάρχει μία «έκπτωση» της έννοιας του πανεπιστημίου εξαιτίας των συνθηκών υπό τις οποίες αναγκάζεται να λειτουργήσει. Έτσι, συχνά χρησιμοποιούνται κτήρια που προβλέπονταν για άλλες εκπαιδευτικές βαθμίδες (κυρίως της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή των τεχνικών σχολών). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ιατρικής, που για πολλά χρόνια στεγαζόταν στη Θεσσαλονίκη!

Όλα αυτά τα προβλήματα, που είναι κοινά στα περιφερειακά πανεπιστήμια, συντελούν σε μια σαφή ιεράρχηση της αξίας των πανεπιστημίων από την πλευρά των υποψηφίων φοιτητών. Έτσι, πρώτη επιλογή παραμένουν πάντα αυτά της Αθήνας και ακολουθούν της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας, των Ιωαννίνων και της Κρήτης. Τα υπόλοιπα, δηλαδή το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και το Πανεπιστήμιο Ιονίου, έρχονται τελευταία, χωρίς όμως να είναι δυνατή η μεταξύ τους ιεράρχηση. Καθοριστικό κριτήριο για την ιεράρχηση των πανεπιστημίων αποτελούν ίσως οι προκαταλήψεις των ανθρώπων για τις περιοχές όπου αυτά βρίσκονται, και βέβαια με αυτήν την έννοια το Δ.Π.Θ. βρίσκεται στη δυσμενέστερη θέση.

³⁹ Βλέπε *Η Ανάπτυξη της Θράκης – Προκλήσεις και Προοπτικές*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1994.

2. Μη αναμενόμενα αποτελέσματα

Οικονομικά:

Το Δ.Π.Θ. αποτελεί μία από τις κύριες πηγές εισοδήματος και έναν βασικό καταναλωτή για την τοπική οικονομία και η συμβολή του στην αύξηση της ενεργού ζήτησης στην περιοχή είναι αναμφίβολη. Εντούτοις οι οικονομικές συνέπειες από τη λειτουργία του πανεπιστημίου δεν είναι τόσο σημαντικές όσο θα ανέμενε κανείς, με βάση τη διεθνή εμπειρία. Αυτό οφείλεται:

- Στη μεγάλη κινητικότητα τόσο των διδασκόντων όσο και των φοιτητών, ως αποτέλεσμα της οποίας σημαντικό ποσοστό του συνόλου των δαπανών τους οδηγείται έξω από την τοπική οικονομία.
- Στην περιορισμένη τοπική αγορά, εξαιτίας της οποίας ένα σημαντικό μέρος των δαπανών του Δ.Π.Θ. (για όργανα, εξοπλισμό, κλπ) όπως επίσης και των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας και οικογενειών τους που ζουν στην περιοχή δεν πραγματοποιείται εκεί. Ακόμα, όμως, και οι δαπάνες που γίνονται τοπικά δεν έχουν παρά περιορισμένα μόνο θετικά αποτελέσματα στην τοπική οικονομία. Αυτό γιατί συνήθως πρόκειται για προϊόντα που παράγονται αλλού (π.χ. γραφική ύλη, υλικά για εκτυπώσεις και εξοπλισμό γραφείου) και απλώς διακινούνται από τοπικούς αντιπροσώπους ή εμπόρους και, συνεπώς τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματά τους είναι περιορισμένα.
- Στο ότι ένα μέρος των χρημάτων που καταναλώνεται στην περιοχή από τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας κερδίζεται στην περιοχή από την απασχόλησή τους σε δουλειά πέραν αυτής του πανεπιστημίου. Άρα, δεν αποτελεί καθαρή εισροή στην περιοχή λόγω της λειτουργίας του πανεπιστημίου.
- Στο ότι η τοπική οικονομία πολύ σπάνια μπορεί να εκμεταλλευθεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που δημιουργούνται εξαιτίας της λειτουργίας μιας πανεπιστημιακής μονάδας στην περιοχή της (π.χ. είτε με την άμεση απασχόληση διδασκόντων/ φοιτητών είτε με την ανάθεση σε αυτούς ερευνητικών προγραμμάτων από επιχειρήσεις ή φορείς του δημοσίου). Υπάρχουν διεθνώς πολλά επιτυχημένα παραδείγματα περιοχών που εκμεταλλεύθηκαν ακριβώς αυτή την ύπαρξη του πανεπιστημίου στην περιοχή τους.

Πολιτισμικά:

Η τοπική κοινωνία περιμένει αύξηση του γοήτρου της με τη δημιουργία του πανεπιστημίου. Όμως, τα πολιτισμικά οφέλη στην περιοχή από την εγκατάσταση των περιφερειακών τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι συχνά πολύ λιγότερα από τα αναμενόμενα, τουλάχιστον όσον αφορά στην οργανωμένη παρέμβαση του πανεπιστημίου. Υπάρχει βέβαια μια έμμεση (αυτόματη) παρέμβαση λόγω της ύπαρξης των φοιτητών και των πανεπιστημιακών δασκάλων στην περιοχή. Το γεγονός δηλαδή ότι οι φοιτητές, αλλά και εν μέρει οι διδάσκοντες, προέρχονται από διάφορες περιοχές της χώρας συντελεί σε έναν βαθμό στην «αλλαγή» της τοπικής πολιτισμικής φυσιογνωμίας. Ωστόσο, η συμβολή του πανεπιστημίου στην πολιτιστική ανύψωση της περιοχής εξαρτάται από την ύπαρξη μιας *κρίσιμης μάζας* διδασκόντων και φοιτητών⁴⁰, που σίγουρα δεν υφίσταται στην περίπτωση που εξετάζουμε. Συχνά αυτοί που δέχονται να φοιτήσουν σε μικρές επαρχιακές πόλεις είναι κυρίως από χωριά, κάτι που – στην περίπτωση μικρών πανεπιστημιακών μονάδων, όπου δεν δημιουργείται «ατμόσφαιρα» πανεπιστημίου – συντελεί ώστε η συμπεριφορά τους να μην διαφοροποιείται ουσιαστικά από αυτή των συνομηλίκων τους που ζουν στην περιοχή, και με αυτή την έννοια δεν συμβάλλουν στην πολιτιστική της αναβάθμιση.

Αντιπαλότητες κατοίκων – πανεπιστημιακής κοινότητας:

Η συμπεριφορά των κατοίκων της περιοχής προς το πανεπιστήμιο και την πανεπιστημιακή κοινότητα υπαγορεύεται συχνά από την αντίληψη ότι το πανεπιστήμιο αποτελεί κυρίως πρόσθετη πηγή εισοδήματος. Σε αυτό οφείλεται το γεγονός ότι σχεδόν κάθε πόλη στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από το πόσο μικρή είναι, προσπαθεί να πείσει την εκάστοτε κυβέρνηση να εγκαταστήσει κάποια πανεπιστημιακή μονάδα στην περιοχή της. Έτσι, δημιουργούνται συχνά εντάσεις στις σχέσεις της πανεπιστημιακής και της τοπικής κοινότητας, που σε ορισμένες περιπτώσεις καταλήγουν και σε ανοιχτή σύγκρουση. Κάποιοι από τους λόγους τέτοιων εντάσεων είναι οι εξής:

⁴⁰ Στις περιοχές όπου υπήρχαν αυτές οι συνθήκες, όπως είναι η περίπτωση του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων, η έμμεση παρέμβαση του πανεπιστημίου ήταν καταλυτική.

- Η τοπική κοινωνία περιμένει συνήθως πάρα πολλά και πολύ γρήγορα (σε οικονομικούς όρους και όχι μόνο) από το πανεπιστήμιο. Βέβαια, υπάρχει ένα έντονο στοιχείο πραγματισμού στη συμπεριφορά αυτή των κατοίκων. Αυτή η πίεση προκύπτει και από την παραδοσιακή, και αναχρονιστική πια, αντίληψη που θέλει το πανεπιστήμιο να προσελκύει απλώς πρόσθετους καταναλωτές (και οικονομικούς πόρους) στην γύρω περιοχή, χωρίς να υπάρχει ενδιαφέρον για ουσιαστικότερη διασύνδεσή του με τους τομείς παραγωγής και την οικονομική ανάπτυξη της Περιφέρειας.
- Οι ελεύθεροι επαγγελματίες της περιοχής (γιατροί, μηχανικοί, δικηγόροι, κλπ) φοβούνται ότι θα πρέπει να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό των πανεπιστημιακών. Για παράδειγμα, όταν ιδρύθηκε η Νομική Σχολή στην Κομοτηνή, οι δικηγόροι της περιοχής, φοβούμενοι τον ανταγωνισμό που θα αντιμετώπιζαν από τους συναδέλφους τους πανεπιστημιακούς, κινητοποιήθηκαν. Η «λύση» της ρήξης που προκλήθηκε δόθηκε μόνον όταν ο Δικηγορικός Σύλλογος Κομοτηνής απαγόρευσε την άσκηση δικηγορίας των πανεπιστημιακών στην περιοχή⁴¹. Σήμερα, περισσότερο από το 80% των μελών του Διδακτικού Επιστημονικού Προσωπικού του τμήματος Νομικής του Δ.Π.Θ. δικηγορούν. Είναι ίσως χαρακτηριστικό ότι τα μέλη του Δ.Ε.Π. που δεν θίγονται από την παραπάνω διάταξη, δεν μένουν στην περιοχή αλλά προτιμούν να δικηγορούν στη Θεσσαλονίκη και κυρίως στην Αθήνα.
- Το κόστος διαβίωσης αυξάνεται και γίνεται δυσκολότερη η εξυπηρέτηση των κατοίκων της περιοχής (π.χ. γίνεται πιο δύσκολο να βρουν κατοικία για να νοικιάσουν, και όταν τη βρουν, είναι ακριβότερη).

⁴¹ Η απαγόρευση αφορά μόνο στους βοηθούς και τους επιστημονικούς συνεργάτες οι οποίοι πιθανόν να ανταγωνίζονταν τους δικηγόρους της περιοχής στα Πρωτοδικεία και στα Ειρηνοδικεία. Δεν αφορά στους καθηγητές, οι οποίοι δια νόμου ασκούν δικηγορία μόνο στα εφετεία και στον Άρειο Πάγο.

4.3.1.4 Προτάσεις και Προοπτικές

Καθώς η πολιτική ίδρυσης ενός περιφερειακού πανεπιστημίου δεν έχει μονοσήμαντη επίδραση στην ανάπτυξη της περιοχής όπου εγκαθίσταται, τα αποτελέσματά της εξαρτώνται σε καθοριστικό βαθμό από τον συγκεκριμένο τρόπο που θα υλοποιηθεί. Τα συνεργικά αποτελέσματα που μπορεί να προκαλέσει στην περιοχή η λειτουργία ενός πανεπιστημίου είναι περισσότερο συνάρτηση του βαθμού ολοκλήρωσης που θα επιτύχει με το λοιπό δυναμικό της περιοχής, παρά του ποσοτικού βάρους του. Θα πρέπει κανείς να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός στην ίδρυση περιφερειακών πανεπιστημίων, όχι γιατί αυτά είναι εξ αρχής καταδικασμένα να αποτύχουν αλλά κυρίως γιατί είναι πολύ μεγάλο το κόστος για την εξασφάλιση των κατάλληλων συνθηκών και την εξουδετέρωση των δυσχερειών και αντικινήτρων που αντιμετωπίζονται σε τοπικό επίπεδο. Οι βασικές προϋποθέσεις για την μεγιστοποίηση των ωφελειών της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. από την λειτουργία του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου είναι η εξής:

Μεγέθυνση:

Η σημαντική μεγέθυνση του Δ.Π.Θ. αποτελεί την πρώτη προϋπόθεση, όχι μόνο των ευνοϊκών επιπτώσεων που μπορεί να έχει για την ευρύτερη περιοχή αλλά και έναν επιπλέον λόγο. Για να εξουδετερωθούν οι αρνητικές συνέπειες, στο ίδιο το Δ.Π.Θ., που προκύπτουν από την πολυδιάσπαση και την ανάπτυξή του, μέχρι σήμερα, σε τέσσερις διαφορετικές πόλεις. Ο διαμελισμός και η διασπορά των τμημάτων του Δ.Π.Θ. δεν βοήθησε την ανάπτυξή του, επειδή:

- Υποβαθμίζει και αποδιαιρώνει τις υπηρεσίες του, διασκορπίζει τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας και, κυρίως, δεν επιτρέπει την δημιουργία της περιρρέουσας ακαδημαϊκής ατμόσφαιρας, που «παιδεύει» διδάσκοντες και διδασκόμενους, παρέχει καλύτερους όρους για την διακίνηση των ιδεών και την ευδοκίμηση του επιστημονικού διαλόγου και συνιστά τον σπουδαιότερο παράγοντα για την συγκρότηση και καλλιέργεια των φοιτητών.

- Πολλαπλασιάζει τόσο τα έξοδα για πάγιες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό όσο και τα λειτουργικά έξοδα. Σημαίνει αυξημένο οικονομικό κόστος για την κοινωνία, λόγω του πολλαπλασιασμού των δραστηριοτήτων του (βιβλιοθήκες, λέσχες, αθλητικές εγκαταστάσεις, κλπ.), και μάλιστα σε μια οικονομική και πολιτική συγκυρία όπου η κατανομή των κοινωνικών πόρων στο τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης υπήρξε εξαιρετικά φειδωλή⁴². Με αποτέλεσμα όλες οι λειτουργίες του να είναι χαρακτηριστικά ανεπαρκείς, και να απωθούν, αντί να έλκουν τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας.
- Δυσχεραίνει τα προβλήματα διοίκησης και συντονισμού των υπηρεσιών και αυξάνει την δυσλειτουργία και την αναποτελεσματικότητα της ελληνικής γραφειοκρατίας.
- Δεν επιτρέπει σε καμιά από τις τέσσερις πόλεις να αποκτήσει ένα «κρίσιμο μέγεθος» φοιτητών και διδασκόντων, μια ενιαία και δυναμική κοινότητα που θα συντελούσε στην παραπέρα ανάπτυξή τους.

Η ύπαρξη ή ίδρυση περιφερειακού πανεπιστημίου υποστηρίζεται με ιδιαίτερη ένταση από όλες τις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις της περιοχής. Έτσι, με δεδομένη την σημερινή κατάσταση, τη λειτουργία δηλαδή του Δ.Π.Θ. σε τέσσερις πόλεις και των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει η εν λόγω Περιφέρεια, η μόνη ρεαλιστική δυνατότητα για να αρθούν οι αντινομίες που αναφέρθηκαν είναι η ταχεία μεγέθυνση του πανεπιστημίου. Να αποκτήσει δηλαδή η κάθε μια από τις τέσσερις πόλεις το δικό της πανεπιστήμιο (Πολυτεχνείο στην Ξάνθη, Κοινωνικών Επιστημών στην Κομοτηνή, Ιατρικών Επιστημών στην Αλεξανδρούπολη και Γεωπονικό στην Ορεστιάδα), με μέγεθος όσο το σημερινό Δ.Π.Θ. Έτσι, θα συγκροτηθεί η αναγκαία «κρίσιμη μάζα» που θα επιτρέψει και την περαιτέρω ανάπτυξη του πανεπιστημίου και την συμβολή του στην ανάπτυξη της περιοχής.

Βεβαίως, η υποδομή και των τεσσάρων πόλεων (συγκοινωνιακή, κτηριακή κλπ) είναι ανεπαρκής για την ικανοποίηση των πρόσθετων αναγκών που θα δημιουργήσει η γρήγορη ανάπτυξη του πανεπιστημίου. Υπάρχει λοιπόν ένα τεράστιο ζήτημα, πως

δηλαδή θα μπορέσουν να σπάσουν τον «φαύλο κύκλο» της υπανάπτυξής τους και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη του Δ.Π.Θ.

Ποιότητα:

Δεύτερη προϋπόθεση αποτελεί η εξασφάλιση υψηλής ποιότητας διδακτικού προσωπικού, που θα προσφέρει υψηλής ποιότητας έργο. Το Δ.Π.Θ. πρέπει να προσπαθήσει να προσελκύσει επιστήμονες υψηλού επιπέδου, να διαμορφώσει προγράμματα σπουδών με ιδιαίτερες απαιτήσεις και να ειδικευθεί σε τμήματα και σχολές που αντίστοιχες τους δεν υπάρχουν στα κεντρικά πανεπιστήμια, ούτως ώστε να αποφύγει τον άμεσο ανταγωνισμό από αυτά.

Ένα πανεπιστήμιο που δεν καταφέρνει να έλξει και να συγκρατήσει σε μόνιμη βάση το διδακτικό προσωπικό και τους φοιτητές του δεν πρόκειται να αναπτυχθεί. Μπορεί βέβαια να «φυτοζωεί» για χρόνια αλλά αυτό δεν συμβάλλει στην ανάπτυξη της πόλης που το φιλοξενεί και, πολύ περισσότερο, της Ανώτατης παιδείας. Αντίθετα, όπως έχει δείξει ως ένα βαθμό η περίπτωση του Πανεπιστημίου Κρήτης (κυρίως στο Ηράκλειο), όταν ένα αξιόλογο επιστημονικό δυναμικό στελεχώσει κάποιο περιφερειακό πανεπιστήμιο και όταν η τοπική κοινωνία το «αγκαλιάσει», τότε αυτό ευκολότερα αποφασίζει να κατοικήσει μόνιμα στην επαρχιακή πόλη και να συνδέσει την τύχη του με το πανεπιστήμιο, και βέβαια και οι φοιτητές τείνουν να μένουν περισσότερο. Ένα τέτοιο περιφερειακό πανεπιστήμιο μπορεί να καταφέρει να σπάσει τον «φαύλο κύκλο» της υπανάπτυξής του. Έτσι, όχι μόνο είναι μεγαλύτερες οι επιπτώσεις του στην τοπική κοινωνία αλλά, ακόμη περισσότερο, διευκολύνεται η δημιουργία και νέων τμημάτων, γεγονός που συντελεί στην αύξηση του αριθμού των φοιτητών, διοικητικών, διδασκόντων, άρα και της οικονομικής επίδρασης του πανεπιστημίου στην περιοχή.

⁴² Πηγή : Η Ανάπτυξη της Θράκης-Προκλήσεις και Προοπτικές, Αθήνα 1994, Ακαδημία Αθηνών.

Κινητικότητα:

Τρίτη προϋπόθεση αποτελεί η εξασφάλιση της κινητικότητας ανθρώπων και πληροφοριών. Θα πρέπει να διευκολυνθεί – οικονομικά αλλά και τεχνικά - η δυνατότητα των διδασκόντων να μετακινούνται από και προς τις μεγάλες πόλεις (με ειδικές εκπτώσεις στις συγκοινωνίες, με αυτοκίνητα ή ακόμη και με αεροπλάνα του πανεπιστημίου). Θα πρέπει να διευκολυνθεί η δυνατότητα για ανάκτηση πληροφορίας (διαπανεπιστημιακός δανεισμός βιβλίων – inter library loan – πολύ καλά οργανωμένες βιβλιοθήκες, δυνατότητα παρακολούθησης και διοργάνωσης συνεδρίων κλπ.). Η σύγχρονη τεχνολογία και οργανωτική προσφέρουν τη δυνατότητα αποφασιστικής εκμηδένισης των συμβατικών αποστάσεων. Επαφές και επικοινωνίες, οι οποίες παλαιότερα εμποδίζονταν από την γεωγραφική απόσταση, μπορούν να γίνονται σήμερα άνετα με την εκμηδένιση της χρονικής απόστασης.

Ευνοϊκή μεταχείριση:

Τέταρτη προϋπόθεση αποτελεί η εξασφάλιση από την πλευρά της πολιτείας κάποιας σημαντικά ευνοϊκότερης μεταχείρισης του Δ.Π.Θ. Η εξασφάλιση της ύπαρξης τμημάτων με ειδικά αντικείμενα, τα οποία δεν προσφέρονται στα κεντρικά πανεπιστήμια της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης ή με σπουδές μεταπτυχιακού επιπέδου που δεν προσφέρονται αλλού.

4.3.2 Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας

4.3.2.1 Αποστολή & Στόχοι

Το Τ.Ε.Ι. Καβάλας πρωτολειτούργησε το ακαδημαϊκό έτος 1976-77 ως Κέντρο Ανώτερης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Το 1983 με βάση τον Ν.1404/83 καταργήθηκε το Κ.Α.Τ.Ε.Ε. Καβάλας και στην θέση του ιδρύθηκε το Τ.Ε.Ι. Καβάλας με τις Σχολές Τεχνολογικών Εφαρμογών (Σ.Τ.Ε.Φ.) και Διοίκησης και Οικονομίας (Σ.Δ.Ο.). Αργότερα ιδρύθηκε το Παράρτημα Δράμας με το Τμήμα Δασοπονίας.

Ως θεσμοθετημένοι αρχικοί στόχοι του ΤΕΙ Καβάλας θεωρούνται εκείνοι που προκύπτουν γενικότερα από την προδιαγεγραμμένη αποστολή των Τ.Ε.Ι. στον ιδρυτικό τους νόμο 1404/83, και οι οποίοι συνοψίζονται στα εξής:

- I. Παροχή θεωρητικής και πρακτικής εκπαίδευσης, επαρκούς για την εφαρμογή γνώσεων και δεξιοτήτων στο επάγγελμα.
- II. Συμβολή στην δημιουργία υπεύθυνων πολιτών, ικανών να συνεισφέρουν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ως στελέχη εφαρμογής.
- III. Συμβολή στον επαγγελματικό προσανατολισμό των σπουδαστών του και διατήρηση αμφίδρομης σχέσης με παραγωγικές μονάδες και οργανωμένους κλάδους της οικονομίας της περιφέρειάς του.
- IV. Δι-ιδρυματικές και διεθνείς συνεργασίες με άλλα Ιδρύματα ή Φορείς.
- V. Υποστήριξη της δια βίου εκπαίδευσης.
- VI. Συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα εφαρμογής της τεχνολογίας.

Ως *θεσμοθετημένοι τρέχοντες στόχοι* του Τ.Ε.Ι. Καβάλας θεωρούνται εκείνοι που προκύπτουν συμπληρωματικά από την πρόσφατη ενίσχυση της θέσης των Τ.Ε.Ι. στον χώρο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Ν.2817/2000) και συνοπτικά αποδίδονται ως εξής:

- I. Εκπαίδευση στελεχών εφαρμογών υψηλής στάθμης που με τη θεωρητική και εφαρμοσμένη επιστημονική τους κατάρτιση αποτελούν κρίκο μεταξύ γνώσης και εφαρμογής των επιστημών στα αντίστοιχα επαγγελματικά πεδία και μεταφέρουν, χρησιμοποιούν και προάγουν σύγχρονη τεχνολογία στο χώρο των εφαρμογών.
- II. Διεξαγωγή τεχνολογικής έρευνας και ανάπτυξη τεχνολογίας και καινοτομιών στα αντίστοιχα επαγγέλματα.

Ως *επιδιωκόμενοι στόχοι* του Τ.Ε.Ι. Καβάλας είναι εκείνοι που θα αντιστοιχούσαν σε μια μεταβατική ένταξή του στην Ανώτατη Εκπαίδευση με διατήρηση του τεχνολογικού του χαρακτήρα, ύστερα από αντικειμενικές διαδικασίες αξιολόγησης και με δικαιωματικό τρόπο ως προς την αναγνωρισμένη κοινωνική και ευρωπαϊκή καταξίωση του⁴³.

Το Τ.Ε.Ι. Καβάλας, ως το μόνο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα της Περιφέρειας Α.Μ.Θ., οργανώνει τις απαιτούμενες δράσεις ώστε να ανταποκρίνεται στην προώθηση της τεχνογνωσίας, της καινοτομίας και των αποτελεσμάτων της τεχνολογικής έρευνας στις επιχειρήσεις και να συμβάλλει ουσιαστικά στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους. Η οργάνωση και εφαρμογή της προώθησης αυτής αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της υπό εξέταση Περιφέρειας, όπου καθίσταται απαραίτητη και για λόγους μιας ισόρροπης γεωγραφικής οικονομικής ανάπτυξης.

⁴³ Πηγή: Τ.Ε.Ι. Καβάλας, *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης περιόδου 2000 – 2006, Μέτρα ανά Πεδίο Πολιτικής και ανάπτυξής τους σε έργα για ένταξη στο Β' ΕΠΕΑΕΚ*, Ιούνιος 2000.

Το Τ.Ε.Ι. Καβάλας αναβαθμίζοντας και εκσυγχρονίζοντας τη δράση του ως προς τις βασικές αναπτυξιακές συνιστώσες (εκπαιδευτική, θεματική, κοινωνική κλπ.), λειτουργεί αποτελεσματικά και ως προς τη συνιστώσα της σύνδεσης της έρευνας με τη παραγωγή. Η ενίσχυση της τεχνολογικής έρευνας, η μεταφορά και διάχυση της τεχνογνωσίας, η διεύρυνση των συνεργασιών με παραγωγικούς φορείς, η προσεκτικά επιλεγμένη προσέγγιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης προς τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, η βελτίωση της απασχολησιμότητας των σπουδαστών και αποφοίτων, καθώς και η ενθάρρυνση και προώθηση της επιχειρηματικότητας, συνιστούν κύρια συστατικά στοιχεία στη διαμόρφωση και υλοποίηση των επιδιωκόμενων στόχων του ιδρύματος.

Σε αυτό το πλαίσιο της αποστολής του, το Τ.Ε.Ι. Καβάλας:

- ο παρέχει εκπαίδευση εφαρμοσμένης ανώτατης επιστημονικής γνώσης πάνω σε σύγχρονες τεχνολογίες, επιδιώκοντας ταυτόχρονα και τη διαφύλαξη του ανθρωπιστικού και κοινωνικού χαρακτήρα της.
- ο Διατηρεί αμφίδρομες σχέσεις με παραγωγικές μονάδες και κλάδους της οικονομίας.
- ο Προωθεί προγράμματα εφαρμοσμένης έρευνας.
- ο Συνεργάζεται με Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα του εσωτερικού και εξωτερικού.

4.3.2.2 Παρούσα Κατάσταση: αριθμός τμημάτων και σπουδαστών

Στο Τ.Ε.Ι. Καβάλας λειτουργούν σήμερα δύο Σχολές και εννέα Τμήματα, σε δύο πόλεις της Ανατολικής Μακεδονίας – οκτώ στην Καβάλα και ένα στη Δράμα.

Ακολουθεί πίνακας με την κατανομή του φοιτητικού πληθυσμού σε αυτά τα τμήματα, του οποίου τα στοιχεία προέρχονται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και αφορούν στο ακαδημαϊκό έτος 2000 – 2001. Για το τμήμα Θετικών Επιστημών δεν υπάρχουν στοιχεία, αφού είναι νεοσύστατο.

ΣΧΟΛΗ	ΤΜΗΜΑ	ΕΔΡΑ	ΕΝΕΡΓΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ	ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΠΤΥΧΙΟΥΧΩΝ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ					
	Διοίκησης Επιχειρήσεων	Καβάλα	619	842	537
	Λογιστικής	Καβάλα	1.287	1.966	1.140
	Διαχείρισης Πληροφοριών	Καβάλα	197	233	
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ					
	Ηλεκτρολογίας	Καβάλα	585	862	544
	Μηχανολογίας	Καβάλα	539	1.281	560
	Τεχνολογίας Πετρελαίου	Καβάλα	465	885	615
	Βιομηχανικής Πληροφορικής	Καβάλα	225		
	Θετικών Επιστημών	Καβάλα			
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ					
	Δασοπονίας	Δράμα	514	672	446
ΣΥΝΟΛΟ			4.234	6.741	3.842

Τα περισσότερα τμήματα του Τ.Ε.Ι. Καβάλας περιλαμβάνουν ειδικότητες που θεωρούνται κλασσικές. Ωστόσο κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι ο τύπος των νεοϊδρυθέντων τμημάτων Βιομηχανικής Πληροφορικής (Industrial Informatics) και Διαχείρισης Πληροφοριών (Information Management) αντιστοιχεί στον ευρύτερο τομέα της Πληροφορικής, δηλαδή σε τομέα αιχμής που μπορεί να αποβεί αξιόπιστο μέσο αναβάθμισης του Ιδρύματος και διακριτός πόλος ανάπτυξης της περιοχής.

Επίσης, είναι αξιοσημείωτο ότι το Τμήμα Τεχνολογίας Πετρελαίου είναι το μοναδικό τμήμα της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με αντικείμενο την έρευνα, παραγωγή, επεξεργασία, χημεία/ τεχνολογία, αποθήκευση και εκμετάλλευση πετρελαίου και των παραγώγων του, γεγονός που συμβάλλει αποφασιστικά και άμεσα στην αξιοποίηση του ενεργειακού μας πλούτου προς όφελος της εθνικής οικονομίας.

Ο παρακάτω πίνακας, εμφανίζει τα ποσοστά απορρόφησης των αποφοίτων και δίνει πολύ υψηλά ποσοστά στα τμήματα της Σχολής Τεχνολογικών Εφαρμογών, αρκετά καλά για τα τμήματα της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας και σχετικά ικανοποιητικά για το τμήμα Δασοπονίας.

<i>Τμήματα</i>	<i>Ποσοστό απορρόφησης αποφοίτων στην αγορά εργασίας</i>
Μηχανολογίας	91%
Ηλεκτρολογίας	90%
Τεχνολογίας Πετρελαίου	95%
Λογιστικής	73%
Διοίκησης Επιχειρήσεων	70%
Δασοπονίας	55%

4.3.2.3 Ελλείψεις – Ανάγκες

Σύμφωνα με το Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 – 2006 που συνέταξε το Τ.Ε.Ι. Καβάλας, οι ελλείψεις και ανάγκες του Ιδρύματος, που αποτελούν και το βασικό έρεισμα για την υποβολή της αντίστοιχης πρότασης, είναι οι εξής:

- *Ποσοτική διεύρυνση με ίδρυση νέων τμημάτων σε βάση αποκεντρωμένης εκπαιδευτικής λειτουργίας.*

Η ανάγκη διεύρυνσης του Τ.Ε.Ι. Καβάλας μέσω ορθολογικού χωροταξικού σχεδιασμού είναι πλέον επιτακτική, λόγω δημογραφικών πιέσεων και αναγκών της αγοράς της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. Επιπροσθέτως, ειδικές ανάγκες συντείνουν στην ίδρυση αντίστοιχων νέων τμημάτων. Τέτοιες ανάγκες είναι η διεθνοποίηση των οικονομιών (τμήμα «Διεθνών Επιχειρησιακών Σπουδών»), η αξιοποίηση του γεωθερμικού πεδίου και του λοιπού ενεργειακού δυναμικού της περιοχής (τμήμα «Ενεργειακής Οικονομίας – Ηλιακών και Γεωθερμικών Εφαρμογών»), η ανάδειξη και εκμετάλλευση του τουριστικού πλούτου της περιοχής (τμήμα «Management Τουρισμού και Ελεύθερου Χρόνου») και η βιώσιμη διαχείριση και προστασία του τοπίου (τμήμα «Αρχιτεκτονικής Τοπίου»).

- *Αναδόμηση και εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων σπουδών.*

Όλα ανεξαρτήτως τα τμήματα του Τ.Ε.Ι. Καβάλας χρηματοδοτήθηκαν από το Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. για την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών τους. Η καθιέρωση, όμως, νέων σύγχρονων μαθημάτων συμβαδίζει με την ανάγκη του διαρκούς εμπλουτισμού τους με ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό υλικό, καθώς και με την ανάγκη εισαγωγής καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας, ύστερα από βελτίωση και διεύρυνση της χρήσης σύγχρονων τεχνολογιών πληροφορικής.

- *Αξιοποίηση της βιβλιοθήκης και των συνακόλουθων με αυτήν υποστηρικτικών κέντρων.*

Η διαρκής υποστήριξη μιας δυναμικά αναβαθμιζόμενης εκπαιδευτικής διαδικασίας και ερευνητικής δραστηριότητας αποτελεί υψηλού βαθμού ανάγκη ενός τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Για το σκοπό αυτό, η εξασφάλιση εμπλουτιζόμενου και εκσυγχρονιζόμενου έντυπου και ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού/ επιστημονικού υλικού, στοιχειοθετεί την ανάγκη συνέχισης και επέκτασης των δράσεων της Βιβλιοθήκης. Η περαιτέρω προσφορά της σε μορφωτικές και πολιτιστικές δράσεις μιας παραμεθόριας, κατά μεγάλο μέρος, περιοχής, εξυπηρετεί με χαρακτηριστικό τρόπο την ανάγκη μιας ανοικτής εκπαιδευτικά κοινωνίας.

Η υποστήριξη και τροφοδοσία των ανωτέρω δράσεων της Βιβλιοθήκης με έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό, καθιστά εύλογη την ανάγκη αξιοποίησης του Κέντρου Έντυπων και Ηλεκτρονικών Εκδόσεων. Η ανάπτυξη των ηλεκτρονικών εκδόσεων προαπαιτεί την αξιοποίηση του Κέντρου Πολυμεσικών Εφαρμογών, που είναι επίσης αναγκαίο και για προαναφερθείσες δράσεις (εκσυγχρονισμός προγραμμάτων σπουδών).

- *Επέκταση των δι-ιδρυματικών, δι-ευρωπαϊκών και διεθνών σχέσεων και συνεργασιών.*

Το Τ.Ε.Ι. Καβάλας, εκτός από την ανάπτυξη συνεργασιών με τα άλλα Τ.Ε.Ι., διατηρεί ερευνητικές και επιστημονικές συνεργασίες με πολλά τμήματα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Πολυτεχνικής Σχολής του Δ.Π.Θ., με το Τμήμα Ορυκτών Πόρων του Πολυτεχνείου Κρήτης, με το ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος» κλπ.

Ωστόσο, οι δι-ιδρυματικές σχέσεις σε όλα τα Τ.Ε.Ι. της χώρας επιδέχονται βελτίωσης. Το Τ.Ε.Ι. Καβάλας συμβάλλοντας προς την κατεύθυνση αυτή διαβλέπει την ανάγκη ίδρυσης Τράπεζας Τεχνολογικών Πληροφοριών των Τ.Ε.Ι. (δι-ιδρυματική βάση δεδομένων ανά πεδίο ενδιαφέροντος και έκδοση επιστημονικού περιοδικού). Επιπρόσθετα, προβάλλει την ανάγκη δημιουργίας πλήρως κατανομημένης ψηφιακής

βιβλιοθήκης για γενικότερη εκπαιδευτική υποστήριξη των εκπαιδευτικών όλων των Τ.Ε.Ι.

Σε σχέση με τις δι-ιδρυματικές, οι διευρωπαϊκές και διεθνείς γενικότερα συνεργασίες του Τ.Ε.Ι. Καβάλας διατηρούνται σε υψηλό επίπεδο, θεωρούμενες ως δείκτες αναβαθμισμένης λειτουργίας και κυρίως διεθνούς αναγνώρισης του Ιδρύματος.

➤ *Υλοποίηση προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών (σε συνεργασία με Α.Ε.Ι. εξωτερικού) και προγραμμάτων εξειδίκευσης.*

Η υλοποίηση προγραμμάτων μεταπτυχιακών σπουδών αποτελεί γενικά τη φυσική συνέχεια και εξέλιξη του ρόλου του Ιδρύματος στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σηματοδοτώντας κάθε σχετική εκτίμηση για δυνατότητα μελλοντικής ανωτατοποίησής του. Το Τ.Ε.Ι. Καβάλας, ως το μοναδικό Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης έχει πρόσθετο λόγο να παρέχει δυνατότητα μεταπτυχιακών σπουδών σε τεχνολογικούς τομείς, συμβάλλοντας έτσι πληρέστερα και στο στόχο της δια βίου εκπαίδευσης.

Η υλοποίηση προγραμμάτων εξειδίκευσης συνιστά πλέον νομική ανάγκη εφαρμογής του θεσμού που καθιέρωσε το άρθρο 28 του Ν. 1404/83. Η επιλογή δώδεκα κατάλληλων θεματικών πεδίων για εξειδίκευση σε τομείς μεγάλης ζήτησης, όπως τεχνολογιών αιχμής ή επιχειρηματικότητας ή ενεργειακής διαχείρισης ή διαχείρισης οικοσυστημάτων ή θεσμοθετημένης απασχολησιμότητας κλπ., εκπληρώνει πολλούς βασικούς στόχους του Σ.Ε.Π. (*δια βίου κατάρτιση, ευελιξία και προσαρμοστικότητα, ανταγωνιστική οικονομία και προώθηση της απασχόλησης, απόκτηση νέων γνώσεων κλπ.*)

- *Διεύρυνση των συνεργασιών με παραγωγικούς φορείς, μεταφορά και διάχυση τεχνογνωσίας/ τεχνολογίας και παροχή υπηρεσιών.*

Η δημιουργία του «Κέντρου μεταφοράς τεχνολογίας στην παραγωγή» συνεπάγεται την υποστήριξη που μπορεί να παρέχει η πληροφορική σε τέτοια κατεύθυνση και επομένως συνδέεται με τους στόχους του τμήματος Βιομηχανικής Πληροφορικής του Ιδρύματος. Κυρίως, όμως, διευρύνει τη συνεργασία του Ιδρύματος με παραγωγικούς φορείς της Περιφέρειας Α.Μ.Θ., προβλέποντας καταγραφή και παρακολούθηση των αναγκών τους, επιμόρφωση του προσωπικού τους, μελέτες βιομηχανικού αυτοματισμού με υποστήριξη της εφαρμογής του στις εγκαταστάσεις τους κλπ.

Η ίδρυση του «Κέντρου Τεχνολογικής Έρευνας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης» ενισχύει επίσης την αμφίδρομη σχέση με τις παραγωγικές μονάδες της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. Το Κ.Τ.Ε. υλοποιεί κατά παραγγελία προγράμματα τεχνολογικής έρευνας για παραγωγή προϊόντων ή παροχή υπηρεσιών που σχετίζονται με τους οκτώ (8) ερευνητικούς του τομείς, ειδικά επιλεγμένους ως προς τις παραγωγικές ανάγκες της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. και ως προς τις επιστημονικές δυνατότητες του Ιδρύματος. Η αντιστοιχία των επιλεγέντων ερευνητικών τομέων με τις κατηγορίες σοβαρών αναγκών της παραγωγής (π.χ. μάρμαρο, ξύλο, καύσιμες ύλες κλπ.) ή με τις κατηγορίες προηγμένων υπηρεσιών (όπως Τηλεκπαίδευση-Τηλεϊατρική-Τηλεργασία, Επιχειρηματική Έρευνα κλπ.) εγγυάται τη χρησιμότητα και βιωσιμότητα του προτεινόμενου έργου.

Η δημιουργία «Υπηρεσίας διασφάλισης της ποιότητας και παροχής πιστοποιητικών ISO 9000 στις επιχειρήσεις της Περιφέρειας Α.Μ.Θ.» αποτελεί μια ουσιαστική ενθάρρυνση και διευκόλυνση, των μικρομεσαίων κυρίως από αυτές, ως προς την ανάγκη της ποιοτικής τους βελτίωσης.

- *Αποτελεσματικότερη σύνδεση της παρεχόμενης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και προώθηση της απασχολησιμότητας σπουδαστών/ αποφοίτων.*

Η βελτίωση του επιπέδου της «Πρακτικής Άσκησης» των σπουδαστών μέσω της χρηματοδότησης από το Α΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. υπήρξε αξιοσημείωτη, προς όφελος των σπουδαστών, της εκπαίδευσης, των επιχειρήσεων και της ελληνικής οικονομίας γενικότερα. Στο μέτρο μιας τέτοιας διαπίστωσης, η ανάγκη συνέχισης και επέκτασής της σε όλους τους δικαιούχους σπουδαστές, όπως και η ανάγκη ενός περαιτέρω καινοτομικού επανασχεδιασμού της μπορούν να θεωρούνται ως αυτονόητες.

Επιπλέον, επισημαίνεται η αναγνώριση της αποτελεσματικότητας του «Γραφείου Διασύνδεσης». Θεωρείται, λοιπόν, σκόπιμο να συνεχιστεί η παροχή ολοκληρωμένης πληροφόρησης και συμβουλευτικής στους νέους σπουδαστές/ αποφοίτους για ευκολότερη πρόσβασή τους στην παραγωγή, ο εμπλουτισμός της βάσης δεδομένων ως προς τις νέες εξελίξεις της αγοράς, καθώς και τα αμφίδρομα οφέλη από τη δημιουργία ενός «Κέντρου Προσομοίωσης, Πληροφόρησης, Κατάρτισης και Αξιολόγησης.

- *Ενθάρρυνση και προώθηση της επιχειρηματικής δράσης και των καινοτομιών.*

Η έγκαιρη και αδιάλειπτη παροχή επιχειρηματικών γνώσεων, η άσκηση στη διαμόρφωση επιχειρηματικών ιδεών μέσω δημιουργίας «εικονικού» επιχειρησιακού περιβάλλοντος, η δημιουργία «τράπεζας ιδεών» για τη συστηματική επεξεργασία εκείνων που ερευνήθηκαν αλλά δεν αξιοποιήθηκαν, η δημιουργία «Σχολής Διαδικτύου νέων Επιχειρηματιών» για δικτυακής μορφής περιφερειακοποίηση του προγράμματος, η δημιουργία φορέα χρηματοδοτικής στήριξης νέων επιχειρηματιών, αποτελούν σημαντικές δράσεις που μπορούν να υποστηριχθούν από το τμήμα Διαχείρισης Πληροφοριών.

- *Εκσυγχρονισμός και ανάπτυξη του εξοπλισμού εργαστηρίων, αναβάθμιση και συμπλήρωση της κτηριακής υποδομής.*

Ο εξοπλισμός των τμημάτων του ΤΕΙ Καβάλας έχει ήδη συμπληρώσει, κατά το μεγαλύτερο μέρος του, δεκαπενταετή περίπου λειτουργία και η ανάγκη εκσυγχρονισμού του είναι πλέον επιτακτική. Παράλληλα, υφίσταται η ανάγκη εμπλουτισμού του προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης των ερευνητικών δραστηριοτήτων και της παροχής υπηρεσιών του Ιδρύματος. Επίσης, οι ανάγκες ίδρυσης εργαστηρίων στα νεοϊδρυθέντα τμήματα, σε νέα μαθήματα των αναμορφωμένων προγραμμάτων σπουδών, καθώς και στα προτεινόμενα κέντρα υποστήριξης των δράσεων της Βιβλιοθήκης, συγκλίνουν αθροιστικά με τα ανωτέρω στη διαμόρφωση πρότασης για προμήθεια εξοπλισμού υψηλής συνολικής δαπάνης.

- *Προώθηση και ανάπτυξη δράσεων συμβολής στην κοινωνία των πληροφοριών*

Η δημιουργία της κοινωνίας των πληροφοριών στοχεύει στη διευκόλυνση και επέκταση της χρήσης των σύγχρονων τεχνολογιών πληροφορικής στην εκπαίδευση, στην οικογένεια, στην κοινωνία γενικότερα. Τα περισσότερα Έργα που προτείνονται στο Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Ιδρύματος, εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του μέτρου αυτού.

Το «Κέντρο Υποστήριξης Τεχνολογιών Πληροφορικής» (ΚΥΤΠ) αποσκοπεί στην οργανωμένη κεντρική διαχείριση (σχεδιασμός, υποστήριξη, ενίσχυση, διάχυση) των τεχνολογιών πληροφορικής, μέσω συγκρότησης συμβουλευτικής επιτροπής, σύνταξης κανονισμού λειτουργίας, προμήθειας εξοπλισμού, οργάνωσης εκπαιδευτικών δράσεων, ανάπτυξης πολυμεσικών εφαρμογών, υποστήριξης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των άλλων δραστηριοτήτων του Ιδρύματος.

Η «Ανάπτυξη, Αναβάθμιση και Επέκταση του Δικτύου σε N-ISDN» αποσκοπεί στη βελτίωση της αξιοποίησης των δικτυακών υποδομών, με επέκτασή τους σε προηγμένες εφαρμογές και υπηρεσίες.

Η «Συμμετοχή σε Εθνικά, Διευρωπαϊκά και Διεπαιρωτικά δίκτυα» αποσκοπεί στη δημιουργία του «Κέντρου Δικτύου Πρόσβασης και Εξελιγμένων Δικτυακών Υπηρεσιών» (Κ.Δ.Π.Ε.Δ.Υ.), για αξιοποίηση της σύνδεσης με αντίστοιχα δίκτυα άλλων φορέων, πόλεων, χωρών, δυνατότητα τηλεδιάσκεψης κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ Δ.Π.Θ. ΚΑΙ ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ

5.1 ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

Το Δ.Π.Θ. αποτελεί μια από τις κύριες πηγές εισοδήματος και έναν βασικό καταναλωτή για την τοπική οικονομία. Υπάρχει μια αναμφίβολη συμβολή του στην αύξηση της ενεργούς ζήτησης στην περιοχή.

Συγκεκριμένα, οι δαπάνες της πανεπιστημιακής κοινότητας στο νομό Ροδόπης (πανεπιστημιακή μονάδα Κομοτηνής) εκτιμήθηκαν ότι το 1991 αποτελούσαν το 6,4-6,8% της συνολικής ιδιωτικής κατανάλωσης του νομού, ενώ μαζί με τις δαπάνες του πανεπιστημίου αποτελούσαν το 0,3 περίπου του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος του νομού. Αυτό το τελευταίο ποσοστό ανεβαίνει στο 0,7-0,8% εάν ληφθούν υπόψη και τα πολλαπλασιαστικά του αποτελέσματα⁴⁴.

Οι άμεσες επιπτώσεις στην τοπική οικονομία επικεντρώνονται στον τομέα των υπηρεσιών (ενοίκια κατοικιών, εστιατόρια, μπαρ, σούπερ μάρκετ κλπ). Το βασικό αποτέλεσμα από τη λειτουργία του Δ.Π.Θ. στην τοπική οικονομία προέρχεται από τις δαπάνες του κράτους στην περιοχή (για αγορά ακινήτων, λειτουργικές δαπάνες του πανεπιστημίου, μισθούς κλπ), όπως επίσης και από τις δαπάνες των φοιτητών, που αθροιστικά καλύπτουν το 90% περίπου των δαπανών του πανεπιστημίου και της πανεπιστημιακής κοινότητας στην περιοχή.

Βέβαια, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, οι οικονομικές συνέπειες στην τοπική οικονομία από τη λειτουργία του πανεπιστημίου δεν είναι τόσο σημαντικές όσο θα ανέμενε κανείς, με βάση τη διεθνή εμπειρία. Ως ανασταλτικοί παράγοντες αναφέρθηκαν η μεγάλη κινητικότητα διδασκόντων και φοιτητών, η περιορισμένη τοπική αγορά και η

⁴⁴ Πηγή: *Η Ανάπτυξη της Θράκης – Προκλήσεις & Προοπτικές*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1994.

αδυναμία της τοπικής οικονομίας να εκμεταλλευθεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που δημιουργεί η λειτουργία του πανεπιστημίου.

Ως προς τα τμήματα που λειτουργούν στο Πανεπιστήμιο, πρέπει να επισημάνουμε ότι τα τελευταία χρόνια, πέρα από τις παραδοσιακές κατευθύνσεις και ειδικότητες (τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, Νομικής, Ιατρικής, Παιδαγωγικό κλπ), γίνεται σημαντική προσπάθεια σύνδεσής τους με την παραγωγή και τις ευρύτερες μεταβολές στην αγορά εργασίας. Ως τέτοιες μεταβολές, αναφέρουμε τη διεθνοποίηση των οικονομιών και τις απαιτούμενες γνώσεις στον ευρύτερο τομέα των διεθνών οικονομικών σχέσεων (τμήμα *Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων & Ανάπτυξης*), την ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας και τις απαιτούμενες γνώσεις σε τομείς τεχνολογιών αιχμής (τμήμα *Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Μηχανικών Η/Υ*, τμήμα *Μοριακής Βιολογίας & Γενετικής*) και τη διεύρυνση των αναγκών ποιότητας και διαχείρισης του περιβάλλοντος, με απαιτούμενες διεπιστημονικές περιβαλλοντικές γνώσεις (τμήμα *Δασολογίας & Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων*, τμήμα *Μηχανικών Περιβάλλοντος*). Επιπλέον, το τμήμα *Αγροτικής Ανάπτυξης* προωθεί τον εκσυγχρονισμό της πρωτογενούς παραγωγής και της μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων, την παρακολούθηση των τάσεων στη βαλκανική και γενικότερα τη διεθνή αγορά καθώς και τη μελέτη σύγχρονων μορφών τυποποίησης, συσκευασίας και προώθησης προϊόντων. Τέλος, το νεοσύστατο τμήμα *Γλώσσας Φιλολογίας & Πολιτισμού Παρευξείνιων χωρών* θα συμβάλει στην ανάδειξη του Δ.Π.Θ. ως συνδεδετικού πολιτιστικού κρίκου στην ευρύτερη περιοχή της Βαλκανικής και της Παρευξείνιας ζώνης, με την ενίσχυση των δεσμών γειτονικών λαών και την καλύτερη κατανόηση των αλλαγών που επιτελούνται και των δυσκολιών που αντιμετωπίζονται.

5.2 ΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΒΑΛΑΣ

Το Τ.Ε.Ι. Καβάλας, από τη φύση του ως τεχνολογικό ίδρυμα, καλείται να δώσει έμφαση στην εκπαίδευση στελεχών εφαρμοσμένης υψηλής ποιοτικής στάθμης, που θα αποτελέσουν συνδετικό κρίκο μεταξύ θεωρίας και πράξης και θα είναι σε θέση να εξειδικεύουν, να μεταφέρουν και να χρησιμοποιούν τα δεδομένα της επιστήμης και της τεχνολογίας στην εφαρμογή. Έτσι λοιπόν, όπως σε όλα τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας, στο Τ.Ε.Ι. Καβάλας διεξάγεται εφαρμοσμένη έρευνα και αναπτύσσονται τεχνογνωσία και καινοτομίες που συνδέονται με την παραγωγή. Πιο συγκεκριμένα:

- ❑ Στο Τ.Ε.Ι. Καβάλας υλοποιούνται περίπου 20 ερευνητικά προγράμματα ανά έτος, που συχνά χρηματοδοτούνται από τρίτους φορείς.
- ❑ Τα μέλη του Εκπαιδευτικού Προσωπικού συμμετέχουν σε ερευνητικά ή αναπτυξιακά προγράμματα της Ε.Ε.
- ❑ Οργανώνονται επιστημονικά συνέδρια και ημερίδες.
- ❑ Συντάσσονται τεχνικές/ αναπτυξιακές μελέτες με αμοιβή.

Αναφέρουμε ενδεικτικά δύο από τα προγράμματα που έχουν πρόσφατα εκπονηθεί από μέλη του Τ.Ε.Ι.:

- Πρόβλεψη κόστους λειτουργίας ενός συστήματος διασφάλισης ποιότητας στην ελληνική χαρτοποιία.
- Ανάπτυξη ψηφιακής βιβλιοθήκης εκπαιδευτικών προγραμμάτων Η/Υ στους ηλεκτρικούς κινητήρες.

Η σύνδεση του Τ.Ε.Ι. Καβάλας με την παραγωγή πραγματοποιείται μέσω⁴⁵:

- Γραφείου Διασύνδεσης (Σταδιοδρομίας) για την υποστήριξη της επαγγελματικής αποκατάστασης των σπουδαστών/ αποφοίτων σε ατομικό και σε ομαδικό επίπεδο, καθώς και για την προώθηση των συνεργασιών με επιχειρήσεις ή φορείς.
- Διμηνιαίας περιοδική έκδοση ενημέρωσης/ δράσης.
- Πρακτικής άσκησης 70 σπουδαστών ανά εξάμηνο κύκλο σε βιομηχανίες/ επιχειρήσεις, ενισχυόμενης από αυτές και χρηματοδοτούμενη από την Ε.Ε.
- Παροχής εφαρμοσμένων γνώσεων, συμβουλών και γενικά υπηρεσιών σε τρίτους (βιομηχανίες και επιχειρήσεις) με αμοιβή, πάνω σε θέματα νέων τεχνολογιών.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθούμε λίγο εκτενέστερα στη λειτουργία του Γραφείου Διασύνδεσης του Τ.Ε.Ι. Καβάλας, καθώς αποτελεί έναν ιδιαίτερα σημαντικό κρίκο μεταξύ παραγωγής και εκπαίδευσης. Το εν λόγω Γραφείο, λοιπόν, αποτελεί έργο του Α' Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. και στελεχώθηκε κατάλληλα με στόχο την προσφορά σημαντικών υπηρεσιών τόσο στην κοινότητα των σπουδαστών του Ιδρύματος, όσο και στους παραγωγικούς φορείς της ευρύτερης Περιφέρειας της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης. Προσφέρει τις υπηρεσίες του:

- Σε επιχειρήσεις, οργανισμούς, δημόσιες υπηρεσίες και υπηρεσίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που αναζητούν εξειδικευμένο προσωπικό τεχνολογικής κατάρτισης.
- Στους φοιτητές και αποφοίτους του Τ.Ε.Ι. Καβάλας ή άλλων Ιδρυμάτων της χώρας που ενδιαφέρονται για την επαγγελματική τους αποκατάσταση, μεταπτυχιακές σπουδές, υποτροφίες, ευκαιρίες επαγγελματικής κατάρτισης.
- Στους διδάσκοντες του Τ.Ε.Ι. Καβάλας που επιδιώκουν τη συνεργασία με Στελέχη Επιχειρήσεων τα οποία είναι πρόθυμα να συμβάλουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.

⁴⁵ Βλέπε Ιστοσελίδα Τ.Ε.Ι. Καβάλας στο Διαδίκτυο.

Οι ειδικότητες των τμημάτων που λειτουργούν στο Τ.Ε.Ι. Καβάλας αντιστοιχούν θεματικά στις ανάγκες της αγοράς εργασίας, που συνοπτικά θα λέγαμε ότι είναι ο επεκτεινόμενος θεσμός του ηλεκτρονικού εμπορίου, η διεθνοποίηση των οικονομιών, η επικράτηση της πολυειδίκευσης έναντι της απόλυτης εξειδίκευσης και η ανάγκη για διεπιστημονικές γνώσεις εφαρμογής, η διεύρυνση των αναγκών ποιότητας και διαχείρισης του περιβάλλοντος, η αύξηση κόστους της ενέργειας, η ανάπτυξη των τουριστικών αναγκών και η επέκταση του αυτοματισμού των βιομηχανιών.

Αυτή η αντιστοίχιση μεταξύ ειδικοτήτων των τμημάτων και ζήτησης εργασίας προκύπτει και από τα ιδιαίτερα ικανοποιητικά ποσοστά απορρόφησης των αποφοίτων του Τ.Ε.Ι. Καβάλας στην αγορά εργασίας⁴⁶. Βέβαια, δεν έχουμε στοιχεία που να δείχνουν το ποσοστό απορρόφησης των αποφοίτων στην υπό εξέταση περιοχή, αλλά μπορούμε να υποθέσουμε ότι και αυτά θα είναι ικανοποιητικά, καθώς τουλάχιστον ο νομός της Καβάλας είναι αναπτυξιακά κυρίαρχος στην Περιφέρεια Α.Μ.Θ και έχει δυνατότητες συγκράτησης ενός επιστημονικά καταρτισμένου πληθυσμού.

⁴⁶ Βλέπε προηγούμενη ενότητα 4.3.2.2 για την παρούσα κατάσταση στο εν λόγω εκπαιδευτικό ίδρυμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, σε μια εποχή που η γνώση αναδεικνύεται σε σημαντικότερο συντελεστή της παραγωγής και η οικονομία στηρίζεται στον ανταγωνισμό και τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, η τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει κυρίαρχη θέση. Ο πρωταγωνιστικός ρόλος είναι ιδιαίτερα προφανής όταν μιλάμε για ένα περιφερειακό πανεπιστήμιο, που καλείται να συμβάλει στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση της Περιφέρειας στην οποία είναι εγκατεστημένο, αλλά και στην άμβλυνση των ανισοτήτων με τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Η μοναδική χωροταξική θέση της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης στον ευρύτερο χώρο της Βαλκανικής αλλά και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καθιστά ιδιαίτερα σημαντικό το ρόλο των δύο τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών της ιδρυμάτων, του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Καβάλας. Τα δύο αυτά εκπαιδευτικά ιδρύματα καλούνται να συμβάλουν στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, τη διάχυση των καινοτομιών στο τοπικό παραγωγικό κύκλωμα, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής - σε μία Περιφέρεια με έντονη πληθυσμιακή διαφοροποίηση - και την βελτίωση του πολιτισμικού επιπέδου των κατοίκων.

Προκειμένου να ανταποκριθούν σε αυτόν τον πολυδιάστατο ρόλο, που επιβάλλουν τόσο η γεωγραφική τους θέση όσο και οι ανάγκες της νέας οικονομίας, το Δ.Π.Θ. και το Τ.Ε.Ι. Καβάλας καλούνται να ξεπεράσουν τις αδυναμίες τους, να διευρύνουν τις επιμορφωτικές τους δραστηριότητες, να εκσυγχρονίσουν τα προγράμματα σπουδών τους και να προσαρμοστούν στις νέες ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Τα τελευταία χρόνια, βέβαια, έχουν καταβληθεί σημαντικές προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση, με τη δημιουργία νέων Τμημάτων που προωθούν τη σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή και προάγουν την επιχειρηματική δράση και τις καινοτομίες.

Αυτές οι προσπάθειες είναι, βέβαια, αναγκαίο να συνεχιστούν αλλά και να συνοδευτούν από ενίσχυση των ήδη υφιστάμενων τμημάτων.

Τέλος, αυτό που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι η όποια εκπαιδευτική πολιτική δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αντικαταστήσει τον ευρύτερο αναπτυξιακό και οικονομικό σχεδιασμό, που η Πολιτεία είναι υποχρεωμένη να εφαρμόσει, προκειμένου η Περιφέρεια Α.Μ.Θ. να συνδεθεί αποτελεσματικά με την εγχώρια και διεθνή αγορά, ιδιαίτερα δε με την ανατολική βαλκανική και τη δυτική παρευξείνια ζώνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Το πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα*, Υπεύθυνος Έρευνας Γ. Τσαμασφύρος, Επιμέλεια Δ. Μπασαντής, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2000.
2. Κ. Μ. Σοφούλης, *ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, Κριτική και ένα σχέδιο*, εκδόσεις τυπωθήτω Γ. Δάρδανος, Αθήνα 2000.
3. Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Κοινωνίας, τόμος 6, *Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ – ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ*, Αθήνα 1994.
4. Οικονομικός Ταχυδρόμος, *Η Οικονομία των Ελληνικών Περιφερειών*, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου, Φεβρουάριος 2000.
5. Νικ. Ι. Κόνσολας, *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997.
6. Αθ. Δ. Παπαδασκαλόπουλος, *Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.
7. Κ. Παπαγιαννόπουλος, *Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Περιφέρεια Πελοποννήσου και οι Επιπτώσεις στην Ανάπτυξή της*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών, Διπλωματική Εργασία, Φεβρουάριος 2001.
8. Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Τομέας: Ανθρώπινοι Πόροι, *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση*, Ιούνιος 1994, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων.
9. *Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 – 2006, τομεακό σκέλος, Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση*.
10. *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος του ΥΠΕΠΘ « Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση » 2000 – 2006*, Νοέμβριος 1999, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων.
11. *Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 1994 – 1999*, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ιούλιος 1994.
12. Β' Απολογιστική Έκθεση Αξιολόγησης, Π.Ε.Π. Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 1994 – 1999, Ιούνιος 1999.
13. *Σχέδιο Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης 2000 – 2006*, Νοέμβριος 1999.

14. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (Τ.Ε.Ι.) Καβάλας, *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης περιόδου 2000 – 2006, Μέτρα ανά Πεδίο Πολιτικής και ανάπτυξής τους σε έργα για ένταξη στο Β΄ Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.*, Ιούνιος 2000.
15. Democritus University of Thrace – Greece, Faculty of Pre-primary Education Centre for Educational Policy and Management, *EVALUATION OF DEMOCRITUS UNIVERSITY OF THRACE*, Alexandroupolis, December 1997.
16. *Ιστοσελίδα Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Καβάλας στο Διαδίκτυο.*